

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Ποινικών Επιστημών
Ειδίκευση: Ποινικό Δίκαιο & Ποινική Δικονομία
Ακαδημαϊκό έτος 2023-2024

Μάθημα: **Ποινική Δικονομία και ΕΣΔΑ - Θέματα Ευρωπαϊκού Ποινικού
Δικονομικού Δικαίου**

ΕΡΓΑΣΙΑ

«Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας & E-evidence»

Ευφροσύνη Κουτσαντωνάκη & Στέργιος Λυντέρης

Επιβλέποντες καθηγητές: Αρ. Τζαννετής, Αλ. Δημάκης

Αθήνα, Ιούνιος 2024

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	4
A' Μέρος: Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (Ευφροσύνη Κουτσαντωνάκη)	
Εισαγωγή A' Μέρους	5
1. Ιστορική επισκόπηση της διακρατικής συνεργασίας στον ποινικό τομέα	
i. Στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης	7
ii. Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	8
2. Οδηγία 2014/41/ΕΕ: Φύση, σκοπός, αντικείμενο & πεδίο εφαρμογής	11
3. Διαδικασία έκδοσης ΕΕΕ / Η Ελλάδα ως κράτος έκδοσης	13
4. Διαδικασία εκτέλεσης ΕΕΕ / Η Ελλάδα ως κράτος εκτέλεσης	
Α. Γενικές αρχές εκτέλεσης – Καινοτομίες της ΕΕΕ	17
Β. Ειδικότερα τα εναλλακτικά μέτρα	21
Γ. Ειδικότερα οι λόγοι άρνησης αναγνώρισης / εκτέλεσης ΕΕΕ	23
5. Ένδικα μέσα κατά της ΕΕΕ	27
6. Νομολογία αναφορικά με την Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας	
Α. Νομολογία ΔΕΕ	29
i. C-324/17 (24/10/2019), Gavanozov I	
ii. C-852/19 (11/11/2021), Gavanozov II	
iii. C-16/22 (02/03/2023), MS	
iv. C-670/22, Τμ. Μειζ. Συνθ., (30/04/2024), EncroChat	
Β. Εθνική Νομολογία	38
i. ΑΠ 319/2021	
ii. ΑΠ 771/2021	
iii. ΑΠ 568/2021	
iv. ΣυμβΕφΑθ 343/2016 & ΣυμβΕφΑθ 1551/2018	
v. ΣυμβΠλημΑθ 1530/2018	
B' Μέρος: Ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία (e-evidence) (Στέργιος Λυντέρης)	
Εισαγωγή B' Μέρους	44
1. Έννοια των ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων (e-evidence) και νομική αντιμετώπιση	46
2. Ιστορική εξέλιξη του νομικού πλαισίου σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο	48
3. Διεργασίες ΕΕ για την ψήφιση Κανονισμού και Οδηγίας	50
4. Κανονισμός ΕΕ 2023/1543:	
Α. Νομική βάση, Δικαιολογητική Βάση, Βασικά Χαρακτηριστικά	51
Β. Αντικείμενο, Πεδίο Εφαρμογής και Κρίσιμοι Ορισμοί	54
5. Ευρωπαϊκή Εντολή Υποβολής στοιχείων (ΕΕΥ)	
Α. Αρχή έκδοσης	60
Β. Προϋποθέσεις και Περιεχόμενο	63
6. Ευρωπαϊκή Εντολή Διατήρησης στοιχείων (ΕΕΔ)	68
7. Διαδικασία (απευθείας) εκτέλεσης των εντολών ΕΕΥ και ΕΕΔ	
Α. Εκτέλεση Πιστοποιητικού ΕΕΥ	69
Β. Παρέκβαση	72
i. Η «αιτιολογημένη ένσταση» του άρθρου 17	

ii. Λόγοι άρνησης ΕΕΥ	
Γ. Εκτέλεση Πιστοποιητικού ΕΕΔ	76
8. Απαιτιολόγητη μη συμμόρφωση – Εκτέλεση – Κυρώσεις	77
9. Προστασία δικαιωμάτων θιγομένων προσώπων	
Α. Δικαίωμα ενημέρωσης	80
Β. Αποτελεσματικά μέσα έννομης προστασίας	81
10. Κριτική επισκόπηση ενωσιακού νομοθετικού πλαισίου – Προβληματισμοί	83
Αντί επιλόγου – Συμπεράσματα	86
Βιβλιογραφία - Νομολογία	88

Πρόλογος

Η σύγχρονη εγκληματικότητα με τις διασυνοριακές επεκτάσεις που αυτή προσλαμβάνει, γρήγορα ανέδειξε την ανάγκη κοινής αντιμετώπισής της στο πλαίσιο της διεθνούς και ευρωπαϊκής κοινότητας. Οι πρώτοι σκόπελοι της απόλυτης κυριαρχίας των κρατών προσπελάστηκαν όταν τα τελευταία βρέθηκαν μπροστά σε κινδύνους τους οποίους δεν μπορούσαν μεμονωμένα να αντιμετωπίσουν.

Το αρχικά αποσπασματικό και κατακερματισμένο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την διακρατική συνεργασία των μελών της, μέσω των διαδοχικών τροποποιήσεων που διήλθε, αποδείχθηκε βραδυκίνητο και ανεπαρκές. Το πεδίο της δικαστικής συνδρομής, στο οποίο εντάσσεται αφενός η έκδοση προσώπου στο εκζητούν κράτος και αφετέρου η συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων μεταξύ των κρατών, αναδεικνύεται απαιτητική πρόκληση για τα σύγχρονα κράτη.

Το τελευταίο αυτό πεδίο της συγκέντρωσης αποδείξεων, που καλείται «μικρή δικαστική συνδρομή» θα αποτελέσει αντικείμενο της παρούσας μελέτης, ιδίως υπό την νυν ισχύουσα μορφή του, όπως έχει διαμορφωθεί από την Οδηγία 2014/41/ΕΕ για την Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας και από τον σχετικό νόμο ενσωμάτωσης, Ν. 4489/2017, καθώς και του Κανονισμού 2023/1543 και της Οδηγίας 2023/1544 αναφορικά με τα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία (e-evidence) που πρόκειται να τεθούν σε εφαρμογή.

Εισαγωγή Α' Μέρους

Η δικαστική συνδρομή στο πεδίο συγκέντρωσης αποδείξεων αποδείχθηκε απαιτητική πρόκληση για τα κράτη, ακόμη και στο πλαίσιο ενός συνεκτικού οργανισμού όπως είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα κυριότερα ζητήματα που ανέκυψαν αφορούσαν την κρατική κυριαρχία, την αποδεικτική αξιοποίηση και την αρχή της ειδικότητας που συνεφέλλεται κάθε ανακριτική ενέργεια.

Τα κυρίαρχα κράτη αντιμετώπισαν εν πρώτοις επιφυλακτικά την διαδικασία συλλογής και παράδοσης αποδεικτικών στοιχείων σε άλλο κράτος, γεγονός που αποτυπώνεται στις πρώτες απόπειρες νομοθετικής ρύθμισης της δικαστικής συνδρομής η οποία θεμελιωνόταν στην αρχή της εφαρμογής του δικαίου του κράτους εκτέλεσης του ερευνητικού μέτρου (*locus regit actum*), επιλογή με καίριες έννομες συνέπειες ως προς την αξιοποίηση του αποδεικτικού υλικού στο αιτούν τη συνδρομή κράτος. Η επιφύλαξη των κρατών έγκειτο στην διστακτική αποδοχή διενέργειας ανακριτικών πράξεων εντός της επικράτειάς τους για σκοπούς που απέρρεαν από μια απόφαση αλλοδαπού κράτους, για την οποία εν πρώτοις δεν καθιερωνόταν ρητώς η αμοιβαία εμπιστοσύνη στο πλαίσιο των ποινικών αποφάσεων.

Η αξιοποίηση, έπειτα, του αποδεικτικού υλικού που παρήχθη και διαβιβάστηκε στο αιτηθέν τη συνδρομή κράτος συνιστούσε ένα ακόμη ακανθώδες ζήτημα που έθεσε σε δοκιμασία τις προγενέστερες νομοθετικές πρωτοβουλίες δεδομένου ότι ενυπήρχε ο κίνδυνος ο τρόπος απόκτησης του αποδεικτικού υλικού κατά το δίκαιο του κράτους που παρείχε τη συνδρομή να μην είναι συμβατός με το δίκαιο του τόπου που το αιτήθηκε¹. Η πρακτική αυτή δυσχέρεια φαίνεται να έθετε περισσότερα προβλήματα από αυτά που καλείτο να επιλύσει και η αξιοποίηση της συλλογής αποδείξεων μέσω δικαστικής συνδρομής αναδεικνυόταν έτσι αλυσιτελής ή, τουλάχιστον, αμφιβόλου αποτελέσματος.

Η αρχή της ειδικότητας ταλανίζει ακόμη περισσότερο την αξιοποίηση του αποδεικτικού μέσου που αποκτήθηκε δια δικαστικής συνδρομής μέσα σε ένα πλαίσιο που ήταν ακόμη αμφίβολη η χρηστική εφαρμογή των σχετικών ρυθμίσεων. Έτσι, το αιτούν κράτος που αξίωσε την παροχή αποδεικτικών στοιχείων από αλλοδαπή έννομη τάξη όφειλε και οφείλει να τα αξιοποιήσει μόνον στο πλαίσιο της έρευνας την οποία έχει ορίσει στην αίτηση -αρχικώς-, εντολή -σήμερα-, μη δυνάμενο να τα επεκτείνει και σε άλλες διαδικασίες πλην της ορισθείσας². Η επιφύλαξη αυτή φαίνεται να έχει επιλυθεί σήμερα με την συμπερίληψη της αρχής της ειδικότητας μεταξύ των γενικώς παραδεδεδεγμένων κανόνων του διεθνούς δικαίου και στο πεδίο της «μικρής δικαστικής συνδρομής»³ συναγόμενη και από την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης

¹ Αρβανίτης Δ., «Η διασυνοριακή αξιοποίηση αποδείξεων», Πρακτικά 9^{ου} Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων (2024), σελ. 217.

² Βλ. Νομολογιακή εφαρμογή της αρχής της ειδικότητας Κατωτέρω, Κεφ. 6, Εν. Β, υπό iv & v.

³ Οββαδίας Ν., «Η αξία της αρχής της ειδικότητας ως γενικώς αναγνωρισμένου κανόνα του διεθνούς δικαίου για την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος», Τιμητικός Τόμος Γιαννίδη «Το Ποινικό Δίκαιο σε κρίση και υπό κρίση», Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2020, σελ. 638.

και της καλής πίστης στη συνεργασία μεταξύ των κρατών⁴, γεγονός που αναγάγει την αρχή σε δεσμευτική υποχρέωση των αιτούντων κρατών και διασφαλίζει την υπερασπιστική θέση του καθ' ου το μέτρο προσώπου.

Τούτων λεχθέντων, το νομικό πλαίσιο για την διακρατική δικαστική συνδρομή για την ανταλλαγή αποδείξεων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης δομείται σήμερα αποκλειστικά στη βάση ενός νέου νομικού εργαλείου, την Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (ΕΕΕ), η οποία ήρθε να διορθώσει πλημμέλειες του προϊσχύσαντος δικονομικού πλαισίου. Στη νέα αυτή πραγματικότητα όχι μόνο διευκολύνεται η διακομιδή αποδεικτικών στοιχείων ήδη συλλεχθέντων σε ένα κράτος μέλος, αλλά καθίσταται δυνατή η το πρώτον διεξαγωγή ερευνητικών πράξεων προς απόκτηση του αιτούμενου υλικού. Η απευθείας επικοινωνία μεταξύ των αρχών έκδοσης και εκτέλεσης, η ταχύτητα στην διαβίβαση, η πρόβλεψη προθεσμιών για την αναγνώριση και εκτέλεση της Εντολής και η καθιέρωση της εφαρμογής του δικαίου του κράτους έκδοσης (*forum regit actum*) στο κείμενο της Οδηγίας είναι ενδείξεις ότι η νέα νομοθετική πρωτοβουλία της Ένωσης κινείται καταρχήν στη σωστή κατεύθυνση.

Η ΕΕΕ θα αποτελέσει αντικείμενο του πρώτου μέρους της παρούσας μελέτης, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί στην ημέτερη έννομη τάξη, όταν η χώρα μας είτε ζητά τη συνδρομή άλλου κράτους για την παροχή αποδεικτικών στοιχείων (κράτος έκδοσης), είτε καλείται να διεξαγάγει ερευνητικές ενέργειες για λογαριασμό άλλου κράτους (κράτος εκτέλεσης). Αβίαστα θα οδηγηθούμε στις διαφοροποιήσεις του Έλληνα νομοθέτη από τις προβλέψεις της ως άνω Οδηγίας και στην εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης στο πλαίσιο της ΕΕ όπως την νοεί η εθνική έννομη τάξη μας. Κατευθυντήριες για τη μελέτη μας θα δώσει η νομολογία τόσο των εθνικών δικαστηρίων που κλήθηκαν να ερμηνεύσουν τις διατάξεις περί ΕΕΕ, όσο και η αυθεντική ερμηνεία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης επί του ζητήματος.

⁴ Τριανταφύλλου Γ., «Διεθνής δικαστική συνδρομή στην ποινική απόδειξη», Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2009, σελ. 227 επ.

1. Ιστορική επισκόπηση της διακρατικής συνεργασίας στον ποινικό τομέα

Κρίσιμη φρονείται εν αρχή η επισκόπηση του ρυθμιστικού πλαισίου της διασυνοριακής απόδειξης στον τομέα της ποινικής δίκης, ώστε αφενός μεν να καταδειχθεί η πρόοδος και η πρακτική αξία του σημερινού νομικού καθεστώτος, αφετέρου δε να αναδυθούν οι πτυχές που θα πρέπει να απασχολήσουν σε μια επόμενη νομοθετική πρωτοβουλία. Η διακρατική συνεργασία στην ποινική απόδειξη έχει τύχει επεξεργασίας τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε ενωσιακό πεδίο, όπως θα αναλυθεί αμέσως στη συνέχεια.

i. Στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης ήταν ο πρώτος διεθνής οργανισμός που επιχείρησε να θέσει τους ακρογωνιαίους λίθους για την οικοδόμηση της διακρατικής συνεργασίας αναφορικά με την απόδειξη της ποινικής δίκης. Πρώτη αξιωματική προσπάθεια στάθηκε η **Ευρωπαϊκή Σύμβαση Αμοιβαίας Δικαστικής Συνδρομής σε Ποινικές Υποθέσεις** (ΕΣΑΔΣΠΥ), ήδη από το έτος 1959⁵. Η τελευταία, η οποία κυρώθηκε καθ' ημάς με το Ν.Δ. 4218/1961, ως πρώτη απόπειρα ενασχόλησης με το ευαίσθητο θέμα της συνεργασίας κρατών σε αποδεικτικά μέσα, τόλμησε έως του σημείου ρύθμισης των άκρων ορίων που θα διείπαν αυτήν τη συνεργασία. Έτσι, τόσο η Σύμβαση όσο και τα μεταγενέστερα Πρωτόκολλα αυτής των ετών 1978 και 2001⁶, παρέμειναν πιστά στο μοντέλο της παραδοσιακής δικαστικής συνδρομής με έντονο τον σεβασμό στον πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας.

Η προσέγγιση της εν λόγω Σύμβασης έτεινε προς το εθνοκεντρικό μοντέλο, γεγονός που εκδηλωνόταν σε πλείστες διατάξεις της εκφράζοντας την μετριοπαθή θέση του Συμβουλίου της Ευρώπης στην κατεύθυνση αυτή. Η αρχή της αίτησης, με την οποία ετίθετο εν κινήσει ο μηχανισμός της συνδρομής, η αρχή της εφαρμογής του δικαίου του κράτους εκτέλεσης του μέτρου (*locus regit actum*)⁷, η παρεμβολή της εκτελεστικής εξουσίας⁸ και τα διευρυμένα περιθώρια διακριτικής ευχέρειας του κράτους εκτέλεσης να αρνηθεί την παροχή συνδρομής επικαλούμενο λόγους του εσωτερικού δικαίου, μεταξύ των οποίων και η ασαφώς προβλεπόμενη εθνική δημόσια τάξη του⁹, είναι όλα χαρακτηριστικές ενδείξεις μιας προσπάθειας ανεύρεσης των ελάχιστων πλαισίων κοινής συναίνεσης των συμβαλλόμενων κρατών¹⁰.

⁵ Τσόλκα Ό., «Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (I)», σε Ειδικούς Ποινικούς Νόμους επιμέλεια Σ. Παύλου, Θ. Σάμιος, Εκδόσεις Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, 7^η ενημέρωση, 2021, σελ. 16.

⁶ Εκ των οποίων, μόνον το πρώτο κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 1129/1981.

⁷ Άρ. 3 παρ. 1 Ν.Δ. 418/1961

⁸ Άρ. 14 Ν.Δ. 418/1961 & Άρ. 15 παρ. 1 Σύμβασης.

⁹ Άρ. 2 Ν.Δ. 4218/1961 & Άρ. 2 παρ. 1 Σύμβασης

¹⁰ Τζαννετής Αρ., «Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ με το Ν. 4489/2017)», Ποινικά Χρονικά, Τόμος ΞΗ' (2018), σελ. 81.

ii. Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η βραδυκίνητη και αμφιβόλου λυσιτέλειας διαδικασία που καθιέρωνε η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, γρήγορα ανέδειξε την ανάγκη αναζήτησης μιας πιο αποτελεσματικής λύσης στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο πλαίσιο της τελευταίας, η συλλογή και ανταλλαγή αποδείξεων έχει κεντρίσει πολλάκις το ενδιαφέρον του Νομοθέτη αλλά και των συμβαλλόμενων κρατών μελών, που αξιώνουν την ευκολότερη διακίνηση αποδεικτικών μέσων και τη διενέργεια σχετικών πράξεων σε ένα πλαίσιο αυξημένης εμπιστοσύνης, την οποία συμβατικώς έχουν συνομολογήσει τα μέλη της ΕΕ.

Έτσι, σε ενωσιακό επίπεδο το πρώτο βήμα έγινε υπό την ισχύ των **Συνθηκών του Μάαστριχτ (1992) και του Άμστερνταμ (1997)** οπότε η διακρατική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις εντάχθηκε στον τρίτο πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε αυτό το στάδιο και ενώ η συνεργασία εξακολουθεί να διέπεται από την αρχή της Αμοιβαίας Δικαστικής Συνδρομής, παρατηρούνται κάποια δειλά βήματα προς την κατεύθυνση της αμοιβαίας αναγνώρισης. Έτσι, η **Σύμβαση για την εφαρμογή της Συμφωνίας Σένγκεν** του έτους 1990, δρώντας συμπληρωματικά προς την υφιστάμενη ΕΣΑΔΣΠΥ προέβη σε επέκταση των περιπτώσεων δικαστικής συνδρομής¹¹, σε περιορισμό των προβλεπόμενων λόγων άρνησης παροχής συνδρομής, ενώ δεν συμπεριέλαβε ειδική διάταξη περί θεμελιωδών δικαιωμάτων του καθ' ου το μέτρο¹².

Λίγο αργότερα, η **Σύμβαση για την Αμοιβαία Δικαστική Συνδρομή επί Ποινικών Υποθέσεων μεταξύ Κρατών Μελών της ΕΕ (ΣΑΔΣΠΥ/ΕΕ)** του έτους 2000¹³, συνέχισε στην ίδια κατεύθυνση με εν μέρει καθιέρωση για πρώτη φορά της αρχής *forum regit actum*, ήτοι της εφαρμογής των κανόνων του κράτους που αιτείται τη συνδρομή, της απευθείας επικοινωνίας των κρατών μελών και της ρητής πρόβλεψης για ταχεία διεκπεραίωση του αιτούμενου μέτρου¹⁴. Στην εν λόγω Σύμβαση γίνονται βήματα διεύρυνσης του θεσμού της ποινικής συνεργασίας, με την πρόβλεψη λ.χ. για μεταγωγή κρατουμένων προς διενέργεια ανακριτικών πράξεων¹⁵ και τη διεξαγωγή ποινικών ερευνών από αξιωματικούς που ενεργούν υπό μυστική ιδιότητα ή ψευδή ταυτότητα (μυστική έρευνα)¹⁶. Και αυτή η προσπάθεια, ωστόσο, δεν φαίνεται να θεράπευσε το υπάρχον έλλειμμα στο πεδίο διασφάλισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων του καθ' ου το μέτρο προσώπου.

Όλα τα ανωτέρω τέθηκαν σε νέα βάση με την καθιέρωση του **Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (ΧΕΑΔ)** που σηματοδότησε την μετάβαση από την αρχή της Αμοιβαίας Δικαστικής Συνδρομής σε αυτήν της **Αμοιβαίας Αναγνώρισης**. Η αμοιβαία αναγνώριση αποτυπώθηκε για πρώτη φορά στην Απόφαση – Πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ αναφορικά με το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης.

¹¹ Αρβανίτης Δ., «Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας», Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2021, σελ. 125.

¹² Αρβανίτης Δ., ό.α., σελ. 127.

¹³ Σημειωτέον ότι η εν λόγω Σύμβαση δεν κυρώθηκε από την Ελλάδα.

¹⁴ Άρ. 4 παρ. 1 και 2 ΣΑΔΣΠΥ/ΕΕ αντίστοιχα για την εφαρμογή της *lex fori* και της εκτέλεσης του μέτρου «το ταχύτερο δυνατόν».

¹⁵ Άρ. 9 ΣΑΔΣΠΥ/ΕΕ.

¹⁶ Άρ. 14 ΣΑΔΣΠΥ/ΕΕ.

Στο επίπεδο της «μικρής δικαστικής συνδρομής», τώρα, καθοριστικό ρόλο συντέλεσε η καθιέρωση της αμοιβαίας αναγνώρισης στο πρωτογενές δίκαιο και δη στο άρθρο 82 παρ. 1 ΣΛΕΕ, μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας. Παρεπόμενη συνέπεια της αρχής αυτής ήταν αβίαστα η υποχώρηση του μοντέλου της κρατικής κυριαρχίας στα εν λόγω μέτρα και στην κατά κανόνα αποδοχή της ζητούμενης δικαστικής συνδρομής με αντίστοιχη περιστολή των λόγων άρνησης αναγνώρισης και εκτέλεσης.

Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας συνίσταται κατά κύριο λόγο στην εμπιστοσύνη του εκάστοτε κράτους ότι μια απόφαση που έχει εκδοθεί (ή επικυρωθεί) από δικαστική αρχή έτερου κράτους μέλους είναι εξίσου αξια εκτέλεσης ως αν είχε εκδοθεί από το εντελλόμενο να την εκτελέσει κράτος. Ο Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, άλλωστε, εγγυάται ότι, όπως τα πρόσωπα μετακινούνται ελεύθερα εντός των συνόρων της ΕΕ, έτσι πρέπει να κινούνται και οι κατ' αυτών αποφάσεις προκειμένου να πραγματοποιηθεί ο σκοπός των ενωσιακών συνθηκών για την διασφάλιση της δικαιοσύνης και του υψηλού επιπέδου ζωής που ευαγγελίζεται πως παρέχει η Ένωση στους πολίτες της. Ειδικότερα δε στο πλαίσιο της απόδειξης η αμοιβαία εμπιστοσύνη συνίσταται στην αναγνώριση και στην καταρχήν άνευ ετέρου εκτέλεση των μέτρων που το αλλοδαπό κράτος μέλος κρίνει αναγκαία και αναλογικά για τη διερεύνηση μιας υπόθεσης.

Υπό το πρίσμα αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση διήλθε στην εποχή των Αποφάσεων – Πλαίσιο που εδράζονταν ακριβώς στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης. Η καθιέρωση της τελευταίας εμφανίζεται ακόμη και σε ορολογικό επίπεδο καθώς η αρχή της αίτησης (request) παραχωρεί τη θέση της στην εντολή (order), την οποία καταρχήν το κράτος εκτέλεσης οφείλει να εκτελέσει. Στο πλαίσιο αυτό, εκδόθηκε καταρχάς η **Απόφαση Πλαίσιο 2003/577/ΔΕΥ** «Σχετικά με την εκτέλεση αποφάσεων δέσμευσης περιουσιακών ή αποδεικτικών στοιχείων στην ΕΕ».

Η εν λόγω Α-Π είχε ως σκοπό -μόνον- τη διασφάλιση της υπόστασης των αποδεικτικών στοιχείων που βρίσκονταν σε κάποιο κράτος μέλος υπό την έννοια μέριμνας προστασίας τους από απώλεια, καταστροφή, βλάβη ή υπεξαγωγή, προκειμένου να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο εκκρεμούς ποινικής διαδικασίας στο κράτος έκδοσης. Ο σκοπός αυτός επιτυγχανόταν με το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Δέσμευσης (Freezing Order) που προέβλεπε η Α-Π, καθιερώνοντας ρητά την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ήδη στο άρ. 5 αυτής προβλέποντας ότι η Απόφαση Δέσμευσης Περιουσιακών ή Αποδεικτικών Στοιχείων (ΑΔΠΑΣ) είναι δικαστική, αναγνωρίζεται *«χωρίς άλλη διατύπωση»* και εκτελείται *«άμεσα»*¹⁷.

Σημειωτέον, ότι η εν λόγω Α-Π παρουσίασε κάποια πρόοδο και στο πεδίο των θεμελιωδών δικαιωμάτων του θιγόμενου προσώπου, όπως την άσκηση ενδίκων μέσων κατά της ΑΔΠΑΣ¹⁸, ενώ διευρύνθηκε το πεδίο εφαρμογής της μέσω του δραστικού περιορισμού των λόγων άρνησης εκτέλεσής της και της απάλειψης της προϋπόθεσης του διπτού αξιοποιήσιμου για έναν κατάλογο εγκλημάτων. Εντούτοις, η Απόφαση Πλαίσιο δεν ρύθμισε ολοκληρωτικά το ζήτημα καθώς περιορίστηκε μόνον στην διασφάλιση των υπαρχόντων αποδεικτικών στοιχείων σε ένα κράτος μέλος,

¹⁷ Αρβανίτης Δ., «Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας», Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2021, σελ. 134.

¹⁸ Άρ. 11 ΑΠ 2003/577/ΔΕΥ.

αφήνοντας εκτός πεδίου την διαβίβαση αυτών στο αιτούν τη συνδρομή κράτος, για την οποία όφειλε να ακολουθηθεί το γνωστό μέχρι πρότινος σύστημα δικαστικής συνδρομής¹⁹.

Μετεξέλιξη της ως άνω ρύθμισης αποτέλεσε η επόμενη διαδοχικά **Απόφαση Πλαίσιο 2008/978/ΔΕΥ** «Σχετικά με το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Συγκέντρωσης Αποδεικτικών Στοιχείων» (ΕΕΣΑΣ). Η τελευταία ήρθε να θεραπεύσει το υφιστάμενο κενό της διαβίβασης των αποδεικτικών στοιχείων στο κράτος μέλος που αιτήθηκε τη συνδρομή. Σημεία αναφοράς της εν λόγω Α-Π υπήρξαν επίσης η πρόβλεψη προθεσμίας για την αναγνώριση ή εκτέλεση του ΕΕΣΑΣ²⁰ και η εξαντλητική αναφορά των λόγων άρνησης εκτέλεσής του. Μολονότι η εκτέλεση του Εντάλματος εν προκειμένω εξακολουθούσε να γίνεται κατά το δίκαιο του κράτους εκτέλεσης (Iocus regit actum)²¹, εισήχθη δειλά η πρόβλεψη για συμμόρφωση στις διατυπώσεις και διαδικασίες που είχαν ορίσει οι αρχές του κράτους έκδοσης, υπό τον όρο ότι αυτές δεν αντέκειντο σε θεμελιώδεις αρχές του κράτους εκτέλεσης²².

Μόλα ταύτα, και το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Συγκέντρωσης Αποδείξεων αποδείχθηκε κατώτερο των προσδοκιών και απαιτήσεων των κρατών μελών αναφορικά με τον επιδιωκόμενο σκοπό. Και τούτο διότι ναι μεν διασφάλισε την διαβίβαση των υπαρχόντων αποδεικτικών στοιχείων που βρίσκονταν στο κράτος εκτέλεσης, αλλά ουδέν διέλαβε για την διενέργεια νέων ερευνητικών μέτρων. Άλλαις λέξεσι, το κράτος έκδοσης μπορούσε να αιτηθεί από το κράτος εκτέλεσης την διαβίβαση μόνο των αποδεικτικών μέσων που το τελευταίο είχε ήδη στην διάθεσή του, όπερ συνεπάγετο ότι για την διενέργεια νέων (προ)ανακριτικών πράξεων, τα κράτη θα έπρεπε και πάλι να καταφύγουν στην παραδοσιακή οδό της αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής, γεγονός που κατέστησε την εν λόγω Α-Π περιορισμένης απήχησης μεταξύ των κρατών μελών ώστε να την περιλάβουν στη φαρέτρα τους με τα μέσα δικαστικής συνδρομής²³.

Ο κατακερματισμένος και αποσπασματικός χαρακτήρας των ρυθμίσεων της δικαστικής συνδρομής συνεπάγετο την δημιουργία ενός πολύπλοκου και δυσκίνητου συστήματος, εντός του οποίου κάθε κράτος όφειλε να ορίσει το κατάλληλο νομικό εργαλείο που θα χρησιμοποιήσει ανάλογα με το ζητούμενο μέτρο που επεδίωκε να αποκτήσει. Οι αστοχίες του υπάρχοντος νομικού πλαισίου δεν άργησαν να στρέψουν την προσοχή των κρατών μελών αλλά και των θεσμικών οργάνων της Ένωσης στην αναζήτηση άλλων οδών για την επίτευξη των σκοπών της μικρής δικαστικής συνδρομής.

Η πορεία που χαράχτηκε με την ρητή καθιέρωση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας συνεχίστηκε από την Επιτροπή με την έκδοση της **Πράσινης Βίβλου** «για τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων σε ποινικές

¹⁹ Τζαννετής Αρ., ό.α., σελ. 83.

²⁰ Αρ. 12 παρ. 2 Α-Π 2008/978/ΔΕΥ.

²¹ Αρ. 11 παρ. 2 Α-Π 2008/978/ΔΕΥ.

²² Αρ. 12 Α-Π 2008/978/ΔΕΥ.

²³ Μανιάτης Π., Εισαγγελέας Πρωτοδικών Αθηνών, Αναπλ. Εθνικό Μέλος της Ελλάδος στην Eurojust «Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (European Investigation Order)», σε «Ευρωπαϊκή Δικαστική Συνεργασία “Eurojust” – Ευρωπαϊκή Εισαγγελία», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα ΕΕ», 2019, σελ. 114.

υποθέσεις μεταξύ κρατών μελών και την εξασφάλιση του παραδεκτού τους» ήδη το Νοέμβριο του 2009²⁴. Οι εξελίξεις εκείνη την περίοδο κινήθηκαν άμεσα καθώς λίγο αργότερα, το Δεκέμβριο του 2009, ακολούθησε το **Πρόγραμμα της Στοκχόλμης** υπό το πρίσμα του οποίου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προανήγγειλε ρυθμίσεις που θα καθιστούσαν ευχερέστερη τη δικαστική συνεργασία στο πλαίσιο της μικρής δικαστικής συνδρομής. Αυτό όμως έμεινε σε προπαρασκευαστικό στάδιο, καθώς προηγήθηκε της υλοποίησής του η από Οκτωβρίου 2010 πρωτοβουλία επτά κρατών μελών²⁵ για την έκδοση Οδηγίας αναφορικά με την συλλογή και ανταλλαγή αποδείξεων μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ.

Οι εργώδεις διαπραγματεύσεις απέφεραν καρπούς τέσσερα χρόνια αργότερα με την θέσπιση της **Οδηγίας 2014/41/ΕΕ** της 3^{ης} Απριλίου 2014 για την **Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας**, η οποία είναι σε ισχύ και συνιστά το αποκλειστικό νομικό εργαλείο συλλογής και ανταλλαγής αποδεικτικών μέσων μεταξύ των κρατών μελών της Ένωσης έως και σήμερα. Εξ απόψεως υποκειμένων, η Οδηγία δεσμεύει επί του παρόντος όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (συμπεριλαμβανομένου του Ηνωμένου Βασιλείου²⁶), με εξαίρεση την Ιρλανδία και τη Δανία, οι οποίες δεν συμμετείχαν στην έκδοσή της. Καθ' ημάς η Οδηγία ισχύει από την 21^η Σεπτεμβρίου 2017, οπότε τέθηκε σε ισχύ ο Νόμος 4489/2017 που την ενσωμάτωσε στην εθνική έννομη τάξη.

2.Οδηγία 2014/41/ΕΕ: Φύση, σκοπός, αντικείμενο & πεδίο εφαρμογής

Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας καλείται να αντικαταστήσει τα υφιστάμενα νομικά εργαλεία που καθιερώθηκαν από τις Αποφάσεις – Πλαίσιο τις οποίες διαδέχθηκε και να ανταποκριθεί στις ανάγκες διαμόρφωσης ενός ενιαίου συνεκτικού πλαισίου για την διακρατική συνεργασία στο πλαίσιο της 'μικρής δικαστικής συνδρομής'.

Ο Ενωσιακός νομοθέτης επέλεξε για την θέσπιση της ΕΕΕ το νομικό εργαλείο της Οδηγίας δεδομένης της ιδιομορφίας και των ετερόκλιτων σταθμίσεων κάθε έννομης τάξης αναφορικά με το παραδεκτό της κτήσης και αξιοποίησης των αποδεικτικών στοιχείων στο πλαίσιο μιας ποινικής διαδικασίας. Η αναζήτηση της

²⁴ Διαθέσιμη στην επίσημη ηλεκτρονική ιστοσελίδα <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0624:FIN:EL:PDF>

²⁵ Τα επτά ΚΜ με τη νομοθετική πρωτοβουλία: Βέλγιο, Βουλγαρία, Εσθονία, Ισπανία, Αυστρία, Σλοβενία και Σουηδία.

²⁶ Ακόμη και μετά την αποχώρησή του από την ΕΕ (Brexit).

ουσιαστικής αλήθειας βρίσκει διαφορετικό μέτρο σε κάθε έννομη τάξη, ώστε μια απόπειρα οριζόντιας λύσης θα κατέληγε σε ανεπιεική και παράδοξα αποτελέσματα. Έτσι, η Οδηγία που εδράστηκε στο άρθρο 82 παρ. 1 στ. (α) ΣΛΕΕ²⁷, θέτει μεν τους στόχους, καταλείποντας όμως την ευχέρεια στα κράτη μέλη να επιλέξουν αυτόνομα τα μέσα πραγμάτωσής τους αρκεί να πληρούται η επιταγή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης στον ποινικό τομέα.

Αντικείμενο της Οδηγίας του Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου για την ΕΕΕ συνιστά η κατά το δυνατόν πληρέστερη και πλέον ομοιογενής ρύθμιση της δικαστικής συνδρομής μεταξύ των κρατών μελών της Ένωσης με διόρθωση των κακώς κειμένων και των ελλειπών ρυθμίσεων που υφίσταντο στον εν λόγω τομέα υπό το προϋχούσαν καθεστώς. Ο απώτερος επιδιωκόμενος σκοπός της πάταξης του εγκλήματος και της διασφάλισης ενός -εν τοις πράγμασι- χώρου ασφάλειας, δικαιοσύνης και ελευθερίας για τους πολίτες της Ένωσης συνιστά την πυξίδα για όλες τις προβλέψεις και τις δικαιιοπολιτικές επιλογές του Νομοθέτη.

Αναφορικά με το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας, αυτό ορίζεται αυθεντικά από το σώμα της ήδη στο άρθρο 3, καθιερώνοντας την καθολική εφαρμογή της. Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη, η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας καλύπτει κάθε ερευνητικό μέτρο, με μόνη εξαίρεση την σύσταση κοινής ομάδας έρευνας και τα εξ αυτής παραγόμενα αποδεικτικά στοιχεία. Η αξίωση καθολικής εφαρμογής των άρθρων της Οδηγίας καταδεικνύει την πρόθεση του νομοθέτη για αντικατάσταση του προγενέστερου νομικού πλαισίου όπως άλλωστε ρητά διατρανώνεται στο άρθρο 34 αυτής, όπου ορίζει ότι οι υπό κρίση ρυθμίσεις θέτουν εκποδών τις προϋχούσασες διατάξεις περί διενωσιακής δικαστικής συνδρομής²⁸.

Σύμφωνα με το πρώτο άρθρο της Οδηγίας, η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ως προς τη φύση της, είναι μια δικαστική απόφαση η οποία εκδίδεται το πρώτον από δικαστική αρχή ή επικυρώνεται από τέτοια αρχή κράτους μέλους, το οποίο καλείται 'κράτος έκδοσης' και αποσκοπεί στην εκτέλεση συγκεκριμένων ερευνητικών μέτρων σε άλλο κράτος, 'κράτος εκτέλεσης', για τη λήψη αποδεικτικών στοιχείων, τα οποία μπορεί να βρίσκονται ήδη στην κατοχή του δεύτερου (άρ. 1 παρ. 1 εδ. β' Οδ.)²⁹.

Μια αξιοσημείωτη παρατήρηση αρμόζει εν προκειμένω ήδη για το πρώτο άρθρο της Οδηγίας. Οι παράγραφοι 2 – 4 περιέχουν δύο κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή της και μια καινοτομία που την καθιστούν εξελιγμένη ρύθμιση σχετικά με τα προγενέστερα νομικά κείμενα. Πρωτίστως σημειωτέα η απερίφραστη κατοχύρωση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης³⁰ ως κομβική υποχρέωση των κρατών μελών και ως προαπαιτούμενο για την εφαρμογή της υπό κρίση Οδηγίας (άρ. 1 παρ. 2 Οδ. και άρ. 2 παρ. 2 Ν. 4489/2017).

Η έτερη κατευθυντήρια γραμμή του ενωσιακού νομοθέτη κατοχυρώνεται στην παρ. 4 του πρώτου άρθρου (και το άρ. 2 παρ. 3 Ν. 4489/2017) αναφορικά με την προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και αρχών, και δη των υπερασπιστικών,

²⁷ Αρβανίτης Δ., ό.α., σελ. 154.

²⁸ Καθ' ημάς, άρθρο 4 του Ν. 4489/2017 περί πεδίου εφαρμογής.

²⁹ Αντίστοιχη ρύθμιση στο Ν. 4489/2017, άρ. 2 παρ. 1 και άρ. 4 εδ. α' «περιλαμβανομένων...».

³⁰ Αρβανίτης Δ., ό.α. σελ. 166.

αναφορικά με το καθ' ου το μέτρο πρόσωπο. Η ρητή πρόβλεψη περί σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνιστά ένα ακόμη βήμα προόδου από το προϊσχύσαν καθεστώς.

Μάλιστα, η ενίσχυση της υπερασπιστικής θέσης στην παρούσα Οδηγία φαίνεται από μια καινοτομία, που για πρώτη φορά εισέρχεται ως δυνατότητα και έγκειται στην κίνηση έκδοσης ΕΕΕ κατόπιν πρωτοβουλίας του υπόπτου ή κατηγορουμένου, σύμφωνα με την παρ. 3 άρ. 1 Οδ. και το αντίστοιχο άρ. 7 παρ. 1 Ν. 4489/2017. Τούτων λεχθέντων, καθίσταται εναργές ότι ο ενωσιακός νομοθέτης επιλέγει να θέσει εκ προοιμίου σαφείς τις προθέσεις του αναφορικά με το πνεύμα ερμηνείας και εφαρμογής του νέου νομικού εργαλείου που εισάγεται με την Οδηγία 2014/41. Άλλωστε, το προστατευτικό πεδίο των θεμελιωδών δικαιωμάτων τελειούται με την σύστοιχη πρόβλεψη του άρ. 11 παρ. 1 στ. (στ) Οδ.³¹, η οποία καθιερώνει σχετικό λόγο άρνησης εκτέλεσης της ΕΕΕ όταν το ζητούμενο μέτρο θα συνιστούσε παραβίαση τέτοιων δικαιωμάτων, τα οποία μάλιστα χαίρουν πρόβλεψης στο πρωτογενές δίκαιο της ΕΕ, κατά το άρ. 6 ΣΕΕ και τον ΧΘΔΕΕ. Τέλος, η λήψη υπόψιν των υπερασπιστικών δικαιωμάτων συνιστά -κατά ρητή πρόβλεψη του άρ. 6 παρ. 1 (α) Οδ.- παράγοντα συνεκτίμησης και για την αρχή της αναλογικότητας, που συνιστά ουσιαστική προϋπόθεση έκδοσης ΕΕΕ.

Δεδομένης της φύσης της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας, θεμιτή σκοπεύεται εν προκειμένω η διακριτή εξέτασή της υπό το πρίσμα του κράτους έκδοσης ή του κράτους εκτέλεσης αντίστοιχα. Στη συνέχεια θα επιχειρηθεί η παρουσίαση των δύο περιπτώσεων με παράλληλες αναφορές στο νομικό πλαίσιο της ενωσιακής και της εθνικής έννομης τάξης, με έμφαση στα καθ' ημάς προβλεπόμενα.

3. Διαδικασία έκδοσης ΕΕΕ / Η Ελλάδα ως κράτος έκδοσης

Όταν ένα κράτος προτίθεται αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν αιτήματος του υπόπτου / κατηγορουμένου να εκδώσει Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, οφείλει να τηρήσει τις διατυπώσεις και προϋποθέσεις που τίθενται στην Οδηγία.

Ερευνητέα καταρχήν η **νομιμοποιούμενη αρχή προς έκδοση ΕΕΕ**. Σύμφωνα με το άρ. 2 περ. (γ) της Οδηγίας αλλά και το πανομοιότυπου περιεχομένου άρθρο 6 Ν. 4489/2017, αρχή έκδοσης μπορεί να είναι είτε δικαστής, δικαστήριο, ανακριτική ή εισαγγελική αρχή με αρμοδιότητα στην υπόθεση επί της οποίας θα εκδοθεί η Εντολή (2γ- i), είτε άλλη αρμόδια αρχή για συγκεκριμένη υπόθεση³²,

³¹ Άρ. 13 παρ. 1 στ. (στ) Ν. 4489/2017, αντίστοιχα.

³² Ιδίως οι λοιποί ανακριτικοί υπάλληλοι πλην των δικαστικών λειτουργιών του άρ. 34 ΚΠΔ και οι ειδικοί ανακριτικοί υπάλληλοι, σύμφωνα με τον Δασκαλόπουλο Στ., Εις. Εφ., «Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (ΕΕΕ): Ο νέος θεσμός Δικαστικής Συνεργασίας επί ποινικών υποθέσεων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εισήγηση στο 16^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Εταιρείας Δικαστικών Μελετών 20-21/10/2017, δημοσίευση σε Ποινικά Χρονικά,

περίπτωση κατά την οποία, όμως, η ΕΕΕ θα πρέπει προτού διαβιβαστεί να επικυρωθεί από αρχή της πρώτης περίπτωσης, κατά την Οδηγία (2γ- ii), καθ' ημάς δε η επικύρωση γίνεται από τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών³³. Έτσι, όταν λ.χ. μια τελωνειακή ή φορολογική αρχή³⁴ επιθυμεί τη συνδρομή άλλου κράτους μέλους για απόκτηση αποδείξεων οφείλει να διαβιβάσει την Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας στον αρμόδιο εισαγγελέα προς επικύρωση και στη συνέχεια να προβεί σε διαβίβασή της στο κράτος της εκτέλεσης³⁵. Η ρύθμιση αυτή στοιχείται απόλυτα με την πρόβλεψη του άρ. 9 παρ. 3 της Οδηγίας, σύμφωνα με την οποία, εάν η αρχή εκτέλεσης διαπιστώσει ότι η διαβιβάσθαισα ΕΕΕ δεν έχει εκδοθεί ή, κατά περίπτωση, επικυρωθεί από δικαστική αρχή, οφείλει να την επιστρέψει -ανεκτέλεστη- στο κράτος έκδοσης³⁶.

Το άρθρο 4 της Οδηγίας (άρ. 5 Ν. 4489/2017) διαλαμβάνει για τις **διαδικασίες που είναι επιτρεπτή η έκδοση ΕΕΕ**. Έτσι, η τελευταία εκδίδεται στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας (περ. (α)), σε διαδικασία που κινείται από διοικητικές αρχές εφόσον αφορά σε πράξεις που τιμωρούνται βάσει κανόνων δικαίου και η απόφαση της διοικητικής / δικαστικής αρχής μπορεί να άγει σε δίκη ενώπιον δικαστηρίου με δικαιοδοσία επί ποινικών υποθέσεων (περ. (β)), σε διαδικασία που κινούν δικαστικές αρχές εφόσον αφορά σε πράξεις που τιμωρούνται βάσει κανόνων δικαίου και η απόφαση της διοικητικής / δικαστικής αρχής μπορεί να άγει σε δίκη ενώπιον δικαστηρίου με δικαιοδοσία επί ποινικών υποθέσεων (περ. (γ)), και, τέλος, σε διαδικασίες κάποιες εκ των τριών προαναφερθεισών περιπτώσεων εφόσον αφορά σε αξιόποινες πράξεις ('αδικήματα' κατά την Οδηγία) ή παραβάσεις που δύνανται να στοιχειοθετήσουν ευθύνη ή να επισύρουν τιμωρία νομικού προσώπου στο κράτος έκδοσης (περ. (δ)).

Από τα προρρηθέντα μπορεί να συναχθεί στα καθ' ημάς ισχύοντα ποια είναι τα **στάδια της ποινικής διαδικασίας που δύνανται να εκδοθεί ΕΕΕ**. Καταρχάς είναι δυνατή η έκδοση τέτοιας Εντολής από το ίδιο το δικαστήριο κατά την κύρια επ' ακροατηρίω διαδικασία. Εδώ η ΕΕΕ θα εκδοθεί υπό το δικονομικό όχημα της αναβολής της δίκης για κρείσσονες αποδείξεις. Ήδη η ελληνική νομολογία έχει αξιοποιήσει την εν λόγω δυνατότητα στην υπ' αριθμ. 96-97-98-261/2018 απόφαση του ΜΟΔ Αθηνών³⁷ το οποίο ανέβαλε την εκδίκαση της υπόθεσης κατ' άρ. 352 ΚΠΔ σε ρητή δικάσιμο προκειμένου να εκδοθεί ΕΕΕ ώστε να εξεταστεί μέσω εικονοδιάσκεψης με τεχνικά μέσα ουσιώδης μάρτυρας (παθούσα) σωματεμπορίας που κατοικούσε στην αλλοδαπή με τη συνδρομή της τελευταίας έννομης τάξης. Περαιτέρω, η έκδοση ΕΕΕ είναι δυνατή κατά κόρον κατά το στάδιο της κύριας ανάκρισης για τη διεξαγωγή καταρχήν ερευνητικών μέτρων. Εξίσου δυνατή είναι η έκδοση ΕΕΕ και κατά το στάδιο της προανάκρισης, αφού έχει ήδη ασκηθεί η ποινική

Τεύχος ΞΗ, 2018, σελ. 174. - Βλ. ιδίως για την ερμηνεία του άρ. 2 (γ) περί αρχής έκδοσης την πρόσφατη απόφαση ΔΕΕ C-670/22 (30/4/2024), Κεφ.6, Εν. Α, Ιν.

³³ Μανιάτης Π., Εισαγγελέας Πρωτοδικών Αθηνών, Αναπλ. Εθνικό Μέλος της Ελλάδος στην Eurojust «Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (European Investigation Order)», σε «Ευρωπαϊκή Δικαστική Συνεργασία "Eurojust" – Ευρωπαϊκή Εισαγγελία», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα ΕΕ», 2019, σελ. 120.

³⁴ Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4489/2017, άρ. 6.

³⁵ Βλ. κατωτέρω, Κεφ.6, Α (iii) σχετική Νομολογία ΔΕΕ C-16/22 (02/03/2023), MS.

³⁶ Αντίστοιχη πρόβλεψη περιλαμβάνεται στο άρ. 11 παρ. 4 Ν. 4489/2017.

³⁷ Διαθέσιμη στον ιστότοπο <https://hcba.gr/novacriminalia-τευχος-vo-4-οκτωβριος-2018>.

δίωξη. Εδώ προσήκει μια επισήμανση αναφορικά με την αρμόδια αρχή κατά τα προλεχθέντα: εάν η προανάκριση διενεργείται από πταισματοδίκη ή ειρηνοδίκη, αυτοί δύνανται ως δικαστικοί λειτουργοί να εκδίδουν και να διαβιβάζουν ΕΕΕ κατ' άρ. 2(γ) περ. (i)• αντίθετα, εάν η προανάκριση διενεργείται από λοιπούς -μη δικαστικούς- ανακριτικούς υπαλλήλους, η έκδοση ΕΕΕ τελεί υπό τον όρο επικύρωσής της από τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών (άρ. 2(γ) περ. (ii)). Τέλος, αναφορικά με τον προβληματισμό περί δυνατότητας έκδοσης ΕΕΕ κατά την προκαταρκτική εξέταση, φαίνεται πλέον, μετά τον αναβαθμισμένο ρόλο της τελευταίας υπό το ισχύον νομικό καθεστώς, να φαντάζει αδικαιολόγητος τυχόν αποκλεισμός της από το στάδιο αυτό³⁸. Άλλωστε, γραμματικό επιχείρημα υπέρ της άποψης αυτής αντλείται από το ίδιο το γράμμα της Οδηγίας, η οποία σε αρκετά σημεία κάνει λόγο για 'ύποπτο', γεγονός που αποδεικνύει την πρόθεση του Νομοθέτη να επιτρέψει στα κράτη να ζητούν τη συνδρομή αλλήλων ήδη από αυτό το πρώιμο στάδιο συλλογής ενδείξεων ενοχής.

Αναφορικά με τον **τύπο της ΕΕΕ**, ο νομοθέτης επέλεξε την απόλυτη ομοιομορφία και απλούστευση της διαδικασίας περιλαμβάνοντας ειδικό παράρτημα στην Οδηγία με προδιατυπωμένο έντυπο, το οποίο οφείλει να συμπληρώσει η αρχή έκδοσης τουλάχιστον με τα αναγκαία στοιχεία του άρθρου 5 της Οδηγίας³⁹, μεταξύ των οποίων και η αξιόποινη πράξη που συνιστά αντικείμενο έρευνας ή διαδικασίας στο κράτος έκδοσης, οι σχετικές ποινικές διατάξεις του τελευταίου και, φυσικά, η περιγραφή του ή των ερευνητικών μέτρων που ζητούνται και των αποδεικτικών στοιχείων που σκοπεύεται να συγκεντρωθούν. Η αρμόδια αρχή του κράτους έκδοσης συμπληρώνει το έντυπο, το υπογράφει, πιστοποιεί την ακρίβεια και βεβαιώνει την ορθότητα του περιεχομένου του. Κατόπιν γίνεται η μετάφραση της ΕΕΕ από την αρχή του κράτους έκδοσης στην επίσημη ή σε μία από τις επίσημες γλώσσες του κράτους εκτέλεσης. Για την Ελλάδα, η ΕΕΕ μεταφράζεται στην ελληνική ή την αγγλική γλώσσα (άρ. 8 παρ. 3 Ν. 4489/2017).

Η έκδοση μιας Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας (ΕΕΕ) πέραν των ως άνω τυπικών προϋποθέσεων τελεί και υπό ορισμένες **ουσιαστικές προϋποθέσεις**, τις οποίες ο ενωσιακός νομοθέτης επέλεξε να εκφράσει λιτά στο άρθρο 6 της Οδηγίας (άρ. 7 Ν. 4489/2017, αντίστοιχα). Έτσι, εφόσον η αρμόδια αρχή επιθυμεί την έκδοση ΕΕΕ, οφείλει να διαπιστώσει τη συνδρομή δύο αναγκαίων όρων: αφενός μεν η έκδοση τέτοιας Εντολής πρέπει να είναι απαραίτητη και αναλογική αναφορικά με τους σκοπούς και τη διαδικασία στο πλαίσιο της οποίας κάθε φορά εκδίδεται συνεκτιμώντας τα υπερασπιστικά δικαιώματα του υπόπτου / κατηγορουμένου. Η αρχή της αναλογικότητας καθιερώνεται εν προκειμένω προς διασφάλιση του καθ' ου το μέτρο προσώπου, το οποίο καταρχήν δεν ενημερώνεται για την σε βάρος του ΕΕΕ⁴⁰. Συνεπώς, η επέμβαση στη σφαίρα ενός προσώπου που αγνοεί την κίνηση

³⁸ Έτσι και Δασκαλόπουλος Στ., ό.α., σελ. 175.

³⁹ Άρθρο 8 Ν. 4489/2017.

⁴⁰ Τζαννετής Αρ., ό.α., σελ. 85 «... Αντιθέτως δεν προβλέπεται ενημέρωση του κατηγορουμένου για την έκδοση και την εκτέλεση της ΕΕΕ».

τέτοιας διαδικασίας συλλογής αποδείξεων σε βάρος του πρέπει να τελεί σε σύμπνοια και σε μια δίκαιη αναλογία προς τον σκοπό ανεύρεσης της ουσιαστικής αλήθειας⁴¹.

Αφετέρου δε, η αρχή έκδοσης οφείλει να ελέγχει εάν το ερευνητικό μέτρο που ζητά να εκτελεστεί από το αλλοδαπό κράτος θα μπορούσε να διαταχθεί σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση του κράτους έκδοσης. Εν προκειμένω, απαντώνται τα θεμιτά όρια της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, καθώς το εκάστοτε κράτος δεν μπορεί να αιτείται από αλλοδαπή έννομη τάξη να διεξαγάγει ερευνητικό μέτρο ή να παράσχει αποδεικτικό υλικό μέσω πράξεων που το ίδιο δεν θα μπορούσε να πραγματοποιήσει εάν επρόκειτο για εγχώρια υπόθεση. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αποφεύγεται ο κίνδυνος του forum shopping⁴², ήτοι της επιδίωξης προσπέλασης δικονομικών διατάξεων που θέτει μία έννομη τάξη για τη διενέργεια ορισμένων αποδεικτικών πράξεων μέσω καταφυγής σε αλλοδαπές έννομες τάξεις δια δικαστικής συνδρομής που προβλέπουν χαλαρότερες αντίστοιχες προϋποθέσεις, γεγονός που θα απέβαινε σε βάρος των καθ' ων το μέτρο προσώπων.

Αρμόδια για τον **έλεγχο των ως άνω ουσιαστικών προϋποθέσεων** έκδοσης ΕΕΕ είναι η ίδια η αρχή έκδοσης. Εάν κάποια εξ αυτών δεν πληρούται, η αρμόδια αρχή οφείλει να απέχει από την έκδοση ΕΕΕ και, εφόσον γι αυτήν προηγήθηκε αίτημα του κατηγορουμένου, η αρχή οφείλει να το απορρίψει (άρ. 7 παρ. 3 Ν. 4489/2017). Εάν, εντούτοις, εκδοθεί Εντολή καιτοι δεν πληρούνται οι ως άνω προϋποθέσεις, η αρμόδια αρχή εκτέλεσης έρχεται σε διαβούλευση με την αρχή έκδοσης, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε ανάκληση της ΕΕΕ (άρ. 6 παρ. 3 Οδ. & άρ. 87 παρ. 4 ν. 4489/2017). Αξιοσημείωτη τυγχάνει εν προκειμένω η παρατήρηση ότι κατόπιν διαβούλευσης δεν φαίνεται να υπάρχει πρόβλεψη του νομοθέτη για το έλασσον πριν την ανάκληση, ήτοι η δυνατότητα τροποποίησης της ΕΕΕ⁴³. Η εν λόγω παράλειψη οφείλεται μάλλον σε αστοχία του νομοθέτη, με αποτέλεσμα να δίδεται η εντύπωση πως δεν υφίσταται μέση λύση μεταξύ πλημμελούς Εντολής και καθολικής ανάκλησής της.

Εφόσον πληρούνται οι προρρηθείσες ουσιαστικές και τυπικές προϋποθέσεις, η ΕΕΕ μπορεί να διαβιβαστεί στην αρχή εκτέλεσης του αλλοδαπού κράτους. Η **διαβίβαση** αυτή λαμβάνει χώρα, σύμφωνα με το άρ. 7 παρ. 1 Οδ., *«με οποιοδήποτε μέσο δυνατό να τεκμηριωθεί εγγράφως και κατά τρόπον ώστε το κράτος εκτέλεσης να μπορεί να πιστοποιήσει την γνησιότητα»*. Το αντίστοιχο άρθρο 9 Ν. 4489/2017 παρ' ημίν ορίζει ότι ελληνική αρχή έκδοσης διαβιβάζει την ΕΕΕ στην αρμόδια αρχή εκτέλεσης *«είτε απευθείας, είτε μέσω των σημείων επαφής του Ευρωπαϊκού Δικαστικού Δικτύου ή του Εθνικού μέλους της Eurojust με οποιοδήποτε μέσο μπορεί να τεκμηριωθεί εγγράφως και κατά τρόπον που επιτρέπει στο κράτος εκτέλεσης να διαπιστώνει τη γνησιότητά της»*⁴⁴. Αξίζει να τονιστεί εν προκειμένω η απευθείας

⁴¹ Αρβανίτης Δ., ό.α., σελ. 196 επ. & Τσόλκα Ό., Αρβανίτης Δ., «Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (I)», σε Ειδικούς Ποινικούς Νόμους επιμέλεια Σ. Παύλου, Θ. Σάμιος, Εκδόσεις Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, 7^η ενημέρωση, 2021, σελ. 44.

⁴² Τζαννετής Αρ., ό.α., σελ. 87.

⁴³ Αρβανίτης Δ., ό.α., σελ. 201.

⁴⁴ Μανιάτης Π., ό.α., σελ. 121: *«Αξίζει να σημειωθεί πως, επί της απευθείας μεθόδου, δεν απαιτείται συγκεκριμένος τρόπος ή επίσημη οδός διαβίβασης. Αρκεί κάθε τρόπος που διασφαλίζει την ασφαλή*

διαβίβαση της ΕΕΕ μεταξύ των εμπλεκόμενων αρχών, χωρίς παρεμβολή της εκτελεστικής εξουσίας, όπως κατά το παρελθόν⁴⁵.

Μία από τις καινοτομίες του νέου νομικού εργαλείου της ΕΕΕ που την καθιστούν ταχεία και ευέλικτη είναι, ακόμη, η καθιέρωση **απευθείας επικοινωνίας** μεταξύ των αρμόδιων αρχών έκδοσης και εκτέλεσης, όπως ρητά κατοχυρώνεται στην παρ. 2^η του άρ. 7 της Οδηγίας (& άρ. 9 παρ. 2 Ν. 4489/2017). Η πρόβλεψη της Οδηγίας κατ' άρ. 7 παρ. 6 περί αυτεπάγγελτης διαβίβασης της ΕΕΕ που παρελήφθη από αναρμόδια αρχή εκτέλεσης στην αρμόδια, κατόπιν ενημέρωσης της αρχής έκδοσης, τυποποιείται στον ελληνικό νόμο στο άρ. 18 παρ. 1 εδ. γ' Ν. 4489/2017 και μάλιστα τάσσοντας σχετική προθεσμία 7 ημερών⁴⁶.

Ολοκληρώνοντας τα σχετικά με την έκδοση, η Οδηγία διαλαμβάνει ειδικώς για την συμπληρωματική ΕΕΕ, η οποία σύμφωνα με τα άρ. 8 Οδ. και 10 Ν. 4489/2017, οφείλει να επισημαίνεται ως τέτοια και να εκδίδεται και πάλι υπό προδιατυπωμένο έντυπο, το οποίο επίσης επισυνάπτεται στην Οδηγία ως Παράρτημα Α, Τμήμα Δ'.

4. Διαδικασία εκτέλεσης ΕΕΕ / Η Ελλάδα ως κράτος εκτέλεσης

Α. Γενικές αρχές εκτέλεσης – Καινοτομίες της ΕΕΕ

Στην αντίπερα όχθη του κράτους εκτέλεσης ισχύουν *mutatis mutandis* ως άνω περιγραφέντα για την έκδοση. Δι' ολίγον η διαδικασία έχει ως ακολούθως. Το κράτος εκτέλεσης άμα τη παραλαβή της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας καταρχήν την αναγνωρίζει και προβαίνει σε εκτέλεσή της. Κομβικό άρθρο περί εκτέλεσης είναι το υπ' αριθμόν 9 της Οδηγίας, στο οποίο τίθενται οι βασικές αρχές και κατοχυρώνονται όλα τα κεκτημένα περί αμοιβαίας αναγνώρισης όπως αυτή διαμορφώθηκε από την ιστορική πορεία του θεσμού της διακρατικής συνεργασίας στο πλαίσιο της ΕΕ.

Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρ. 9 της Οδηγίας, η αρχή εκτέλεσης αναγνωρίζει «*άνευ ετέρου*» την ΕΕΕ⁴⁷. Έτσι διατρανώνεται ρητώς **η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης** στο κείμενο της Οδηγίας και εξειδικεύεται περαιτέρω η γενική διακήρυξή της του άρ. 1 παρ. 2. Για την μη αναγνώριση, μη εκτέλεση ή αναβολή της ΕΕΕ εκ μέρους του κράτους εκτέλεσης πρέπει να συντρέχει κάποιος από τους περιοριστικά προβλεπόμενους στα οικεία άρθρα της Οδηγίας λόγους. Εν προκειμένω ενσαρκώνεται η αμοιβαία αναγνώριση, σύμφωνα με την οποία η αρχή εκτέλεσης ενός

επισύνδεση των εμπλεκόμενων αρχών, κατά τρόπο που αυτές να δύνανται να ελέγξουν και να εξακριβώσουν την προέλευση και την αυθεντικότητά της».

⁴⁵ Ο Έλληνας νομοθέτης διέλαβε για την περίπτωση που η αρχή έκδοσης διατηρεί αμφιβολίες αναφορικά με την αρχή εκτέλεσης, τη συνδρομή της από την Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (άρ. 9 παρ. 3 Ν. 4489/2017).

⁴⁶ Η οποία δεν προβλέπεται στο κείμενο της Οδηγίας αλλά τέθηκε από τον Έλληνα νομοθέτη.

⁴⁷ Αρβανίτης Δ., ό.α., σελ. 216.

κράτους μέλους οφείλει να εκτελέσει το ζητούμενο ερευνητικό μέτρο ή να παραδώσει το αιτούμενο αποδεικτικό υλικό στην αρχή αλλοδαπού κράτους, χωρίς να δύναται καταρχήν να προβεί σε αξιολόγηση των προϋποθέσεων ή της διαδικασίας που εκκρεμεί ενώπιον του τελευταίου⁴⁸.

Στην παρ. 2 του άρθρου 9 καθιερώνεται η αρχή της εφαρμογής των κανόνων του κράτους έκδοσης (**forum regit actum**) που υιοθετείται στο πλαίσιο της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ. Η πρόβλεψη αυτή φαντάζει λελογισμένη επιλογή του ενωσιακού νομοθέτη, ο οποίος επιδιώκει να υπερπηδήσει τα άτοπα του προϊσχύσαντος δικαίου υπό το οποίο η εφαρμογή των κανόνων του κράτους εκτέλεσης της ΕΕΕ (*locus regit actum*) οδηγούσε συχνά σε αδυναμία αξιοποίησης των διαβιβαζόμενων αποδεικτικών μέσων στο κράτος έκδοσης όταν ο τρόπος κτήσης τους αντέβαινε στις προβλέψεις του τελευταίου. Η εφαρμογή της αρχής *forum regit actum* οριοθετείται από τις παραγράφους 3 και 4 του άρ. 9 της Οδηγίας, σύμφωνα με τις οποίες, όταν το κράτος έκδοσης καλείται να συνδράμει το κράτος εκτέλεσης, υπόκειται στη νομοθεσία του τελευταίου⁴⁹, χωρίς να καταλείπονται περιθώρια επιβολής του νόμου του κράτους έκδοσης επί του εδάφους του κράτους εκτέλεσης.

Καθ' ημάς, το άρθρο 11 Ν. 4489/2017 εξειδικεύει και -κατά κυριολεξία- περιορίζει τις ως άνω προβλέψεις της Οδηγίας. Καταρχάς, **αρμόδια αρχή αναγνώρισης και εκτέλεσης ΕΕΕ** στην ελληνική έννομη τάξη ορίζεται καθ' ύλην ο Εισαγγελέας Εφετών και, κατά τόπον, αυτός στην περιφέρεια του οποίου πρόκειται να εκτελεστεί η Εντολή. Αυτός ενέχεται εν πρώτοις για την αναγνώριση και, έπειτα, για την εκτέλεση της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας που έχει διαβιβασθεί στην Ελλάδα (άρ. 9 παρ. 1 & 2).

Αναφορικά με το εφαρμοστέο δίκαιο, τώρα, ο Έλληνας νομοθέτης επέλεξε να αποστεί από την ρητή επιταγή της Οδηγίας περί εφαρμογής του δικαίου του κράτους έκδοσης. Έτσι, και μεν στην παράγραφο 3 άρ. 9 Ν.4489/2017 αναγνωρίζει την αρχή της *forum regit actum*, εντούτοις, θέτει πλέον της Οδηγίας προβλέψεις. Συγκεκριμένα, εξαρτά την εφαρμογή των διατυπώσεων του κράτους έκδοσης της ΕΕΕ από την προϋπόθεση μη αντίθεσής του εν συνόλω στο ελληνικό δίκαιο, την στιγμή που το αντίστοιχο άρ. 9 παρ. 2 της Οδηγίας επιφυλάσσει στο κράτος εκτέλεσης την μη εφαρμογή των κανόνων του κράτους έκδοσης μόνο για την περίπτωση που οι τελευταίες αντίκεινται «*προς τις θεμελιώσεις αρχές του δικαίου του κράτους εκτέλεσης*». Φαίνεται έτσι πως ο Έλληνας νομοθέτης βαίνοντας πέραν των ορίων της ενσωμάτωσης επεφύλαξε στις ημέτερες αρχές εκτέλεσης το προνόμιο να αρνούνται την εφαρμογή των κανόνων του κράτους έκδοσης ακόμη και δυνάμει ήσσονος τυπικής πρόβλεψης ρυθμίσεων και σταθμίσεων που έχουν γίνει στο εσωτερικό

⁴⁸ Έτσι ερμήνευσε το άρ. 6 παρ. 1 το ΔΕΕ (Τμ. Μείζ. Συνθ.) στην όλως πρόσφατη απόφασή του C-670/22 (30/04/2024) που αφορούσε αίτημα διαβίβασης αποδεικτικού υλικού, επί της οποίας έκρινε ότι η αρχή έκδοσης της ΕΕΕ «*δεν επιτρέπεται να ελέγξει τη νομιμότητα της χωριστής διαδικασίας με την οποία το κράτος μέλος εκτέλεσης συνέλεξε τα αποδεικτικά στοιχεία που ζητείται να διαβιβαστούν. Ειδικότερα, οποιαδήποτε άλλη ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας θα οδηγούσε στην πράξη σε ένα πιο περίπλοκο και λιγότερο αποτελεσματικό σύστημα, το οποίο θα υπονόμει τον σκοπό της οδηγίας αυτής.*» [Σκ. 100]. Για την εν λόγω απόφαση βλ. Κεφ. 6, Εν. Α, Ιν.

⁴⁹ Σύστοιχη πρόβλεψη παρ' ημίν οι παρ. 5 & 6 άρ. 11 Ν. 4489/2017.

δίκαιο⁵⁰. Η προσκόλληση αυτή στο εθνοκεντρικό μοντέλο δικαστικής συνδρομής, όπως ίσχυε κατά το παρελθόν, φαντάζει αδικαιολόγητη και δημιουργεί αναχώματα σε ένα πλαίσιο ταχείας και αποτελεσματικής δικαστικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της Ένωσης, όπως επιχειρεί να διασφαλίσει το νέο νομικό εργαλείο της ΕΕΕ⁵¹.

Μια ακόμη καινοτομία της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας συνίσταται στην **πρόβλεψη προθεσμιών τόσο για την αναγνώριση όσο και για την εκτέλεση** του ζητούμενου ερευνητικού μέτρου ή την διαβίβαση του αποδεικτικού υλικού στο κράτος έκδοσης. Έτσι ενώ προβλέπεται ότι η αναγνώριση και εκτέλεση της ΕΕΕ διεκπεραιώνεται καταρχήν με την προτεραιότητα που θα είχε παρόμοια εγχώρια υπόθεση⁵², δίδεται πάντως δυνατότητα στην αρχή έκδοσης να δηλώσει ορισμένη προθεσμία εάν συντρέχει σχετικώς επείγων λόγος επίσπευσης της εκτέλεσης του μέτρου, η οποία κατά το δυνατόν λαμβάνεται υπόψιν από το κράτος εκτέλεσης⁵³.

Αναφορικά με την προθεσμία αναγνώρισης της ΕΕΕ από το κράτος εκτέλεσης, αυτή γίνεται κατά ρητή επιταγή «*το συντομότερο δυνατόν*», το αργότερο δε εντός 30 ημερών μετά την παραλαβή της⁵⁴ και, εάν αυτό δεν είναι εφικτό, η ως άνω προθεσμία δύναται να παραταθεί κατ' ανώτατο όριο 30 ημερών, εφόσον ενημερωθεί αμελλητί η αρμόδια αρχή με μνεία των λόγων και του εκτιμώμενου χρόνου έκδοσης της απόφασης αναγνώρισης⁵⁵. Αντίστοιχα, η εκτέλεση της ΕΕΕ γίνεται «*αμελλητί*», το αργότερο εντός 90 ημερών μετά τη λήψη απόφασης αναγνώρισης⁵⁶ και, εάν αυτό δεν είναι εφικτό, η αρχή εκτέλεσης ενημερώνει αμελλητί την αρμόδια αρχή έκδοσης, εκθέτοντας τους λόγους καθυστέρησης και διαβουλεύεται με την τελευταία για τον κατάλληλο χρόνο εκτέλεσης⁵⁷.

Επί της αρχής **πληροφόρησης και εμπιστευτικότητας** διαλαμβάνει επίσης η Οδηγία στα άρθρα 16 και 19, αντίστοιχα⁵⁸. Η αρμόδια αρχή του κράτους εκτέλεσης, κατά ταύτα, ενημερώνει την αρχή έκδοσης για την παραλαβή της ΕΕΕ «*χωρίς καθυστέρηση και εν πάση περιπτώσει εντός εβδομάδας από την παραλαβή της*», ενώ ενέχεται σε υποχρέωση ενημέρωσης της αρχής έκδοσης «*πάραυτα*» όταν δεν μπορεί να λάβει απόφαση αναγνώρισης ή να εκτελέσει την ΕΕΕ λόγω ελλείψεων ή πρόδηλων σφαλμάτων στο έντυπο της ΕΕΕ ή, όταν κατά την πορεία εκτέλεσης της ΕΕΕ αναδειχθεί ανάγκη διενέργειας μέτρων που δεν είχαν προβλεφθεί αρχικά ή δεν μπορούσαν να προσδιοριστούν στην αρχή, ή στην περίπτωση που δεν μπορεί να τηρήσει τις διατυπώσεις του κράτους έκδοσης⁵⁹. Η αρμόδια αρχή υποχρεούται ακόμη να ενημερώσει την αρχή έκδοσης «*χωρίς καθυστέρηση*» σε περίπτωση λήψης

⁵⁰ Αρβανίτης Δ., ό.α., σελ. 219.

⁵¹ Τζαννετής Αρ., ό.α., σελ. 87.

⁵² Άρ. 12 παρ. 1 Οδ. 2014/41/ΕΕ & άρ. 14 παρ. 1 Ν. 4489/2017.

⁵³ Άρ. 12 παρ. 2 Οδ. 2014/41/ΕΕ & άρ. 14 παρ. 2 Ν. 4489/2017.

⁵⁴ Άρ. 12 παρ. 3 Οδ. 2014/41/ΕΕ & άρ. 14 παρ. 3 Ν. 4489/2017.

⁵⁵ Άρ. 12 παρ. 5 Οδ. 2014/41/ΕΕ & άρ. 14 παρ. 5 Ν. 4489/2017.

⁵⁶ Άρ. 12 παρ. 4 Οδ. 2014/41/ΕΕ & άρ. 14 παρ. 4 Ν. 4489/2017.

⁵⁷ Άρ. 12 παρ. 6 Οδ. 2014/41/ΕΕ & άρ. 14 παρ. 6 Ν. 4489/2017.

⁵⁸ Άρθρα 18 & 21 Ν. 4489/2017 αντίστοιχα.

⁵⁹ Άρ. 16 παρ. 2 Οδ. 2014/41/ΕΕ & άρ. 18 παρ. 2 Ν. 4489/2017.

εναλλακτικών μέτρων ή όταν λάβει απόφαση μη αναγνώρισης, μη εκτέλεσης ή αναβολής της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας⁶⁰.

Ειδικότερης πρόβλεψης υπό το άρθρο 19 της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ για έτυχε η αρχή της εμπιστευτικότητας της έρευνας, ως αναγκαίο συμπλήρωμα της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών. Η τήρηση της υποχρέωσης αυτής βαρύνει αμφίπλευρα τόσο το κράτος εκτέλεσης όσο και το κράτος έκδοσης της ΕΕΕ. Ειδικότερα, το μεν πρώτο οφείλει να μην αποκαλύπτει τα στοιχεία που έθεσε στη διάθεσή του η αρμόδια αρχή έκδοσης, πλην των αναγκαίων για την εκτέλεση του αιτούμενου ερευνητικού μέτρου και, σε περίπτωση αδυναμίας συμμόρφωσης προς την ως άνω υποχρέωση ενέχεται σε σχετική ενημέρωση της αρχής έκδοσης⁶¹. Από την αντίπερα όχθη, το κράτος έκδοσης της ΕΕΕ οφείλει να μην αποκαλύψει τα αποδεικτικά στοιχεία που του διαβίβασε το κράτος εκτέλεσης, πλην των αναγκαίων για την έρευνα ή τη διαδικασία χάριν των οποίων εκδόθηκε η ΕΕΕ, τα οποία θεμιτώς κοινοποιούνται⁶².

Η διεκπεραίωση της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας λαμβάνει χώρα αφού ληφθεί απόφαση αναγνώρισης και εκτελεστεί το ζητούμενο ερευνητικό μέτρο, εφόσον δεν συντρέχει κάποιος από τους λόγους αναβολής, μη αναγνώρισης ή μη εκτέλεσης και περατούται με την απευθείας διαβίβαση⁶³ των αιτηθέντων αποδεικτικών στοιχείων προς το κράτος έκδοσης. Η **διαβίβαση** αυτή γίνεται, σύμφωνα με το άρ. 13 παρ. 1 της Οδηγίας «χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση»⁶⁴, ενώ η αρχή εκτέλεσης μπορεί να επισημάνει ότι επιθυμεί την επιστροφή των αποδεικτικών στοιχείων μόλις παύσουν να είναι αναγκαία για το κράτος έκδοσης⁶⁵. Ειδική πρόβλεψη υπάρχει σε περίπτωση εκκρεμούς απόφασης για ένδικο μέσο, οπότε η διαβίβαση καταρχήν αναστέλλεται, εκτός εάν η αρχή έκδοσης αποδείξει την ουσιώδη σημασία των προς διαβίβαση στοιχείων αναφορικά με τη διεξαγωγή της έρευνας ή την διασφάλιση των ατομικών δικαιωμάτων. Πρόσθετη εγγύηση για τα τελευταία, άλλωστε, συνιστά η πρόβλεψη περί αναστολής της διαβίβασης σε περίπτωση που η τελευταία θα προκαλούσε σοβαρή και μη αναστρέψιμη βλάβη στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο⁶⁶, ενώ ειδική μνεία γίνεται και για την προσωρινή διαβίβαση αποδεικτικών μέσων υπό τον όρο επιστροφής τους σε περίπτωση που τα αιτούμενα στοιχεία είναι χρήσιμα και για άλλη διαδικασία⁶⁷.

Το κράτος που καλείται να εκτελέσει την Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας δύναται να **αναβάλει την αναγνώριση ή την εκτέλεσή της** για τους δύο περιοριστικά αναφερόμενους λόγους στο άρθρο 15 της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ και την πανομοιότυπου περιεχομένου εθνική διάταξη του άρθρου 17 Ν. 4489/2017. Τέτοιος λόγος στοιχειοθετείται αφενός μεν όταν η εκτέλεση της ΕΕΕ μπορεί να παραβιάσει

⁶⁰ Άρ. 16 παρ. 3 Οδ. 2014/41/ΕΕ & άρ. 18 παρ. 3 Ν. 4489/2017.

⁶¹ Άρ. 19 παρ. 2 Οδ. 2014/41/ΕΕ & άρ. 21 παρ. 2 Ν. 4489/2017.

⁶² Άρ. 19 παρ. 3 Οδ. 2014/41/ΕΕ & άρ. 21 παρ. 3 Ν. 4489/2017.

⁶³ Αρβανίτης Δ., ό.α., σελ. 232.

⁶⁴ «αμελλητί» κατά το άρθρο 15 παρ. 1 Ν. 4489/2017.

⁶⁵ Άρ. 13 παρ. 3 Οδ. 2014/41/ΕΕ & άρ. 15 παρ. 3 Ν. 4489/2017.

⁶⁶ Άρ. 13 παρ. 3 εδ. τελευταίο Οδ. 2014/41/ΕΕ & άρ. 15 παρ. 3 εδ. τελευταίο Ν. 4489/2017.

⁶⁷ Άρ. 13 παρ. 4 Οδ. 2014/41/ΕΕ & άρ. 15 παρ. 4 Ν. 4489/2017.

διεξαγόμενη ποινική έρευνα ή δίωξη, οπότε η αναβολή διαρκεί για όσο χρονικό διάστημα κρίνει αναγκαίο η αρμόδια αρχή εκτέλεσης• αφετέρου δε, όταν τα αιτούμενα προς διαβίβαση έγγραφα, αντικείμενα ή δεδομένα χρησιμοποιούνται ήδη στο πλαίσιο άλλης διαδικασίας, οπότε η αναγνώριση ή εκτέλεση της Εντολής αναβάλλεται έως ότου αυτά παύσουν να είναι αναγκαία για αυτή την έτερη διαδικασία. Σε κάθε περίπτωση αναβολής, η αρχή εκτέλεσης ενημερώνει την αρχή έκδοσης, ενώ όταν εκλείπει ο λόγος της, η αναγνώριση και εκτέλεση της ΕΕΕ γίνεται «αμελλητί».

Β. Ειδικότερα τα εναλλακτικά μέτρα

Εκκινώντας από τη αφετηριακή πρόβλεψη της καταρχήν εφαρμογής των κανόνων του κράτους έκδοσης της ΕΕΕ (άρ. 9 παρ. 2 Οδ.) και υπό το δεδομένο ότι το τελευταίο υποδεικνύει καταρχήν το μέτρο που φρονεί αναγκαίο και αναλογικό (άρ. 6 παρ. 1 & 2 Οδ.), το κράτος εκτέλεσης οφείλει βάσει της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης (άρ. 1 παρ. 2 Οδ.) να το εκτελέσει ως περιγράφεται στην ΕΕΕ. Ο κανόνας αυτός επιδέχεται δύο εξαιρέσεις, οι οποίες τυποποιούνται στο άρ. 10 παρ. 1 & 3 της Οδηγίας υπό τον τίτλο «Προσφυγή σε εναλλακτικά ερευνητικά μέτρα», εκ των οποίων η μία υπηρετεί την αρχή της σκοπιμότητας και η άλλη διασφαλίζει την αρχή της αναλογικότητας.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρ. 10 παρ. 1 της Οδηγίας⁶⁸, όταν το ερευνητικό μέτρο που ζητά η αρχή έκδοσης δεν υφίσταται στη νομοθεσία του κράτους εκτέλεσης (περ. α), ή, καιίτοι υφίσταται στην εθνική νομοθεσία, δεν θα ήταν διαθέσιμο σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση (περ. β), το κράτος εκτέλεσης δύναται να χρησιμοποιήσει άλλο ερευνητικό μέτρο προς επίτευξη του σκοπού. Μια διευκρίνιση καθίσταται αναγκαία εν προκειμένω: η μεν πρώτη από τις ως άνω περιπτώσεις αναφέρεται στην συνθήκη που το ζητούμενο μέτρο δεν προβλέπεται καθόλου ως τέτοιο στο εθνικό δίκαιο του κράτους εκτέλεσης, ενώ η δεύτερη εξ αυτών συντρέχει όταν το ερευνητικό μέτρο που ζητείται στην ΕΕΕ υφίσταται μεν στο κράτος εκτέλεσης, ωστόσο η χρήση του προβλέπεται για συγκεκριμένες κατηγορίες αδικημάτων ή απαιτείται η προϋπόθεση ενός κατώτατου ορίου ποινής⁶⁹, τα οποία δεν πληροί η διερευνώμενη από το κράτος έκδοσης συμπεριφορά. Σε αυτές τις περιπτώσεις όπου η αρχή εκτέλεσης δεν δύναται να εκτελέσει την Εντολή όπως αυτή περιγράφεται, παρέχεται μια λύση σκοπιμότητας⁷⁰ που νομιμοποιεί την αρχή να αχθεί στον επιδιωκόμενο στόχο μέσω εναλλακτικής νόμιμης -κατά το δίκαιό του- οδού.

Εάν, κατά ταύτα, το αιτούμενο ερευνητικό μέτρο ούτε υφίσταται στην εθνική νομοθεσία του κράτους εκτέλεσης ή η εκτέλεσή του δεν προβλέπεται για παρόμοια εγχώρια υπόθεση, ούτε υπάρχει εναλλακτικό μέτρο που να διασφαλίζει τα αυτά αποτελέσματα, η αρχή εκτέλεσης ενημερώνει την αρχή έκδοσης ότι δεν είναι δυνατή

⁶⁸ Και άρ. 12 παρ. 1 Ν. 4489/2017, αντίστοιχα.

⁶⁹ Βλ. κατωτέρω, Υποσημ. 90, Νμλγ Βούλευμα υπ' αριθμ. 31/2018 ΣυμβπλημΗλείας.

⁷⁰ Αρβανίτης Δ., ό.α., σελ. 222.

η παροχή της συνδρομής που αιτήθηκε⁷¹. Η περίπτωση αυτή αποτελεί όπως διατυπώνεται έναν κεκαλυμμένο λόγο άρνησης της ΕΕΕ⁷² επιπλέον όσων προβλέπονται στις οικείες διατάξεις, η οποία συνίσταται στην -νομική- αδυναμία εκτέλεσης του αιτούμενου μέτρου.

Ενσάρκωση της αρχής της αναλογικότητας και διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του καθ' ου το μέτρο της ΕΕΕ συνιστά η περίπτωση της παρ. 3 του άρθρου 10 της Οδηγίας. Σύμφωνα με την τελευταία, όταν η αρχή εκτέλεσης φρονεί ότι η ίδια ερευνητική πράξη που προβλέπει η ΕΕΕ μπορεί να επιτευχθεί εξίσου αποτελεσματικά μέσω άλλου ερευνητικού μέτρου που συνεπάγεται λιγότερη όχληση για τον καθ' ου, τότε δύναται να καταφύγει στο τελευταίο. Η περί ου ο λόγος πρόβλεψη φαίνεται να συνιστά μια ρωγμή στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, καθώς η αρχή εκτέλεσης έρχεται να παρέμβει στις ήδη συντελεσθείσες σταθμίσεις της αρχής έκδοσης σχετικά με την αναλογικότητα, η οποία άλλωστε κατ' άρ. 6 παρ. 1 & 2 είναι η καταρχήν αρμόδια προς τούτο⁷³.

Η συγκεκριμένη επιλογή θα μπορούσε να ιδωθεί υπό το πρίσμα αξιολόγησης των δικαιωμάτων του καθ' ου το μέτρο ατόμου, το οποίο μάλιστα δεν ενημερώνεται για την ΕΕΕ στην οποία φέρεται ενδιαφερόμενο πρόσωπο, και δη όταν τέτοια εντολή μπορεί να εκδοθεί ήδη σε στάδιο προγενέστερο της άσκησης ποινικής δίωξης οπότε το πρόσωπο αυτό δεν συγκεντρώνει αποδεδειγμένα επαρκή βαθμό ενδείξεων που να τον περιάγει σε θέση κατηγορουμένου. Τούτων δοθέντων, η αρχή εκτέλεσης ναι μεν εμπιστεύεται την αλλοδαπή αρχή έκδοσης αλλά δύναται να αξιολογήσει τα προρρηθέντα και, εφόσον το κρίνει αναγκαίο, να καταφύγει σε εναλλακτικά μέτρα που θα επιτύχουν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα με λιγότερο επαχθείς συνέπειες.

Σε κάθε περίπτωση βέβαια που η αρχή εκτέλεσης πρόκειται να αξιοποιήσει την δυνατότητα του άρ. 10 της Οδηγίας, οφείλει προηγουμένως να ενημερώσει την αρχή έκδοσης ότι σκοπεύει να παρεκκλίνει από τα ορισθέντα, ώστε η τελευταία να κρίνει εάν υπό τα δεδομένα της θέσης του κράτους εκτέλεσης επιθυμεί να αποσύρει ή να συμπληρώσει την εκδοθείσα ΕΕΕ⁷⁴.

Εξαίρεση στην εξαίρεση των εναλλακτικών μέτρων και επάνοδο στον κανόνα διενέργειας των εντεταλμένων από το κράτος έκδοσης ενεργειών εισάγει η παρ. 2 του άρθρου 10 της Οδηγίας. Η τελευταία προβλέπει ορισμένα ερευνητικά μέτρα τα οποία «πρέπει να είναι πάντοτε διαθέσιμα» σε κάθε κράτος εκτέλεσης. Πρόκειται συγκεκριμένα για τις πληροφορίες και τα αποδεικτικά μέσα που βρίσκονται ήδη στην κατοχή της αρχής εκτέλεσης εφόσον αυτά θα μπορούσαν να είχαν αποκτηθεί στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας ή για τους σκοπούς της ΕΕΕ (περ. α), για τις πληροφορίες που περιέχονται σε βάσεις δεδομένων των αστυνομικών ή δικαστικών αρχών και στις οποίες έχει άμεση πρόσβαση η αρχή εκτέλεσης (περ. β), για την ερευνητική πράξη της εξέτασης μάρτυρα, θύματος, υπόπτου ή τρίτου στο κράτος εκτέλεσης (περ. γ), για «οποιοδήποτε μη παρεμβατικό ερευνητικό μέτρο» κατά τους

⁷¹ Άρ. 10 παρ. 5 Οδ. 2014/41/ΕΕ & άρ. 12 παρ. 5 Ν. 4489/2017.

⁷² Αιτιολογική έκθεση Ν 4489/2017, άρ. 12.

⁷³ Παπαδόπουλος Αθ., «Παρουσίαση της Απόφασης ΔΕΕ της 21.12.2023 (Τμήμα μείζονος συνθέσεως), Υπόθεση C-281/22», Αρθρογραφία σε Ποινική Δικαιοσύνη, 2/2024, σελ. 203 παρ. 24-26.

⁷⁴ Άρ. 10 παρ. 4 Οδ. 2014/41/ΕΕ & άρ. 12 παρ. 4 Ν. 4489/2017.

κανόνες του κράτους εκτέλεσης (περ. δ) και, τέλος, για την αναγνώριση – ταυτοποίηση προσώπων που έχουν συνδρομή σε συγκεκριμένο αριθμό τηλεφώνου ή διεύθυνση IP (περ. ε).

Εν συνόλω, θα μπορούσε να συναχθεί ως συμπέρασμα ότι η προσφυγή του κράτους εκτέλεσης σε εναλλακτικά μέτρα δεν είναι επιτρεπτή σε ορισμένες άκρες περιπτώσεις στις οποίες τα ζητούμενα στοιχεία είτε βρίσκονται ήδη στην διάθεσή του είτε μπορούν να παραχθούν με κοινές μη παρεμβατικές⁷⁵ ερευνητικές ενέργειες. Στην πραγματικότητα, η εν λόγω διάταξη συνιστά προσπάθεια μιας «συγκεκριμένης εναρμόνισης» καθώς ο ενωσιακός νομοθέτης επιτάσσει εν πολλοίς τα κράτη μέλη να θεσπίσουν τα συγκεκριμένα αποδεικτικά μέσα στην έννομη τάξη τους⁷⁶. Υπό αυτές τις συνθήκες η αρμόδια αρχή εκτέλεσης δεν δύναται να αποστεί των τεθειμένων από το κράτος έκδοσης μέτρων προς εκπλήρωση των σκοπών της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας.

Γ. Ειδικότερα οι λόγοι άρνησης αναγνώρισης / εκτέλεσης ΕΕΕ

Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης μεταξύ των καρτών μελών συναντά τα όριά της στην κατοχύρωση ενός πεδίου κυριαρχικής εξουσίας του κράτους εκτέλεσης, παρέχοντας στο τελευταίο την -καταρχήν- δυνατότητα να αρνηθεί την δικαστική συνδρομή του άλλου κράτους. Πράγματι, ο ενωσιακός νομοθέτης προέβλεψε στο άρθρο 11 της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ ορισμένους δυνητικούς λόγους άρνησης της αναγνώρισης ή της εκτέλεσης μιας Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας.

Οι εξαντλητικά προβλεπόμενοι λόγοι άρνησης συνδρομής δια ΕΕΕ, οι οποίοι σημειωτέον είναι όλο και πιο περιορισμένοι σε σχέση με τις προγενέστερες νομοθετικές πρωτοβουλίες, εκκινούν είτε από την αρχή της κρατικής κυριαρχίας είτε από την υποχρέωση των κρατών μελών για διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων⁷⁷. Άξια παρατήρησης είναι η ρητή επιφύλαξη στο πρώτο εδάφιο του άρθρου 11 της Οδηγίας υπέρ της διασφάλισης του άρθρου 1 παρ. 4, περί σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων όπως αυτά κατοχυρώνονται στο πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο.

Σημειώνεται ήδη εκ προοιμίου η επιλογή του Έλληνα νομοθέτη κατά την ενσωμάτωση του άρθρου 11 της Οδηγίας να αναγάγει όλους τους εκεί προβλεπόμενους ως δυνητικούς λόγους άρνησης σε υποχρεωτικούς. Στις επόμενες γραμμές θα ακολουθήσει η ευσύνοπτη παρουσίαση των λόγων άρνησης κατά την διατύπωση του εθνικού νόμου, με επισήμανση των σημείων διαφοροποίησης των εγχώριων ρυθμίσεων από τις ενωσιακές διατάξεις.

Η αρμόδια αρχή εκτέλεσης «*απορρίπτει*» την αναγνώριση ή την εκτέλεση της ΕΕΕ όταν υπάρχει ασυλία, προνόμιο ή εξαίρεση δικαιοδοσίας ή εκτέλεσης ή υπάρχουν διατάξεις που ορίζουν ή περιορίζουν την ποινική ευθύνη σχετικά με την

⁷⁵ Αρβανίτης Δ., ό.α., σελ. 225.

⁷⁶ Τζαννετής Αρ., ό.α., σελ. 92.

⁷⁷ Αρβανίτης Δ., ό.α., σελ. 246.

ελευθερία του Τύπου και την ελευθερία της έκφρασης σε άλλα μέσα ενημέρωσης (**άρ. 13 παρ. 1 (α) Ν. 4489/2017**). Η πρόβλεψη αυτή μεταφράζεται καθ' ημάς σε άρνηση αναγνώρισης ή εκτέλεσης κάθε ΕΕΕ που θα είχε ως αντικείμενο λ.χ. τη διεξαγωγή έρευνας σε κατοικία διπλωματικού πράκτορα ή την εξέταση ως μάρτυρα προσώπου που καταλαμβάνεται από το επαγγελματικό απόρρητο⁷⁸. Ιδιαίτερη μέριμνα επιφυλάσσεται⁷⁹ για την δυνατότητα υποβολής αιτήματος άρσης της ασυλίας / προνομίου / εξαίρεσης δικαιοδοσίας, για την οποία η πρωτοβουλία απονέμεται στο κράτος εκτέλεσης όταν η αρμόδια για την άρση αρχή βρίσκεται εντός της επικράτειάς του, ενώ όταν η αρμόδια για την άρση του προνομίου ή της εξαίρεσης αρχή βρίσκεται σε κράτος διαφορετικό από το κράτος εκτέλεσης, η πρωτοβουλία άρσης απονέμεται στο κράτος έκδοσης της ΕΕΕ.

Παρά την καθιέρωση της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης στην μικρή δικαστική συνδρομή, η προγενεστέρως κρατούσα αρχή της κρατικής κυριαρχίας φαίνεται να τηρεί ακόμη κάποια σημασία ως προς τα άκρα όριά της στον υπό περ. (β) λόγο άρνησης εκτέλεσης ΕΕΕ. Έτσι, το κράτος εκτέλεσης δύναται -κατά την Οδηγία- να αρνηθεί την αιτούμενη δικαστική συνδρομή -παρ' ημίν υποχρεωτικά απορρίπτει ΕΕΕ- οσάκις κρίνει ότι η εκτέλεση της τελευταίας «*θα έβλαπτε ουσιώδη συμφέροντα εθνικής ασφάλειας ή την πηγή των πληροφοριών ή θα απαιτούσε τη χρήση διαβαθμισμένων πληροφοριών που σχετίζονται με συγκεκριμένες δραστηριότητες συλλογής πληροφοριών*» (**άρ. 13 παρ. 1 (β) Ν. 4489/2017**). Από τη διατύπωση και μόνον συνάγεται ότι το κράτος εκτέλεσης αρκεί να επικαλεστεί μόνον τη διακινδύνευση των προστατευόμενων εθνικών αγαθών ώστε να αρνηθεί την εκτέλεση / αναγνώριση μιας ΕΕΕ. Ο κίνδυνος αυτός πρέπει, ωστόσο, να ερευνείται *in concreto* για συγκεκριμένη υπόθεση⁸⁰.

Ο τρίτος λόγος άρνησης εκτέλεσης ΕΕΕ αναφέρεται ειδικώς στην περίπτωση που αυτή έχει εκδοθεί σε εξωποινικές διαδικασίες, διοικητικές ή δικαστικές σύμφωνα με το **άρ. 5 περ. β & γ Ν.4489/2017**. Έτσι, μπορεί μιν η αρμόδια αρχή να εκδώσει Εντολή δυνάμει του τελευταίου άρθρου, δεδομένης όμως της φύσης των ερευνητικών μέτρων και του παρεμβατικού τους χαρακτήρα στην ατομική ζωή του καθ' ου, το κράτος εκτέλεσης έχει αντίστοιχα την δυνατότητα -υποχρέωση εν Ελλάδα- να αρνηθεί την εκτέλεση μιας τέτοιας Εντολής όταν το ζητούμενο μέτρο «*δεν θα επιτρεπόταν σε παρόμοια εσωτερική υπόθεση*»⁸¹ (**άρ. 13 παρ. 1 (γ) Ν. 4489/2017**).

Αυτονοήτως ο Ενωσιακός νομοθέτης διέλαβε ειδικό λόγο άρνησης εκτέλεσης μιας Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας στην περίπτωση που η εκτέλεσή της αντίκειται στην αρχή της διπλής δίωξης ή τιμώρησης για την αυτή πράξη (**άρ. 13 παρ. 1 (δ) Ν. 4489/2017**). Η αρχή *ne bis in idem* αναφέρεται εν προκειμένω στο ενωσιακό δεδικασμένο υπό την έννοια των **άρ. 50 ΧΘΔΕΕ** και **54 ΕΕΣ**⁸².

Εάν η εκδοθείσα Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας αφορά σε έγκλημα που τελέστηκε εκτός του κράτους έκδοσης και εν μέρει ή εξ ολοκλήρου στο κράτος

⁷⁸ Αρβανίτης Δ., *ό.α.*, σελ. 265.

⁷⁹ Άρ. 11 παρ. 5 Οδ. 2014/41/ΕΕ & **άρ. 13 παρ. 5 Ν. 4489/2017**.

⁸⁰ Αιτιολογική έκθεση Ν 4489/2017, **άρ. 13 (β)**.

⁸¹ Αιτιολογική έκθεση Ν 4489/2017, **άρ. 13 (γ)**.

⁸² Τζαννετής Αρ., *ό.α.*, σελ. 89.

εκτέλεσης, δη στην Ελλάδα, και στο τελευταίο η πράξη δεν συνιστά έγκλημα, η ΕΕΕ απορρίπτεται (**άρ. 13 παρ. 1 (ε) Ν. 4489/2017**). Ο συγκεκριμένος λόγος άρνησης ΕΕΕ συνδυάζει την αρχή της εδαφικότητας και τον όρο του διπτού αξιοποίνου, καθώς η τέλεση της πράξης έστω και εν μέρει στο έδαφος του κράτους εκτέλεσης παρέχει στο τελευταίο τη δικαιοδοσία να κρίνει επί τούτου⁸³.

Η νοηματική και συστημική πληρότητα κατοχύρωσης του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως διακηρύχθηκε στο άρ. 1 παρ. 4 της Οδηγίας και το αντίστοιχο άρ. 2 παρ. 3 Ν. 4489/2017, ολοκληρώνεται με την θέσπιση αντίστοιχου λόγου άρνησης ΕΕΕ. Έτσι, σύμφωνα με το **άρ. 13 παρ. 1 (στ) Ν. 4489/2017**, όταν η αρχή εκτέλεσης θεωρεί ότι υπάρχουν σοβαροί λόγοι η εκτέλεση του αιτούμενου ερευνητικού μέτρου να αποβεί ασύμβατη με την υποχρέωση που υπέχει το κράτος να διαφυλάσσει τα δικαιώματα του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου, νομίμως αρνείται την αναγνώριση / εκτέλεση της Εντολής.

Μια ερμηνευτική αποσαφήνιση προσήκει εν προκειμένω αναφορικά με την στοιχειοθέτηση του λόγου άρνησης ΕΕΕ υπό στοιχείο (στ) όταν το θεμελιώδες δικαίωμα που παραβιάζεται προβλέπεται όχι στο ενωσιακό -κατά το γράμμα της Οδηγίας- αλλά στο εθνικό δίκαιο του κράτους εκτέλεσης. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ανάλογο ζήτημα που ανέκυψε στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης στην υπόθεση Melloni⁸⁴, έλυσε το ζήτημα υπέρ της ενότητας και αποτελεσματικότητας των θεσμών δικαστικής συνδρομής του ενωσιακού δικαίου. Απεφάνθη σχετικώς ότι εάν ένα κράτος μέλος εξασφαλίζει ανώτερου βαθμού προστασία σε εθνικό επίπεδο σε υπόθεση για την οποία έχει ρυθμιστεί εξαντλητικά από το δίκαιο της Ένωσης, αυτό δεν μπορεί να αποτελέσει λόγο διάσπασης του ενωσιακού δικαίου και να θέσει εν κινδύνω την ομοιομορφία και την αποτελεσματικότητα θεσμών διακρατικής συνεργασίας⁸⁵. Συνεπώς, μεταφερόμενα τα εκεί κριθέντα στο πλαίσιο της ΕΕΕ, το κράτος εκτέλεσης δεν δύναται να επικαλεστεί αυξημένης προστασίας εθνική ρύθμιση θεμελιώδους δικαιώματος προκειμένου να αρνηθεί την αναγνώριση ή εκτέλεση της Εντολής κατά το άρθρο 11 περ. (στ) της Οδηγίας.

Περαιτέρω λόγος άρνησης της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας συνιστά κατ' αρχήν η μη πλήρωση του όρου του διπτού αξιοποίνου. Ακολουθώντας την πορεία που είχε ήδη διαγραφεί μέχρι το 2014, η Οδηγία 2014/41/ΕΕ για την ΕΕΕ περιόρισε ένα παραπάνω την εν λόγω προϋπόθεση. Έτσι, ναι μεν χορηγείται στο κράτος εκτέλεσης η δυνατότητα άρνησης σε περίπτωση που η συμπεριφορά που συνιστά αντικείμενο έρευνας στο κράτος έκδοσης δεν συνιστά αξιόποινη πράξη κατά το δίκαιο του κράτους εκτέλεσης, εντούτοις η αρχή αυτή κάμπτεται σε αρκετές και σημαντικές περιπτώσεις. Κατά ταύτα, σύμφωνα με το **άρ. 13 παρ. 1 (ζ) Ν. 4489/2017**, για έναν κατάλογο αδικημάτων που περιλαμβάνεται στο Παράρτημα Δ της Οδηγίας, εφόσον

⁸³ Βλ. σχετική ερμηνεία του ΑΠ στην υπ' αριθμ. 568/2021, κατωτέρω Κεφ. 6, Εν. Β., στ. (iii).

⁸⁴ ΔΕΕ, C-399/11.

⁸⁵ Τζαννετής Αρ., ό.α., σελ. 90.

αυτά τιμωρούνται στο κράτος έκδοσης με στερητική της ελευθερίας ποινή⁸⁶ με ανώτατο όριο τουλάχιστον τριών ετών, το κράτος εκτέλεσης δεν δύναται να αρνηθεί την εκτέλεση της ΕΕΕ ακόμη και στην περίπτωση που το ίδιο δεν τυποποιεί ποινικά την υπό κρίση συμπεριφορά⁸⁷. Σημασία έχει, ωστόσο, η ρητή πρόβλεψη της παρ. 2 άρ. 13 Ν. 4489/2017, σύμφωνα με την οποία, ο συγκεκριμένος λόγος άρνησης της ΕΕΕ, ακόμη και όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του, δεν μπορεί να αξιοποιηθεί αναφορικά με τα ερευνητικά μέτρα του άρ. 10 παρ. 2 Ν. 4489/2017, ήτοι τα μέτρα που θεωρούνται πάντοτε διαθέσιμα στο κράτος εκτέλεσης.

Τέλος, το προς ο η αίτηση δικαστικής συνδρομής κράτος αρνείται την εκτέλεση ΕΕΕ όταν το ερευνητικό μέτρο που ζητείται περιορίζεται κατά την εθνική του νομοθεσία σε εγκλήματα που τιμωρούνται με ποινή που υπερβαίνει ένα κατώτατο όριο (**άρ. 13 παρ. 1 (η) Ν. 4489/2017**)⁸⁸. Η αντίστοιχη πρόβλεψη της Οδηγίας περιλαμβάνει σε αυτή την περίπτωση και τις ρυθμίσεις ερευνητικών μέτρων που αφορούν σε κατάλογο / κατηγορία αδικημάτων⁸⁹. Αυτό μολονότι δεν προβλέπεται στο γράμμα του Ν. 4489/2021, συμπληρώνεται από την ερμηνευτική προσέγγιση υπό το φως της Οδηγίας αλλά και από την Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4489/2017 στο σχετικό άρθρο⁹⁰. Αντίστοιχα με την ως άνω περίπτωση (ζ), ο συγκεκριμένος λόγος άρνησης ΕΕΕ δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής για τα μέτρα του άρ. 10 παρ. 2 Ν. 4489/2017⁹¹.

Η αυξημένη υποχρέωση συνεργασίας των κρατών μελών αποτυπώνεται και στο πλαίσιο άρνησης ΕΕΕ κατά ρητή επιταγή του άρ. 11 παρ. 4 της Οδηγίας και το αντίστοιχο άρ. 13 παρ. 4 του ημέτερου νόμου ενσωμάτωσης. Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές, όταν η αρμόδια αρχή εκτέλεσης προτίθεται να αρνηθεί την αναγνώριση ή την εκτέλεση της Εντολής, οφείλει προηγουμένως να ενημερώσει και να διαβουλευτεί με την αρχή έκδοσης ώστε η τελευταία να παράσχει «*αμελλητί*» κάθε αναγκαία πληροφορία.

Εν συνόλω, μπορεί να συναχθεί ότι ο ενωσιακός νομοθέτης προέβη σε ρύθμιση των άκρων περιπτώσεων άρνησης αναγνώρισης ή εκτέλεσης μιας Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας, επιθυμώντας να διασφαλίσει στον μέγιστο δυνατό βαθμό την εφαρμογή και την αποτελεσματικότητα του νέου νομικού εργαλείου μικρής δικαστικής συνδρομής. Η παρέκκλιση του Έλληνα νομοθέτη να αναγάγει τους δυνητικούς προβλεπόμενους λόγους άρνησης σε υποχρεωτικούς φαίνεται να απηχεί σε κατάλοιπα του προγενέστερου καθεστώτος και να αντιστρατεύεται το πνεύμα του

⁸⁶ Η συγκεκριμένη περίπτωση του Ν. 4489/2017 που ενσωμάτωσε την αντίστοιχη περ. (η) άρ. 13 Οδηγίας 2014/41/ΕΕ, δεν περιέλαβε την εκεί προβλεπόμενη περίπτωση η συμπεριφορά να τιμωρείται εναλλακτικά με «μέτρο στέρησης ελευθερίας» διάρκειας τουλάχιστον 3 ετών.

⁸⁷ Αρβανίτης Δ., ό.α., σελ. 250.

⁸⁸ Αρβανίτης Δ., ό.α. σελ. 253.

⁸⁹ Άρ. 11 παρ. 1 στ. (η) Οδηγίας 2014/41/ΕΕ.

⁹⁰ Ε *contrario* κρίθηκε στο υπ' αριθμ. 31/2018 ΣυμβλημΗλειάς (Ποινική Δικαιοσύνη 6/2018, σελ. 672-678) όπου η Ανακρίτρια έπειτα από διαβίβαση σε εκείνη από τον Εισαγγελέα Εφετών παραγγελία εκτέλεσης ΕΕΕ εκδοθείσας από τις αρμόδιες αρχές της Βόννης Γερμανίας με αίτημα την άρση τραπεζικού απορρήτου για λογαριασμούς και τραπεζικά προϊόντα τηρούμενα σε τραπεζικά ιδρύματα με έδρα την Ελλάδα, εφάρμοσε πιστά την πρόβλεψη του άρ. 3 Ν.Δ. 1059/1971 για το επιτρεπτό της άρσης μόνον για διερευνώμενη πράξη τιμωρούμενης σε βαθμό κακουργήματος, προϋπόθεση που συνέτρεχε εν προκειμένω και ως εκ τούτου εξέδωσε σχετική διάταξη άρσης τραπεζικού απορρήτου σε εκτέλεσης της υπό κρίση ΕΕΕ.

⁹¹ Βλ. άρ. 13 παρ. 2 Ν. 4489/2017.

ενωσιακού δικαίου για καθιέρωση της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης ως θεμελιωτικής βάσης σε κάθε πτυχή της μικρής -τουλάχιστον- δικαστικής συνδρομής.

5. Ένδικα μέσα κατά της ΕΕΕ

Ιδιαίτερης μέριμνας έτυχε από τον ενωσιακό νομοθέτη και το πεδίο των ενδίκων μέσων κατά της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας. Σε ένα γενικό πλαίσιο, το άρ. 14 της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ προβλέπει την υποχρέωση των κρατών μελών να παρέχουν κατά των ερευνητικών μέτρων της ΕΕΕ αντίστοιχα ένδικα μέσα «*ισοδύναμα με αυτά που προβλέπονται σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση*» (άρ. 14 παρ. 1 Οδ.). Στην εν λόγω υποχρέωση των κρατών περιλαμβάνεται και η επαρκής ενημέρωση του καθ' ου το μέτρο προσώπου για τη δυνατότητα άσκησης ένδικου μέσου (παρ. 3) αλλά και η εξασφάλιση επαρκούς χρονικού διαστήματος για την υποβολή τους ώστε να κατοχυρώνεται η αποτελεσματικότητά τους (άρ. 14 παρ. 4), χωρίς ωστόσο η άσκηση τέτοιων μέσων να αναστέλλει καταρχήν την εκτέλεση των ζητούμενων μέτρων, με εξαίρεση την περίπτωση που κάτι τέτοιο ισχύει για εγχώριες υποθέσεις στο κράτος εκτέλεσης (άρ. 14 παρ. 6).

Σε επίπεδο διακρατικών σχέσεων των ΚΜ, οι αρμόδιες αρχές έκδοσης και εκτέλεσης μιας ΕΕΕ οφείλουν να ενημερώνουν αλλήλους για τα ασκηθέντα ένδικα μέσα εκατέρωθεν (άρ. 14 παρ. 5). Ιδίως η επιτυχής αμφισβήτηση αναγνώρισης ή εκτέλεσης της ΕΕΕ λαμβάνεται υπόψιν από το κράτος έκδοσης κατά τους κανόνες, βέβαια, του εθνικού του δικαίου (άρ. 14 παρ. 7).

Το πλαίσιο άσκησης **ενδίκων μέσων** καταστρώνεται από τον ενωσιακό νομοθέτη σε **δύο επίπεδα**. Η παρ. 2 του άρ. 14 Οδηγίας 2014/41/ΕΕ, επιτάσσει η προβολή ουσιαστικών λόγων να γίνεται μόνο ενώπιον του κράτους έκδοσης της ΕΕΕ. Αυτό συνεπάγεται ότι ο νομιμοποιούμενος προς άσκηση ένδικου μέσου οφείλει να διακρίνει εάν αμφισβητεί ουσιαστικές προϋποθέσεις της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας ή δικονομικούς όρους που αφορούν στην εκτέλεσή της. Έτσι, στη μεν πρώτη περίπτωση οφείλει να αποταθεί στο κράτος έκδοσης της ΕΕΕ, ενώ στην δεύτερη, στο κράτος εκτέλεσης. Η γραμματική διατύπωση του άρθρου 14 είναι, άλλωστε, εναργής• η μεν πρώτη παράγραφος αναφέρεται στα ένδικα μέσα κατά των *ερευνητικών μέτρων*, τα οποία πρέπει να είναι ισοδύναμα με αυτά του κράτους εκτέλεσης σε εγχώρια υπόθεση, η δε παράγραφος 2 διαλαμβάνει για τους *ουσιαστικούς λόγους έκδοσης της ΕΕΕ* που προβάλλονται ενώπιον του κράτους που την εξέδωσε.

Μια πρώτη επισήμανση αξίζει αναφορικά με τα νομιμοποιούμενα πρόσωπα, δεδομένου ότι η Οδηγία δεν προβλέπει σχετικώς. Ερμηνευτικώς έχει παγιωθεί ότι τις αντιρρήσεις -είτε ουσιαστικές είτε δικονομικές- σε βάρος ΕΕΕ μπορεί να προβάλλει⁹² ασφαλώς ο ύποπτος ή κατηγορούμενος στον οποίο αφορά ευθέως η ΕΕΕ, ο παθών (μηνυτής) -για την ισότητα των όπλων- αλλά και κάθε τρίτος που επηρεάζεται από το εκάστοτε ερευνητικό μέτρο, όπως λ.χ. ο συνιδιοκτήτης του περιουσιακού στοιχείου που ζητείται με την Εντολή να κατασχεθεί.

⁹² Αρβανίτης Δ., ό.α., σελ. 378.

Μια δεύτερη παρατήρηση αφορά την δικαιοπολιτική επιλογή του νομοθέτη για διακριτή δικαιοδοσία επί προσβολής της ΕΕΕ με κριτήριο τον λόγο αμφισβήτησης. Η υποχρέωση ανεύρεσης δικηγόρου σε δύο κράτη, η άσκηση πολλαπλών ενδίκων μέσων σε πλείονες έννομες τάξεις ταυτοχρόνως, η οικονομική επιβάρυνση που συνεπάγεται μια τέτοια διαδικασία αλλά και οι πρακτικές δυσχέρειες αναφορικά με την γλώσσα και το νομικό σύστημα που επιτάσσει κάθε πολιτεία, είναι μερικοί από τους λόγους που η συγκεκριμένη διάταξη της Οδηγίας έχει τύχει δριμείας κριτικής⁹³.

Εντούτοις, η διάρθρωση αυτού του διεπίπεδου συστήματος ελέγχου πρέπει, κατά την γνώμη μου, να ιδωθεί υπό το ιδιαίτερο πρίσμα της δικαστικής συνδρομής. Έτσι, ο περιορισμός της αρχής εκτέλεσης να κρίνει μόνο επί των δικονομικών λόγων δικαιολογείται από το γεγονός ότι κατά κανόνα δεν διαθέτει πληροφορίες για το ερευνώμενο έγκλημα πέραν αυτών που προβλέπονται στο προδιατυπωμένο έντυπο της ΕΕΕ⁹⁴. Κατά τούτο θα ήταν παράδοξο -αν όχι και επικίνδυνο- να κρισιολογήσει το κράτος εκτέλεσης αναφορικά με λόγους ουσίας χωρίς να έχει πρόσβαση καταρχήν στον πλήρη φάκελο της υπόθεσης. Η έρευνα, άλλωστε, διεξάγεται ενώπιον του κράτους έκδοσης, το οποίο είναι το μόνο αρμόδιο να κρίνει επί των προϋποθέσεων, των ενδείξεων ενοχής και να επιλέγει το κατάλληλο αποδεικτικό μέτρο κατά το άρ. 6 Οδ. Συνεπώς, το κράτος αυτό είναι και το μόνο νομιμοποιούμενο να αποφανθεί επί των ουσιαστικών λόγων της υπόθεσης που προβάλλονται δια της προσβολής της ΕΕΕ.

Ο συγκεκριμένος αποκλεισμός δικαιοδοσίας του κράτους εκτέλεσης επί των ουσιαστικών λόγων έκδοσης μιας Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας τελεί υπό μία και μόνη επιφύλαξη: αυτήν της «τήρησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο κράτος εκτέλεσης»⁹⁵. Έτσι, το κράτος εκτέλεσης δεν δύναται να υπεισέλθει σε έλεγχο ουσίας της ΕΕΕ, ειμή μόνον όταν συντρέχει κίνδυνος από την απεμπόληση της εξουσίας αυτής να τεθούν εν κινδύνω τα θεμελιώδη δικαιώματα του προβάλλοντος τις αντιρρήσεις προσώπου. Υπό τη συνθήκη αυτή, ο ενωσιακός νομοθέτης δεν θα μπορούσε να ανεχθεί το κράτος εκτέλεσης να απόσχει από την κρίση ακόμη και των ουσιαστικών λόγων που αφορούν στην ΕΕΕ.

⁹³ Κουκλουμπέρης Ν., «Παρατηρήσεις στην ΔΕΕ υπόθ. C-852/19, απόφ. της 11.11.2021 (Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας για έρευνα και κατάσχεση – Ένδικα μέσα μη προβλεπόμενα από την εθνική νομοθεσία)», Ποινική Δικαιοσύνη, 04/2022, σελ. 660.

⁹⁴ Τσόλκα Ό., Αρβανίτης Δ., «Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (II)», σε Ειδικούς Ποινικούς Νόμους -επιμέλεια Σ. Παύλου, Θ. Σάμιος, Εκδόσεις Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, 7^η ενημέρωση, 2021, σελ. 5.

⁹⁵ Άρ. 14 παρ. 2 in fine & Άρ. 16 παρ. 2 Ν. 4489/2017.

6. Νομολογία αναφορικά με την Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας

A. Νομολογία ΔΕΕ

Τούτων λεχθέντων, άξια φρονούμε την ενασχόληση με ορισμένες αποφάσεις - σταθμούς του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο ερμήνευσε αυθεντικά τις διατάξεις της Οδηγίας περί Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας.

i. **C-324/17 (24/10/2019), Gavanozov I**

Η πρώτη απόφαση που το ΔΕΕ ασχολήθηκε με το ζήτημα των ενδίκων μέσων της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ, γνωστή ως Gavanozov I⁹⁶, αφορούσε σε προδικαστικό ερώτημα που απέστειλε βουλγαρικό δικαστήριο ενόψει ποινικής διαδικασίας σε βάρος του Ivan Gavanozov, ο οποίος κατηγορείτο για διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης με αντικείμενο τη διάπραξη φορολογικών παραβάσεων. Συγκεκριμένα φερόταν ότι εισήγαγε ζάχαρη μέσω επιχειρήσεων -βιτρινών την οποία προμηθευόταν από εταιρεία εγκατεστημένη στην Τσεχική Δημοκρατία εκπροσωπούμενη από τον Υ, χωρίς να εκκαθαρίζει τον ΦΠΑ που αναλογούσε παρουσιάζοντας ανακριβή έγγραφα ότι η ζάχαρη φερόταν να έχει εξαχθεί στη Ρουμανία. Υπό αυτά τα δεδομένα, η Βουλγαρία προτίθετο να εκδώσει ΕΕΕ με αντικείμενο αφενός μεν έρευνα και κατάσχεση στις εγκαταστάσεις της τσεχικής εταιρείας και την κατοικία του Υ, αφετέρου δε την εξέταση του τελευταίου ως μάρτυρα με τηλεδιάσκεψη. Το ζήτημα που πυροδότησε την υποβολή προδικαστικού ερωτήματος από την Βουλγαρία ήταν ότι, κατά το εθνικό δίκαιο της τελευταίας, δεν προβλεπόταν κανένα ένδικο μέσο κατά των αποφάσεων που διατάσσουν έρευνες, κατασχέσεις ή εξετάσεις μαρτύρων, ούτε προβλεπόταν θεμελίωση ευθύνης του Δημοσίου σε περίπτωση ζημίας που προέκυπτε από τέτοια απόφαση.

Στο πλαίσιο αυτό, το ΔΕΕ κλήθηκε να απαντήσει στο ερώτημα κατά πόσο είναι συμβατή με το άρθρο 14 της Οδηγίας η εθνική ρύθμιση του βουλγαρικού δικαίου, κατά το οποίο οι ουσιαστικοί λόγοι για την έκδοση ΕΕΕ με αντικείμενο τα παραπάνω μέτρα δεν μπορούν να προβληθούν απευθείας με ένδικο μέσο κατά της αποφάσεως ούτε δύναται να εγερθεί αγωγή σε βάρος του Δημοσίου με αίτημα αποζημίωσης. Ακόμη, ερωτήθηκε κατά πόσον το άρ. 14 παρ. 2 της Οδηγίας παρέχει απευθείας δικαίωμα άσκησης ενδίκου μέσου κατά της απόφασης περί Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας.

Το ΔΕΕ στην απόφαση αυτή δίστασε να πάρει θέση και να απαντήσει σαφώς στο ερώτημα. Με μια τυπολατρική προσέγγιση διευκρίνισε μόνον σε τί συνίσταται η υποχρέωση των κρατών μελών υπό την παρ. 1 του άρ. 14 της Οδηγίας, λέγοντας ότι αυτό που αξιώνεται από την αρχή έκδοσης είναι να συμπληρώσει στην ενότητα I του παραρτήματος Α της Οδηγίας με τα ένδικα μέσα που τυχόν έχουν ασκηθεί σε βάρος της ΕΕΕ, χωρίς να απαιτείται περιγραφή των διαθέσιμων μέσων και κατά πόσον υφίστανται τέτοια στην εθνική έννομη τάξη του κράτους έκδοσης⁹⁷. Έτσι, και σε αντίθεση με όσα είχε προτείνει ο Γενικός Εισαγγελέας του ΔΕΕ, το τελευταίο φαίνεται

⁹⁶ ΔΕΕ C-324/17 (24/10/2019), διαθέσιμη διαδικτυακά στον επίσημο ιστότοπο <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=219454&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=657637>

⁹⁷ Βλ. Σκέψεις 30 & 33 της Απόφασης ΔΕΕ C-324/17.

να μην απέκλειε την έκδοση Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας από κράτη τα οποία δεν παρείχαν έννομη προστασία προσφυγής και προβολής αντιρρήσεων κατά των αποφάσεων ερευνητικών μέτρων⁹⁸, κάτι που το Δικαστήριο επιχείρησε να θεμελιώσει στην αποτελεσματικότητα και την ταχεία παροχή δικαστικής συνδρομής που επεδίωκε να εγκαθιδρύσει το νέο εργαλείο της ΕΕΕ⁹⁹.

ii. C-852/19 (11/11/2021), Gavanozov II

Εντούτοις, χάρη στην υποδειγματική επιμονή του βουλγαρικού δικαστηρίου, το οποίο δεν δίστασε να αποστείλει δεύτερο προδικαστικό ερώτημα επί της ίδιας υπόθεσης με σχεδόν ταυτόσημα ζητήματα, η προρρηθείσα αμφιλεγόμενη -αν όχι και επικίνδυνη- στάση του ΔΕΕ ανατράπηκε λίγο αργότερα με νέα απόφαση, γνωστή ως Gavanozov II¹⁰⁰.

Το Δικαστήριο άδραξε την ευκαιρία που του δόθηκε και ανέτρεψε έτσι την προηγηθείσα θέση του εκκινώντας από το δεδομένο ότι ναι μεν εντός του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης ισχύει η αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών μελών, σύμφωνα με την οποία έκαστο κράτος αποδέχεται κατά τεκμήριο ότι και τα λοιπά κράτη σέβονται εξίσου τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών και ως εκ τούτου, οι αποφάσεις τους είναι εκτελεστές σε οποιαδήποτε έννομη τάξη. Ωστόσο, το Δικαστήριο αυτή τη φορά πήγε ένα βήμα επέκεινα, ορίζοντας ότι το τεκμήριο αυτό συμμόρφωσης με τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι μαχητό και, συνεπώς, όταν το κράτος εκτέλεσης κρίνει ότι υφίστανται σοβαροί λόγοι που η εκτέλεση του μέτρου θα συνεπαγόταν ευθύνη του τελευταίου αναφορικά με το σεβασμό των δικαιωμάτων του καθ' ου το μέτρο, τότε στοιχειοθετείται νόμιμος λόγος άρνησης εκτέλεσης της ΕΕΕ.

Μετά από μια επισκόπηση των άρθρων της Οδηγίας και διαπιστώνοντας ότι το βουλγαρικό δίκαιο δεν προέβλεπε κανένα ένδικο μέσο κατά των αποφάσεων που διατάσσουν τα ερευνητικά μέτρα των ερευνών, κατασχέσεων και εξέτασης μαρτύρων, αλλά ούτε και κατά της έκδοσης ΕΕΕ¹⁰¹, παρέθεσε την αληθή έννοια του άρθρου 14 παρ. 1 της Οδηγίας. Το ΔΕΕ διευκρίνισε τότε ότι το εν λόγω άρθρο σκοπεί να εγγυηθεί ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι τα ερευνητικά μέτρα που προβλέπονται στην ΕΕΕ πρέπει να είναι ισοδύναμα με τα υφιστάμενα σε εγχώρια υπόθεση, υπό την έννοια ότι δεν εντέλλονται τα κράτη να προβλέψουν νέα ένδικα μέσα ειδικώς στο πλαίσιο της δικαστικής συνδρομής¹⁰².

Άλλωστε, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι τα κράτη μέλη όταν εφαρμόζουν ενωσιακό δίκαιο δεσμεύονται και από το άρ. 47 του ΧΘΔΕΕ, το οποίο διασφαλίζει το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προσφυγής και με δεδομένο ότι τα κράτη όταν εφαρμόζουν μια ΕΕΕ εφαρμόζουν εν τοις πράγμασι ενωσιακό δίκαιο κατά το άρ. 51

⁹⁸ Κουκλουμπέρης Ν., «Παρατηρήσεις στην ΔΕΕ υπόθ. C-852/19, απόφ. της 11.11.2021 (Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας για έρευνα και κατάσχεση – Ένδικα μέσα μη προβλεπόμενα από την εθνική νομοθεσία)», Ποινική Δικαιοσύνη, 04/2022, σελ. 661.

⁹⁹ Βλ. Σκέψη 35 της Απόφασης ΔΕΕ C-324/17.

¹⁰⁰ ΔΕΕ, C-852/19 (11/11/2021), διαθέσιμη διαδικτυακά στον επίσημο ιστότοπο <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=249062&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=657637>

¹⁰¹ Βλ. Σκέψη 21 της Απόφασης ΔΕΕ, C852/19.

¹⁰² Βλ. Σκέψεις 25-27 της Απόφασης ΔΕΕ, C852/19.

του Χάρτη, δεσμεύονται και από την υποχρέωση του άρθρου 47 αυτού¹⁰³. Έπειτα από μια εξέταση των εφαρμοστέων άρθρων της Οδηγίας και του Χάρτη αναφορικά ιδίως με τα συγκεκριμένα μέτρα της έρευνας, κατάσχεσης και εξέτασης μάρτυρα που αποτελούσαν αντικείμενο της υπό κρίση ΕΕΕ, το ΔΕΕ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι εθνική ρύθμιση του κράτους έκδοσης που δεν προβλέπει κανένα ένδικο μέσο κατά της έκδοσης Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας αντίκειται στο άρθρο 14 της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 24 παρ. 7 αυτής και του άρθρου 47 του Χάρτη^{104,105}. Υπό το ίδιο πνεύμα, το ΔΕΕ διετράνωσε ότι αντίκειται στο ενωσιακό δίκαιο ακόμη και αυτή η έκδοση ΕΕΕ από κράτος μέλος που δεν προβλέπει κανένα ένδικο μέσο κατά της έκδοσης τέτοιας Εντολής¹⁰⁶.

Η Νομολογία Gavanozon του ΔΕΕ σηματοδότησε την εξελικτική πορεία του Δικαστηρίου στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο πεδίο της διασυνοριακής απόδειξης εντός των κρατών μελών της ΕΕ. Έτσι αποδόθηκε το αληθές νόημα του άρθρου 14, του οποίου η ρήτρα ισοδυναμίας ναί μεν δεν υποχρεώνει τα κράτη να θεσπίσουν ειδικό καθεστώς ενδίκων μέσων για τις αποφάσεις ΕΕΕ, τούτο όμως υπό την προϋπόθεση ότι εξασφαλίζεται κάποιου είδους δικαστικός έλεγχος των εντελλόμενων ερευνητικών μέτρων¹⁰⁷.

iii. C-16/22 (02/03/2023), MS

Στην απόφασή του υπ' αριθμ. C-16/22¹⁰⁸, το ΔΕΕ αποσαφήνισε την έννοια της «αρχής έκδοσης» υπό το άρθρο 1 εδ. α' και το άρθρο 2 (γ) σημείο (ii) της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ. Εν προκειμένω τα πραγματικά περιστατικά είχαν ως εξής. Η υπηρεσία ποινικών φορολογικών υποθέσεων του Ντίσελντορφ της Γερμανίας διεξήγαγε έρευνα για φοροδιαφυγή σε βάρος της MS, ως διαχειρίστριας επιχείρησης, με φερόμενο χρόνο τέλεσης 2015-2020.

Η εν λόγω υπηρεσία, σύμφωνα με τον γερμανικό φορολογικό κώδικα, διεξάγει αυτόνομα ποινική έρευνα, αναλαμβάνει αυτόνομα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τις εισαγγελίας και μπορεί να εκδίδει αιτήσεις χωρίς να επικυρώνονται από δικαστική αρχή ή από δικαστήριο. Ως εκ τούτου, η εν λόγω αρχή υπολαμβάνοντας εαυτόν ως «δικαστική αρχή» του άρ. 2 (γ) σημείο (i) εξέδωσε Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας προς την Αυστρία ζητώντας από την τελευταία την συλλογή εγγράφων από συγκεκριμένο τραπεζικό ίδρυμα με έδρα την Αυστρία αναφορικά με δύο τραπεζικούς λογαριασμούς που τηρούσε η MS κατά τον κρίσιμο επίδικο χρόνο. Θεωρώντας δε πως η γερμανική φορολογική αρχή νομιμοποιούταν πρωτογενώς για έκδοση ΕΕΕ υπό το σημείο (i) του άρ. 2 (γ) της Οδηγίας, εξέδωσε την εν λόγω εντολή και στο σχετικό πεδίο του

¹⁰³ Βλ. Σκέψεις 28-30 της Απόφασης ΔΕΕ, C852/19.

¹⁰⁴ Βλ. Σκέψη 50 της Απόφασης ΔΕΕ, C852/19.

¹⁰⁵ Τσόλκα Ο., Αρβανίτης Δ., ό.α., σελ. 7.

¹⁰⁶ Βλ. Σκέψη 62 της Απόφασης ΔΕΕ, C852/19.

¹⁰⁷ Κουκλουμπέρης Ν., ό.α., σελ. 663.

¹⁰⁸ ΔΕΕ, C-16/22 (02/03/2023), Διαθέσιμη στον επίσημο διαδικτυακό ιστότοπο https://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?mode=lst&pageIndex=0&docid=270834&part=1&doclang=EL&text=&dir=&occ=first&cid=360445

προδιατυπωμένου εντύπου σημείωσε σχετικά ότι πρόκειται για «δικαστική αρχή», μη συμπληρώνοντας εν συνεχεία το σχετικό πεδίο περί επικύρωσης.

Η καθ' ης το μέτρο MS άσκησε ένδικο μέσο ενώπιον του Εφετείου Γκρατς της Αυστρίας προτείνοντας ότι η εκδούσα υπηρεσία του Ντίσελντορφ δεν αποτελεί ούτε *δικαστική αρχή* ούτε *αρχή έκδοσης* κατά τα άρθρα 1 και 2 της Οδηγίας αντίστοιχα και ως εκ τούτου η σε βάρος της ΕΕΕ είχε εκδοθεί αναρμοδίως. Εξαιτίας των εύλογων επιφυλάξεων που τήρησε το αυστριακό εφετείο, αποτάθηκε μέσω προδικαστικού ερωτήματος στο ΔΕΕ ζητώντας να διευκρινιστεί εάν η φορολογική αρχή, εξουσιοδοτημένη δυνάμει του γερμανικού δικαίου για συγκεκριμένα ποινικά αδικήματα να αναλαμβάνει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της εισαγγελίας, μπορεί να εξομοιωθεί με «δικαστική αρχή» και άρα η εκδιδόμενη από αυτήν Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας να μην χρήζει επικύρωσης σύμφωνα με το σημείο (ii) άρ. 2 (γ) της Οδηγίας¹⁰⁹.

Το Δικαστήριο εξέτασε το ζήτημα καταρχήν υπό τη γραμματική ερμηνεία. Το άρ. 2 (γ) σημείο (i) της Οδηγίας διαλαμβάνει ρητά για την περίπτωση που η ΕΕΕ εκδίδεται από δικαστές, δικαστήριο, ανακριτή ή εισαγγελείς και τότε, μόνη προϋπόθεση που τίθεται είναι να έχει η αρχή αυτή αρμοδιότητα επί της συγκεκριμένης υπόθεσης. Ερμηνευτικά, αφενός μεν οι τέσσερις αυτές αρχές παρουσιάζουν το κοινό ότι μετέχουν όλες στην απονομή της δικαιοσύνης, αφετέρου δε, με τη χρήση του διαζευκτικού «ή» δηλώνεται ότι η απαρίθμησή τους είναι περιοριστική. Έτσι, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οποιαδήποτε αρχή πλην των ρητά αναφερόμενων στο εν λόγω χωρίο, πρέπει να εξετάζεται βάσει του σημείου (ii) της διάταξης. Η φορολογική αρχή που δεν μνημονεύεται ρητά στο σημείο (i), λοιπόν, δύναται να εκδίδει ΕΕΕ υπό τις προϋποθέσεις του σημείου (ii), ήτοι να είναι αρμόδια να ενεργεί ως ανακριτική αρχή στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών και, επιπλέον, η εκδιδόμενη Εντολή να επικυρωθεί από δικαστική αρχή του σημείου (i) του άρ. 2 (γ) της Οδηγίας¹¹⁰.

Ακόμη, η συστηματική ερμηνεία, κατά το Δικαστήριο, συνηγορεί στα παραπάνω εάν αξιοποιηθεί η πρόβλεψη του άρ. 4 της Οδηγίας. Σύμφωνα με το τελευταίο, η έκδοση ΕΕΕ είναι δυνατή πέρα από ποινικές και σε διοικητικές διαδικασίες, γεγονός που δικαιολογεί την διαφοροποίηση στο άρθρο 2 αναφορικά με την αρχή έκδοσης. Ακόμη, το άρθρο 1 ορίζει την Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας ως δικαστική απόφαση, συνεπώς απαιτείται σε κάθε περίπτωση η σύμπραξη της δικαστικής αρχής στην έκδοσή της. Ακόμη, και τελολογικά ο σκοπός της Οδηγίας είναι η απλουστευμένη και αποτελεσματική συνεργασία στις διασυνοριακές αποδείξεις, για την διασφάλιση της οποίας οφείλει να μεριμνά η δικαστική αρχή.

Υπό τα ανωτέρω δεδομένα, το ΔΕΕ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι μια διοικητική αρχή, όπως η φορολογική υπηρεσία του Ντίσελντορφ εν προκειμένω, *«μολονότι υπάγεται στην εκτελεστική εξουσία του κράτους αυτού, διεξάγει αυτόνομα, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, ποινικές έρευνες επί φορολογικών υποθέσεων, αντί της εισαγγελίας και αναλαμβάνοντας τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «δικαστική αρχή» και ως «αρχή έκδοσης», κατά την έννοια,*

¹⁰⁹ Σκέψεις 16 & 23 της Απόφασης ΔΕΕ, C-16/22.

¹¹⁰ Σκέψεις 36, 37 & 33 της Απόφασης ΔΕΕ, C-16/22.

αντιστοίχως, της πρώτης και της δεύτερης από τις ανωτέρω διατάξεις· αντιθέτως, μια τέτοια διοικητική αρχή δύναται να εμπίπτει στην έννοια της «αρχής έκδοσης», κατά το άρθρο 2, στοιχείο γ', σημείο ii, της εν λόγω οδηγίας, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις που προβλέπονται στη διάταξη αυτή.»¹¹¹.

Με αυτό τον τρόπο το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέστησε σαφές ότι η έκδοση Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας πρέπει πάντοτε να επισφραγίζεται από τα εχέγγυα μιας ανεξάρτητης, αμερόληπτης και δίκαιης δικαστικής αρχής που θα διασφαλίζει την τήρηση των νόμιμων διατυπώσεων αλλά τηρώντας παράλληλα την δίκαιη ισορροπία με την κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των θιγόμενων από το εντελλόμενο μέτρο προσώπων.

iv. C-670/22 (EncroChat), Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως ΔΕΕ (30/04/2024)

Στην όλως πρόσφατη απόφαση του Τμήματος Μείζονος Συνθέσεως του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το τελευταίο φαίνεται να χαράσσει μια αποφασιστική πορεία αναφορικά με την εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας. Επίκεντρο των νομικών ζητημάτων που τέθηκαν ήταν η έννοια της αρχής έκδοσης, η σχέση μεταξύ των προϋποθέσεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων στο κράτος έκδοσης της ΕΕΕ και στο κράτος εκτέλεσης καθώς και τα άκρα όρια των θεμελιωδών δικαιωμάτων και δη αυτού της δίκαιης δίκης για το καθ' ου το μέτρο πρόσωπο.

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης αφορούσαν σε έρευνα για τις λεγόμενες συσκευές EncroChat, δηλαδή κρυπτογραφημένα κινητά τηλέφωνα, τα οποία χρησιμοποιούσαν ένα τροποποιημένο λογισμικό που επέτρεπε την απ' άκρη σ' άκρη (end-to-end) κρυπτογραφημένη επικοινωνία μεταξύ των χρηστών τους σε περισσότερα κράτη, απόρρητο που δεν μπορούσε να υποκλαπεί με τα συμβατικά ερευνητικά μέτρα. Οι συσκευές αυτές συνδέθηκαν με την διάπραξη αδικημάτων και ιδίως με τη διακίνηση ναρκωτικών, πράγμα που κέντρισε το ενδιαφέρον των αρχών. Πρώτη η Γαλλία διεξήγαγε έρευνες κατά το εθνικό της δίκαιο -και στο πλαίσιο κοινής ομάδας έρευνας με τις Κάτω Χώρες-, καταφέροντας να δημιουργήσει ένα λογισμικό το οποίο εισχώρησε ως 'ενημέρωση' στις συσκευές EncroChat, με αποτέλεσμα να αποκτήσει πρόσβαση στα δεδομένα 32.477 χρηστών σε 122 χώρες, μεταξύ των οποίων και η Γερμανία¹¹². Το κομβικό ζήτημα εν προκειμένω ήταν ότι η ερευνητική αυτή ενέργεια ήταν σύμφωνη με το γαλλικό δίκαιο, το οποίο δεν απαιτεί για την κίνηση τέτοιας διαδικασίας ύπαρξη συγκεκριμένων ενδείξεων για ορισμένο πρόσωπο αναφορικά με συγκεκριμένη πράξη. Για τον λόγο αυτό η εισχώρηση στις συσκευές EncroChat με την ανάπτυξη αυτού του κακόβουλου λογισμικού των γαλλικών αρχών -ως ανακριτική πράξη- έγινε με την άδεια του Tribunal Correctionnel de Lille.

Σε συνέχεια τούτων, η Ομοσπονδιακή Εγκληματολογική Υπηρεσία της Γερμανίας (ΒΚΑ) και η Εισαγγελία της Φρανκφούρτης εκδήλωσαν ενδιαφέρον στην Eurojust για

¹¹¹ Σκέψη 46 & Διατακτικό της Απόφασης ΔΕΕ, C-16/22.

¹¹² Βλ. απόφ. C-670/22, Σκ. 19, 20 (το σύνολο των εγγεγραμμένων χρηστών ήταν 66.134)

το συλλεχθέν αποδεικτικό υλικό από τις γαλλικές αρχές καθ' ο μέρος αφορούσε τη γερμανική επικράτεια. Η ως άνω Υπηρεσία της Γερμανίας ανακοίνωσε τον Μάρτιο του 2020 ότι ξεκινά έρευνα «για όλους τους άγνωστους χρήστες της υπηρεσίας EncroChat, με την υποψία ότι εμπλέκονται σε οργανωμένη διακίνηση σημαντικών ποσοτήτων ναρκωτικών ουσιών και ότι αποτελούν εγκληματική οργάνωση. Η ΒΚΑ αιτιολόγησε την έναρξη της εν λόγω έρευνας εξηγώντας ότι η χρήση της υπηρεσίας EncroChat από μόνη της δημιουργούσε υποψίες για τη διάπραξη σοβαρών ποινικών αδικημάτων, ιδίως για την οργάνωση της διακίνησης ναρκωτικών».

Στο πλαίσιο αυτό, η Εισαγγελία της Φρανκφούρτης εξέδωσε Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας προς τις γαλλικές αρχές ζητώντας άδεια να χρησιμοποιήσει τα δεδομένα που είχαν συλλέξει οι τελευταίες αναφορικά με τις συσκευές EncroChat. Το ποινικό δικαστήριο της Λιλ, ως αρχή εκτέλεσης της αρχικής ΕΕΕ και των συμπληρωματικών που ακολούθησαν, αναγνώρισε και εκτέλεσε αυτές τις Εντολές, εγκρίνοντας την διαβίβαση και αξιοποίηση του υλικού από τις γερμανικές αρχές έκδοσης.

Ένας από τους χρήστες, M.N., προσέφυγε στο Περιφερειακό Δικαστήριο του Βερολίνου, το οποίο, μη ον πεπεισμένο για τη νομιμότητα των συγκεκριμένων ΕΕΕ υπό το πρίσμα της Οδηγίας 2014/41, απέστειλε σχετικά προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Καίριο ζήτημα εν προκειμένω είναι ότι κατά το γερμανικό ποινικό σύστημα, η εκκίνηση μιας ποινικής διαδικασίας απαιτεί την ύπαρξη ορισμένων ενδείξεων κατά συγκεκριμένου προσώπου προκειμένου να ληφθούν - τέτοια δραστικά- μέτρα σε βάρος του. Δεν πρέπει ωστόσο να λανθάνει της προσοχής μας ότι στην επίδικη περίπτωση αντικείμενο των Ευρωπαϊκών Εντολών Έρευνας της Γερμανίας ήταν μόνη η διαβίβαση του ήδη υπάρχοντος αποδεικτικού υλικού το οποίο είχαν στην κατοχή τους οι γαλλικές αρχές από δική τους εγχώρια έρευνα.

Το πρώτο ερώτημα που έθεσε το αιτούν δικαστήριο αφορούσε την αποσαφήνιση της «αρχής έκδοσης». Συγκεκριμένα ερωτήθηκε εάν, όταν το δίκαιο του κράτους έκδοσης προβλέπει ότι για την συγκέντρωση αποδεικτικού υλικού (δηλ. για την διενέργεια το πρώτον ενός ερευνητικού μέτρου) απαιτείται απόφαση δικαστή, θα πρέπει και όταν το κράτος αυτό αιτείται απλώς την διαβίβαση από άλλο κράτος ήδη συλλεχθέντος υλικού, η απόφαση αυτή να ληφθεί από δικαστή ή αρκεί η διάταξη εισαγγελείας (όπως εν προκειμένω, της Εισαγγελίας της Φρανκφούρτης). Το ΔΕΕ, άλλαις λέξεσι, κλήθηκε να απαντήσει εάν οι προϋποθέσεις συγκέντρωσης αποδεικτικού υλικού που προβλέπει το κράτος έκδοσης, καταλαμβάνουν και τις προϋποθέσεις αιτήματος διαβίβασης τέτοιου υλικού από αλλοδαπή έννομη τάξη¹¹³.

Το ΔΕΕ καταρχάς διέκρινε τις δύο περιπτώσεις έκδοσης ΕΕΕ που προβλέπει το άρθρο 1 παρ. 1 της Οδηγίας, ήτοι εντολή προς εκτέλεση ερευνητικού μέτρου (εδ. α') ή προς διαβίβαση αποδεικτικών στοιχείων που ήδη βρίσκονται στην κατοχή των αρχών εκτέλεσης (εδ. β'). Κατά το ίδιο άρθρο, σε αμφότερες τις περιπτώσεις, η ΕΕΕ εκδίδεται (ή επικυρώνεται) από δικαστική αρχή, η οποία ορίζεται στο άρθρο 2 περ. (γ) της Οδηγίας 2014/41. Στο τελευταίο, ο εισαγγελέας κατονομάζεται μεταξύ των αρμόδιων δικαστικών αρχών ως «αρχή έκδοσης» υπό τη μόνη προϋπόθεση να έχει αρμοδιότητα σε συγκεκριμένη υπόθεση.

¹¹³ Βλ. απόφ. C-670/22, Σκ. 69.

Ιδίως αναφορικά με το τεθέν ερώτημα, το ΔΕΕ όρισε ότι το επιτρεπτό της έκδοσης Εντολής για διαβίβαση αποδεικτικού υλικού από εισαγγελική αρχή **θα κριθεί σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο**, αναλόγως δηλαδή εάν ο Εισαγγελέας θα είχε την εξουσία να αιτηθεί την διαβίβαση στοιχείων σε «*αμιγώς εγχώρια περίπτωση*»¹¹⁴. Με άλλα λόγια, δεν αρκεί ότι η εισαγγελία κατονομάζεται ως εκδούσα αρχή στο άρθρο 2 (γ-ι) της Οδηγίας, αλλά προσαπαιτείται αυτή να είχε σχετική αρμοδιότητα, εάν η υπόθεση εκκρεμούσε μεταξύ εθνικών αρχών, να ζητήσει αποδεικτικό υλικό από άλλη αρμόδια αρχή. Συνεπώς, η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας με αντικείμενο την διαβίβαση αποδεικτικού υλικού ήδη υφισταμένου στο κράτος εκτέλεσης, μπορεί να εκδοθεί από εισαγγελέα (και δεν απαιτείται αναγκαία από δικαστή) όταν ο Εισαγγελέας θα μπορούσε να ζητήσει την διαβίβαση και από εγχώρια αρχή. Αν, αντίθετα, σε εθνικό επίπεδο η διαβίβαση θα έπρεπε να ζητηθεί από δικαστή, τότε ο Εισαγγελέας δεν νομιμοποιείται ούτε για έκδοση Ευρωπαϊκής Εντολής που αιτείται τέτοια διαβίβαση.

Το δεύτερο και το τρίτο ερώτημα του γερμανικού δικαστηρίου άγγιζαν πιο ουσιαστικά ζητήματα αναφορικά με την ΕΕΕ, ζητώντας στην πραγματικότητα από το Δικαστήριο να θέσει τα όρια της αμοιβαίας αναγνώρισης. Τα δύο ερωτήματα ομαδοποιήθηκαν και απαντήθηκαν από κοινού από το ΔΕΕ. Το πρώτιστο ζήτημα που τέθηκε απέρρεε στην διαφοροποίηση γαλλικού και γερμανικού δικαίου αναφορικά με τις **προϋποθέσεις συγκέντρωσης αποδεικτικού υλικού** με την μέθοδο της διείσδυσης σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως εν προκειμένω. Όπως αναδείχθηκε ήδη σε επίπεδο πραγματικών περιστατικών, το γαλλικό δίκαιο επέτρεπε την εκκίνηση ποινικής διαδικασίας καίτοι δεν υπήρχαν συγκεκριμένες υπόνοιες τέλεσης ορισμένου αδικήματος -εξ ου μάλιστα και το συγκεκριμένο μέτρο διείσδυσης των γαλλικών αρχών σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα εγκρίθηκε από το γαλλικό δικαστήριο της Λιλ. Στη γερμανική πραγματικότητα, όμως, η διενέργεια ενός τέτοιου μέτρου εξαρτάται από την ύπαρξη συγκεκριμένων αποδείξεων σε βάρος ορισμένου προσώπου για σοβαρό αδίκημα.

Έτσι, το αιτούν γερμανικό δικαστήριο ρώτησε το ΔΕΕ κατά πόσο απαιτείται για να πληρούνται οι προϋποθέσεις της αρχής της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας του άρ. παρ. 1 στ. (α) της Οδηγίας να συντρέχει η ύπαρξη «*συγκεκριμένων αποδεικτικών στοιχείων για σοβαρό αδίκημα σε βάρος ορισμένου προσώπου* (που αφορά το μέτρο), *ή αν αρκούν εν προκειμένω ενδείξεις διάφορων αδικημάτων που διαπράχθηκαν από πρόσωπα που δεν έχουν ακόμη ταυτοποιηθεί.*»¹¹⁵ [ερώτημα 2^α]. Ακόμη, ερωτήθηκε κατά πόσο πλήττεται το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη του καθ' ου το μέτρο προσώπου όταν το μέτρο που χρησιμοποιήθηκε για την υποκλοπή δεν μπορεί να ελεγχθεί λόγω απορρήτου και εξ αυτού ο καθ' ου δεν είναι σε θέση να σχολιάσει τα συλλεχθέντα δεδομένα. Σημειωτέον ότι οι γαλλικές αρχές εν προκειμένω δεν αποκάλυψαν το λογισμικό που χρησιμοποιήσαν για την υποκλοπή επικαλούμενες απόρρητο ώστε σε παρόμοια περίπτωση να μπορούν να παρέμβουν αποτελεσματικά [ερώτημα 2β]. Το τρίτο ερώτημα προχώρησε έτι περαιτέρω, θέτοντας το ζήτημα εάν για την διαβίβαση αποδεικτικού υλικού που είχε συλλεχθεί από το κράτος εκτέλεσης

¹¹⁴ 'purely domestic situation', Βλ. απόφ. C-670/22, Σκ. 74-77.

¹¹⁵ Απόφ. C-670/22, Σκ. 82.

στο έδαφος του κράτους έκδοσης, το κράτος έκδοσης της ΕΕΕ όφειλε να ελέγξει ότι το κράτος εκτέλεσης κατά τη συγκέντρωση αυτού του υλικού τήρησε τους ίδιους ουσιαστικούς όρους που ισχύουν στο κράτος έκδοσης σε μια αμιγώς εγχώρια υπόθεση.

Αναφορικά με το ερώτημα 2^α, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν σαφές. Η αρχή της αναλογικότητας και της αναγκαιότητας του άρ. 6 παρ. 1 στ. (α) Οδ. 2014/41 **δεν απαιτεί** να εξαρτάται κατ' ανάγκη η έκδοση **ΕΕΕ για διαβίβαση** αποδεικτικού υλικού από την ύπαρξη υποψίας για σοβαρή αξιόποινη πράξη βάσει συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών σε βάρος ορισμένου προσώπου **«εφόσον δεν προκύπτει τέτοια απαίτηση από το εθνικό δίκαιο του κράτους εκδόσεως»**¹¹⁶. Συνεπώς, στην προκειμένη περίπτωση που το δίκαιο του κράτους εκδόσεως (γερμανικό) εξαρτά τη νομιμότητα της διαδικασίας από την ύπαρξη τέτοιων ορισμένων αντικειμενικών και υποκειμενικών ενδείξεων, εφόσον αυτές εξέλιπταν στη περίπτωση των χρηστών EncroChat, η Γερμανία όφειλε να απέχει από την έκδοση ΕΕΕ με αντικείμενο έστω την διαβίβαση τέτοιου υλικού, καίτοι αυτό ήδη υφίστατο στην κατοχή των αρχών του κράτους εκτέλεσης.

Αναφορικά με το υποερώτημα 2β, το Δικαστήριο έκρινε ότι η ίδια διάταξη του άρ. 6 παρ. 1 στ. (α) της Οδηγίας **δεν αποκλείει την έκδοση ΕΕΕ ακόμη και στις περιπτώσεις που το μέτρο υποκλοπής δεν μπορεί να ταυτοποιηθεί** λόγω του απορρήτου της τεχνολογίας που το διέπει^ο **υπό την προϋπόθεση** όμως ότι **«το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη διασφαλίζεται κατά την επακόλουθη ποινική διαδικασία»**¹¹⁷.

Τέλος, ως προς το τρίτο ερώτημα αναφορικά με την υποχρέωση του κράτους έκδοσης της ΕΕΕ με αντικείμενο την διαβίβαση στοιχείων να ελέγξει την τήρηση των ουσιαστικών προϋποθέσεων αναφορικά με τη συλλογή αυτών των δεδομένων, το δικαστήριο ακολούθησε παραγωγική πορεία ως εξής. Καταρχάς αξιοποίησε ως έρεισμα το άρθρο 6 παρ. 1 στ. (β) της Οδηγίας 2014/41, από το οποίο **δεν διέγνωσε την υποχρέωση να υπόκειται η έκδοση Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας αναφορικά με διαβίβαση αποδεικτικών στοιχείων στις ίδιες ουσιαστικές προϋποθέσεις με εκείνες που ισχύουν στο κράτος έκδοσης αναφορικά με τη συλλογή** των συγκεκριμένων αποδεικτικών στοιχείων. Την θέση του αυτή αναπτύσσει έτι περαιτέρω και την θεμελιώνει στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, υπό την έποψη ότι η αρχή ενός κράτους μέλους που αιτείται απλώς την διαβίβαση αποδεικτικού υλικού που έχει ήδη στην διάθεσή του στο κράτος εκτέλεσης, **«δεν νομιμοποιείται να ελέγξει τη νομιμότητα της χωριστής διαδικασίας με την οποία το κράτος μέλος εκτέλεσης συνέλεξε τα αποδεικτικά στοιχεία που ζητείται να διαβιβαστούν»**¹¹⁸.

Εντούτοις, με αυτή την τολμηρή κρίση του το ΔΕΕ να αφήνει ανοιχτή δίοδο στον κίνδυνο καταστρατήγησης της διάταξης σε ρήτρα forum shopping για τις αρχές που θα μπορούσαν να ζητούν με διαβίβαση από έτερα κράτη μέλη αποδεικτικό υλικό που

¹¹⁶ Απόφ. C-670/22, Σκ. 89, 92-95.

¹¹⁷ Απόφ. C-670/22, Σκ. 90.

¹¹⁸ Απόφ. C-670/22, Σκ. 96 & 100.

οι ίδιες δεν μπορούν να συλλέξουν λόγω των αυστηρότερων προϋποθέσεων που θέτει το εθνικό δικονομικό τους σύστημα. Επ' αυτού του κινδύνου, το μόνο που διέβλεψε το ΔΕΕ είναι την υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου να διαπιστώσει ότι δεν συντρέχει τέτοια περίπτωση καταστρατήγησης¹¹⁹.

Θεωρητικό ενδιαφέρον παρουσιάζει και το τελευταίο από τα ερωτήματα του γερμανικού δικαστηρίου αναφορικά με το κατά πόσον η αρχή της αποτελεσματικότητας επιβάλλει στα εθνικά δικαστήρια να μην λαμβάνουν υπόψιν πληροφορίες και αποδεικτικά στοιχεία που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση των προϋποθέσεων του ενωσιακού δικαίου. Το ΔΕΕ επεφύλαξε την απάντηση στο εν λόγω ερώτημα αποκλειστικά στα προβλεπόμενα στο εθνικό δίκαιο του εκάστοτε κράτους μέλους. Επικαλέστηκε την πάγια θέση του ότι εναπόκειται στην εθνική έννομη τάξη κάθε κράτους να προβλέψει σε εγχώριο επίπεδο δικονομικούς κανόνες προς κατοχύρωση των δικαιωμάτων που θεμελιώνονται στο δίκαιο της ΕΕ εξασφαλίζοντας ότι οι κανόνες αυτοί «δεν είναι λιγότερο ευνοϊκοί από τους αντίστοιχους κανόνες που δέπουν παρόμοιες εθνικές προσφυγές (αρχή της ισοδυναμίας) και δεν καθιστούν πρακτικά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απορρέουν από το δίκαιο της ΕΕ (αρχή της αποτελεσματικότητας)».

Άλλωστε, το ΔΕΕ αξιοποίησε την ρητή επιταγή της παρ. 7 του άρ. 14 της Οδηγίας 2014/41, σύμφωνα με την οποία τα κράτη, υπό την επιφύλαξη βέβαια των δικονομικών τους κανόνων, διασφαλίζουν ότι κατά την εκτίμηση του αποδεικτικού υλικού που συγκεντρώθηκε δυνάμει ΕΕΕ, τηρούνται τα δικαιώματα υπεράσπισης και η νομιμότητα της διαδικασίας. Το αληθές νόημα αυτής της διάταξης ερμήνευσε αυθεντικά το Δικαστήριο ως εξής: «...πράγμα που σημαίνει ότι τα αποδεικτικά στοιχεία επί των οποίων ένας διάδικος δεν είναι σε θέση να σχολιάσει αποτελεσματικά πρέπει να αποκλείονται από την ποινική διαδικασία¹²⁰». Έτσι, ενώ το ΔΕΕ έδωσε την εντύπωση ότι επαφίεται καταρχήν στην έννομη τάξη του εκάστοτε κράτους μέλους, κατέληξε πανηγυρικά στην σαφή κατευθυντήρια στα εθνικά δικαστήρια να μην λαμβάνουν υπόψιν πληροφορίες και αποδεικτικά στοιχεία εάν το ενδιαφερόμενο πρόσωπο δεν είναι σε θέση να σχολιάσει αποτελεσματικά αυτές τις πληροφορίες και αποδεικτικά στοιχεία, εφόσον βέβαια τα τελευταία είναι πιθανό να ασκήσουν ουσιώδη επιρροή στην εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών¹²¹.

Εν κατακλείδι, η τελευταία αυτή απόφαση του Δικαστηρίου της ΕΕ φαίνεται να αποτυπώνει εναργώς τη θέση της νομολογίας σε ορισμένα ακανθώδη ζητήματα αναφορικά με την εφαρμογή της Οδηγίας σχετικά με την Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας. Η ανεύρεση της χρυσής τομής ανάμεσα στην θεμελιώδη για το ενωσιακό εγχείρημα αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, αφενός, και της επιφύλαξης ενός σκληρού πυρήνα κρατικής κυριαρχίας των κρατών μελών συνιστάμενου τουλάχιστον στη διασφάλιση ενός ορίου εγγύησης των δικονομικών κανόνων και υπερασπιστικών δικαιωμάτων, αφετέρου, έχει αποδειχθεί απαιτητική πρόκληση. Η διάκριση των προϋποθέσεων για

¹¹⁹ Απόφ. C-670/22, Σκ. 97.

¹²⁰ Απόφ. C-670/22, Σκ. 129-130.

¹²¹ Απόφ. C-670/22, Σκ. 129-131.

τη συγκέντρωση και τη διαβίβαση αποδεικτικού υλικού, η διαφοροποίηση στην τήρηση των ουσιαστικών προϋποθέσεων, και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη του ενδιαφερομένου προσώπου κατ' αντιπαράσταση της βούλησης της πολιτείας να προλαμβάνει την τέλεση αδικημάτων επεμβαίνοντας σε όλο και πιο πρώιμο στάδιο της εγκληματικής συμπεριφοράς (ή ακόμη και εγκληματικού φρονήματος;), ήταν οι κύριοι άξονες της απόφασης του Τμήματος Μείζονος Συνθέσεως της 30^{ης} Απριλίου 2024 με την πολύκροτη υπόθεση EncroChat.

B. Εθνική Νομολογία

i. ΑΠ 319/2021

Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας έχει λίγες φορές απασχολήσει μέχρι σήμερα την ελληνική νομολογία. Πρώτη περίπτωση ενασχόλησης του Ανωτάτου Ακυρωτικού με το εν λόγω ενωσιακό εργαλείο στάθηκε η υπ' αριθμ. 319/2021 απόφασή του¹²² αναφορικά με εκτέλεση από την Ελλάδα ΕΕΕ που είχε εκδοθεί από πολωνική εισαγγελική αρχή. Εν προκειμένω, το πολωνικό κράτος ζήτησε με την από 9.1.2019 ΕΕΕ από τις ελληνικές αρχές να ληφθεί κατάθεση κατηγορουμένου (απολογία) Έλληνα πολίτη για το αδίκημα της απόπειρας ανθρωποκτονίας διαπραχθέν κατά το έτος 1998 στην Πολωνία έπειτα από αναθεώρηση της αρχικώς (από 2001) απαγγελθείσας κατηγορίας για σωματική βλάβη. Ο καθ' ου το μέτρο άσκησε προσφυγή κατά της εν λόγω ερευνητικής πράξης ενώπιον του Συμβουλίου Εφετών συνιστάμενη κυρίως στην αδυναμία πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας.

Το Συμβούλιο Εφετών σε μια ατυχή για τα θεμελιώδη δικαιώματα κρίση του απέρριψε την προσφυγή επικαλούμενο την απλουστευμένη και ταχεία διαδικασία που τηρείται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας. Επιδεικνύοντας την απειρία της ελληνικής νομολογίας στη μεταχείριση τέτοιων ζητημάτων, το Συμβούλιο Εφετών θεμελίωσε την κρίση του στην φύση της ΕΕΕ, που δομείται σε ένα σύστημα καταχώρησης των άκρως αναγκαίων στοιχείων στο προδιατυπωμένο έντυπο, διαδικασία η οποία «δεν συνεπάγεται την ανάπτυξη σε πλήρη έκταση όλων των δυνατοτήτων που παρέχονται από το άρθρ. 6 παρ. 3 ΕΣΔΑ» (!).

Την αμφιλεγόμενη αυτή κρίση του Συμβουλίου Εφετών ήρθε να ανατρέψει - ευτυχώς- ο Άρειος Πάγος. Καταρχάς αξίζει να σταθούμε δι' ολίγον στην θεμελίωση δικαιοδοσίας του Συμβουλίου Εφετών επί προσφυγών κατά εκτέλεσης ΕΕΕ, όπως την όρισε το Ανώτατο Ακυρωτικό. Καταρχάς, βάσει της αρχής της ειδικότητας, ο ν. 4489/2017 κατισχύει των γενικών διατάξεων των άρ. 458 επ. ΚΠΔ, γενόμενης δεκτής επί Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας μόνον της αναλογικής εφαρμογής αποκλειστικά της παρ. 4 του άρθρου 459 ΚΠΔ¹²³. Έτσι, με δεδομένο ότι η Ελλάδα ως κράτος εκτέλεσης εφαρμόζει, σύμφωνα με το άρ. 11 παρ. 2 & 3 Ν. 4489/2017, τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες και δη σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ. 1 του ίδιου Νόμου,

¹²² ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹²³ Σημειωτέον ότι στην μετέπειτα νομολογία του ο Άρειος Πάγος έκανε δεκτή ευθεία και όχι αναλογική εφαρμογή του εν λόγω άρθρου.

οφείλει να διασφαλίσει ένδικα μέσα αντίστοιχα με τα εθνικά αναγόμαστε στο άρθρο 307 του ΚΠΔ (εν προκειμένω), σύμφωνα με το οποίο, οι αντιρρήσεις αναφορικά με την λήψη εξηγήσεων από ύποπτο ή απολογία από κατηγορούμενο προβάλλονται ενώπιον του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών. Εντούτοις, κάτι τέτοιο θα έμοιαζε παράδοξο λαμβανομένου υπόψιν ότι το άρ. 11 παρ. 1 Ν. 4489/2017 ορίζει ότι αρμόδιος για την εκτέλεση ΕΕΕ καθ' ημάς είναι ο κατά τόπον αρμόδιος Εισαγγελέας Εφετών. Έτσι θα ήταν ανακόλουθο το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών να κρίνει αποφάσεις του Εισαγγελέα Εφετών. Υπό αυτό το σκεπτικό, ο Άρειος Πάγος διακήρυξε την αρμοδιότητα του Συμβουλίου Εφετών στην αναλογική εφαρμογή της παρ. 4 του άρ. 459 ΚΠΔ για προβολή αντιρρήσεων αναφορικά με εκτέλεση Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας στην Ελλάδα¹²⁴.

Μείζον ζήτημα που αξίζει της προσοχής μας είναι το επί της ουσίας επιχείρημα του προσφεύγοντος αναφορικά με την αδυναμία πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας. Αξιοποιώντας την αρχή *locus regit actum*¹²⁵ που ισχύει στο ελληνικό δίκαιο, ο Άρειος Πάγος διετράνωσε ότι κατά την εκτέλεση του ζητούμενου μέτρου της λήψης απολογία κατηγορουμένου καλούνται σε εφαρμογή τα δικαιώματα των άρθρων 96 και 100 ΚΠΔ αναφορικά με την πρόσβαση στο υλικό της δικογραφίας και τα έγγραφα της ανάκρισης, δικαίωμα που «*ούτε θίγεται ούτε περιστέλλεται όταν η απολογία αποτελεί αντικείμενο ΕΕΕ*».

Δια ταύτα, ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι η μη εξασφάλιση στον κατηγορούμενο του δικαιώματος πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας συνεπάγεται απόλυτη ακυρότητα της κλήσης σε απολογία προς εκτέλεση ΕΕΕ σύμφωνα με το άρ. 171 παρ. 1 στ. (δ) ΚΠΔ. Την ακυρότητα αυτή όφειλε να είχε διαγνώσει το Συμβούλιο Εφετών, το οποίο δεν έπραξε, και κατά τούτο υπερέβη αρνητικά την εξουσία του, στοιχειοθετούμενου του σχετικού λόγου αναίρεσης υπό στοιχείο (Θ) της παρ. 1 του άρ. 510 ΚΠΔ, με αποτέλεσμα ο Άρειος Πάγος να αναιρέσει την εν λόγω απόφαση του Συμβουλίου Εφετών και να την αναπέμψει για νέα εκδίκαση.

ii. ΑΠ 771/2021¹²⁶

Στην υπό κρίση υπόθεση, το Ανώτατο Ακυρωτικό κλήθηκε να αποφανθεί επί αιτήσεως αναιρέσεως αποφάσεως του Συμβουλίου Εφετών Θεσσαλονίκης που αφορούσε στην εκτέλεση Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας εκδοθείσας από εισαγγελική αρχή της Νάπολης Ιταλίας. Εν προκειμένω, η ΕΕΕ αφορούσε σε προκαταρκτική έρευνα για ύπαρξη εγκληματικής οργάνωσης με διεθνή χαρακτήρα η οποία χωρίς άδεια φέρεται να μετέδιδε σήμα με μία νέα μορφή οπτικοακουστικής πειρατείας με μη εξουσιοδοτημένη μετάδοση περιεχομένων συνδρομητικής τηλεόρασης. Η μετάδοση αυτή γινόταν μέσω διακομιστών που ήταν εγκατεστημένοι σε διάφορα κράτη, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, με την χρήση πλατφόρμας λογισμικού από εταιρεία που ανήκε στον προσφεύγοντα και στον συνέταιρό του, με νόμιμο εκπρόσωπο τον πρώτο.

¹²⁴ Αρβανίτης Δ., «Ζητήματα εφαρμογής του Ν. 4489/2017 για την Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας -Με αφορμή την ΑΠ 319/2021-», Ποινικά Χρονικά, Τόμος ΟΒ/2022, ΣΕΛ. 239.

¹²⁵ Καμπέρου Ε., «Παρατηρήσεις στην ΑΠ (Ποιν) 319/2021 (Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας - Εναρμόνιση με Ευρωπαϊκή οδηγία - Υπέρβαση εξουσίας)», Ποινική Δικαιοσύνη 04/2022, σελ. 615.

¹²⁶ ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

Έτσι, η Ιταλία εξέδωσε αρχικά μία ΕΕΕ (όχι την επίδικη) με αντικείμενο την έρευνα και κατάσχεση μέσων πληρωμής, τραπεζικών λογαριασμών, τραπεζικών καρτών και λογαριασμών Pay Pal, καθώς και την κατάσχεση ψηφιακού εξοπλισμού που χρησιμοποιούσαν για την μετάδοση του σήματος. Μετά την εκτέλεση της πρώτης ΕΕΕ -την οποία σημειωτέον δεν είχε προσβάλλει ο νυν προσφεύγων- οι ιταλικές αρχές διατύπωσαν τη θέση ότι παρά την προηγηθείσα κατάσχεση, η αυτή υποδομή έχει αποκατασταθεί ξανά υπό άλλη επωνυμία αλλά πάντως αφορούσε στα ίδια πρόσωπα (τον προσφεύγοντα και τον συνέταιρό του) και συνακόλουθα εξέδωσαν νέα συμπληρωματική ΕΕΕ με αντικείμενο και πάλι την έρευνα και κατάσχεση μέσων πληρωμής, εξοπλισμού πληροφορικής και κάθε περιουσιακού στοιχείου «που κατέχει ο προσφεύγων ως εκπρόσωπος της ως άνω εταιρείας».

Ο προσφεύγων και αναιρεσείων προέβαλε περισσότερους του ενός λόγους αναίρεσης της απόφασης του Συμβουλίου Εφετών Θεσσαλονίκης που αναγνώρισε την συμπληρωματική ως άνω ΕΕΕ. Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης θα αρκεστούμε στην έλλειψη αιτιολογίας υπό το πρίσμα της οποίας θα δούμε τις θέσεις του Συμβουλίου Εφετών ως προς ουσιαστικά ζητήματα εφαρμογής του Ν. 4489/2017, τα οποία επικύρωσε τελικώς ο Άρειος Πάγος. Το δικαστικό Συμβούλιο έκρινε καταρχάς ότι η λανθασμένη ιθαγένεια του προσφεύγοντος όπως είχε αναγραφεί στο αντίστοιχο πεδίο του εντύπου της ΕΕΕ (εν προκειμένω αναγραφόταν ιταλική ιθαγένεια αντί της αληθούς ελληνικής), «οφείλεται σε προφανή παραδρομή, εφόσον για όλα τα υπόλοιπα στοιχεία ταυτότητας του αναιρεσειόντος δεν υπάρχει αμφισβήτηση ότι αναγράφονται ορθά στην ΕΕΕ, ενώ το στοιχείο της υπηκοότητας δεν έχει καμία έννομη επιρροή στο παρόν δικονομικό στάδιο». Συνεπώς συνάγεται ότι τα εκ παραδρομής σφάλματα της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας δεν ανακόπτουν την εκτέλεσή της, θέση που στοιχείται με την γενικότερη επιδίωξη απλούστευσης και επιτάχυνσης της διαδικασίας της διακρατικής δικαστικής συνδρομής στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ακόμη, ο ισχυρισμός του προσφεύγοντος ότι τα σε βάρος του εντελλόμενα ερευνητικά μέτρα εδράζονταν στην ιδιότητά του 'ως εκπροσώπου της νέας επιχείρησης' υπό την νέα επωνυμία, απορρίφθηκε από το Συμβούλιο Εφετών δυνάμει της παραγράφου 2 του άρ. 16 Ν. 4489/2017 (και του αντίστοιχου άρθρου 14 παρ. 2 Οδηγίας 2014/41/ΕΕ). Κατ' εφαρμογή των τελευταίων, ο ισχυρισμός του προσφεύγοντος -ορθώς- κρίθηκε ότι αποτελούσε επί της ουσίας άρνησή του από οποιαδήποτε εμπλοκή στην υπόθεση και, ως ουσιαστικός λόγος, αρμόδιες επί τούτου ήταν μόνες οι αρχές του κράτους έκδοσης της ΕΕΕ. Χάριν πληρότητας σημειώνουμε ότι η εν λόγω αίτηση αναίρεσης απορρίφθηκε εν συνόλω από τον Άρειο Πάγο και επικυρώθηκε η προσβληθείσα υπ' αριθμ. 51/2021 απόφαση ΣυμβΕφΘεσ/κης.

iii. ΑΠ 568/2021

Στην ίδια προαναφερθείσα υπόθεση εξεδόθη και η υπ' αριθμ. 568/2021 απόφαση του Αρείου Πάγου η οποία αφορούσε σε αίτηση αναίρεσης απόφασης του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών με την οποία απορρίφθηκαν αντιρρήσεις του προσφεύγοντος εν πολλοίς με τις ίδιες αιτιάσεις όπως στην προηγούμενως αναπτυχθείσα.

Δύο είναι οι καίριες επισημάνσεις που αρμόζουν εν προκειμένω. Ο Άρειος Πάγος και στις δύο αυτές αποφάσεις (568/2021 & 777/2021), δέχεται πλέον ευθεία εφαρμογή του άρθρου 459 παρ. 4 ΚΠΔ αναφορικά με το αρμόδιο όργανο προσφυγής κατά Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας¹²⁷. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύμπνοια του Έλληνα νομοθέτη με το γενικότερο πνεύμα της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ για ταχεία παροχή δικαστικής συνδρομής και διακριτού διεπίπεδου ελέγχου της ΕΕΕ στο κράτος έκδοσης και εκτέλεσης αναλόγως εάν πρόκειται για ουσιαστικό ή για διαδικαστικό λόγο αντίστοιχα. Συγκεκριμένα, δίδει σαφή κατεύθυνση για την κατ' αρχήν αναγνώριση και εκτέλεση των Εντολών που δέχεται η χώρα μας από άλλα κράτη μέλη, ορίζοντας σχετικώς «Ο αρμόδιος εισαγγελέας εφετών αρνείται υποχρεωτικά την αναγνώριση και την εκτέλεσή της, μόνον σε εξαιρετικές περιπτώσεις που θίγονται προνόμια και συμφέροντα του κράτους εκτέλεσης, δηλαδή για λόγους που δεν σχετίζονται με την έρευνα της υπόθεσης, ούτε με τους χειρισμούς άσκησης της».

Τέλος, αξίζει να κρατήσουμε την διευκρίνιση του Αρείου Πάγου αναφορικά με τον λόγο άρνησης της ΕΕΕ που συνίσταται στην τέλεση μέρους έστω της πράξης στην ελληνική επικράτεια. Περί αυτού διέλαβε τα εξής: «στην περίπτωση ε` επίσης παρ. 1 του άρθρου 13 του ν. 4489/2017, ως λόγος μη αναγνώρισης και μη εκτέλεσης επίσης ΕΕΕ από το κράτος εκτέλεσης, διατυπώνεται η «επιφύλαξη εδαφικότητας», ήτοι, όταν η ΕΕΕ έχει εκδοθεί για πράξη που εμφανίζει περισσότερα συνδυετικά στοιχεία με το κράτος εκτέλεσης απ' ό τι με το κράτος έκδοσης,...». Σημειωτέον ότι και η παρούσα αίτηση αναίρεσης είχε ίδια τύχη με την σχετική υπ' αριθμ. 777/2021 και επίσης απερρίφθη.

Αναγκαία παρέκβαση: η αρχή της ειδικότητας στη μικρή δικαστική συνδρομή (υπό iv. & v.)

iv. ΣυμβΕφαθ 343/2016 & ΣυμβΕφαθ 1551/2018

Άλλο ζήτημα που ταλάνισε την ελληνική νομολογία με αμφιλεγόμενες τάσεις ήταν αυτό της οριοθέτησης αξιοποίησης του αποδεικτικού υλικού που λάμβαναν οι εθνικές αρχές στο πλαίσιο συνδρομής τους από αλλοδαπές έννομες τάξεις. Η αρχή της ειδικότητας φαίνεται να άργησε να εμπεδωθεί στην έννομη τάξη μας, η οποία στάθηκε διστακτική στην αναγνώρισή της ως κατισχύουσας των ελληνικών κανόνων δικαίου.

Στο υπ' αριθμ. 343/2016 βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών¹²⁸ απορρίφθηκε ένσταση παραβίασης της αρχής της ειδικότητας σε υπόθεση που οι ελληνικές αρχές αξιοποίησαν αποδεικτικό υλικό που έλαβαν κατόπιν αιτήματός τους από τις αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου σε έκταση διαφορετική από αυτήν που ανέγραφαν στην αίτησή τους προς την ως άνω αλλοδαπή αρχή. Το Συμβούλιο στοιχειοθέτησε την κρίση του στο επιχείρημα ότι η αρχή της ειδικότητας δεν μπορεί

¹²⁷ Αντίθετα, στην πρώτη υπ' αριθμ. 319/2021 ΑΠ, θεμελίωσε τη δικαιοδοσία του Συμβουλίου Εφετών σε αναλογική εφαρμογή του εν λόγω άρθρου.

¹²⁸ Σημειωτέον ότι η συγκεκριμένη νομολογία δεν άπτεται καταφανώς στην προβληματική της ΕΕΕ, αφού αφορά σε χρόνο προ της ενσωμάτωσής της, αλλά είναι κρίσιμη για την εν γένει κατανόηση της αρχής της ειδικότητας στο πλαίσιο της δικαστικής συνδρομής.

να σταθεί ανάχωμα προ της αρχής της νομιμότητας που ισχύει στην ελληνική έννομη τάξη, ακόμη και αν ο όρος ειδικότητας έχει τεθεί από το κράτος που παρέσχε τη δικαστική συνδρομή.

Στο ίδιο πνεύμα κινήθηκε και το μεταγενέστερο βούλευμα υπ' αριθμ. 1551/2018 του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών. Εν προκειμένω, οι ελληνικές αρχές χρησιμοποίησαν το αποδεικτικό υλικό που έλαβαν μέσω δικαστικής συνδρομής εκτός από την δίωξη ημεδαπών κατηγορουμένων -για την οποία είχαν αιτηθεί- και για την δίωξη αλλοδαπών, τους οποίους αφενός μεν δεν είχαν αναφέρει στην αρχική αίτηση δικαστικής συνδρομής, αφετέρου δε, κινούνταν ήδη ποινική διαδικασία σε βάρος τους στο κράτος το οποίο απέστειλε το υλικό στην Ελλάδα. Και στην παρούσα υπόθεση, το Συμβούλιο Εφετών, παρά την αντίθετη εισαγγελική πρόταση για κήρυξη अपαράδεκτης της ποινικής δίωξης λόγω παραβίασης της αρχής της ειδικότητας, ακολούθησε την ατυχή προγενέστερη θέση του και απέρριψε την σχετική ένσταση επικαλούμενο δύο κυρίως λόγους. Κατά πρώτον, όρισε ότι η αρχή της ειδικότητας έπρεπε να περιλαμβάνεται ρητά σε διεθνή Σύμβαση, παραγνωρίζοντας ωστόσο, την κατοχύρωσή της στο άρθρο 11 παρ. 2 του 2^{ου} Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Αμοιβαίας Δικαστικής Συνδρομής επί Ποινικών Υποθέσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης του 1959. Κατά δεύτερον, το Συμβούλιο δέχθηκε την αξιοποίηση του ειλημμένου αποδεικτικού υλικού και σε βάρος αλλοδαπών πολιτών με το επιχείρημα ότι αυτό έτυχε επεξεργασίας στο πλαίσιο της αυτής δίκης για την οποία ζητήθηκε, παραγνωρίζοντας όμως εδώ ότι το αίτημα αφορούσε άλλα πρόσωπα της εν λόγω δίκης¹²⁹.

v. ΣυμπλημΑθ 1530/2015

Φωτεινή εξαίρεση στα προρρηθέντα συνιστά το υπ' αριθμ. 1530/2015 βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών¹³⁰, που κήρυξε απαράδεκτη ποινική δίωξη η οποία είχε κινηθεί επί τη βάση αποδεικτικού υλικού που είχε διαβιβαστεί στην Ελλάδα από τις αρχές του Καναδά με αίτημα των τελευταίων να εκτιθεί στην ημεδαπή η επιβληθείσα στον Καναδά ποινή για τις πράξεις της διακεκριμένης σεξουαλικής βιαιοπραγίας και της πρόκλησης σωματικής βλάβης σύμφωνα με το καναδικό δίκαιο. Οι ελληνικές αρχές με δεδομένο ότι ο καταδικασθείς, ων Έλληνας πολίτης, δεν μπορούσε να εκδοθεί στον Καναδά ούτε μπορούσε να εκτελεστεί στην ημεδαπή η ποινή που επιβλήθηκε από το καναδικό δικαστήριο, έκρινε σκόπιμο να διερευνήσει τυχόν ποινική του ευθύνη κινώντας εκ νέου εδώ προκαταρκτική εξέταση για τα αδικήματα του βιασμού και της επικίνδυνης σωματικής βλάβης (κατ' αναλογία με τα προβλεπόμενα στο καναδικό ποινικό δίκαιο), αξιοποιώντας το υλικό που είχαν αποστείλει οι αλλοδαπές αρμόδιες αρχές στο πλαίσιο του αιτήματός τους. Αξιοσημείωτο είναι μάλιστα, ότι σε αίτημα των ελληνικών αρχών προς τον Καναδά να χορηγηθούν αντίγραφα ολόκληρης της δικογραφίας, οι εκεί αρμόδιες αρχές

¹²⁹ Οββαδίας Ν., «Η αξία της αρχής της ειδικότητας ως γενικώς αναγνωρισμένου κανόνα του διεθνούς δικαίου για την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος», Τιμητικός Τόμος Γιαννίδη «Το Ποινικό Δίκαιο σε κρίση και υπό κρίση», Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2020, σελ. 652 με τα εκεί σχόλια.

¹³⁰ Ποινική Δικαιοσύνη 8-9/2015, σελ. 774-779.

παραδειγματικά αρνήθηκαν την αιτούμενη συνδρομή επικαλούμενες αφενός μεν την αρχή της ειδικότητας, αφετέρου δε τη δέσμευση από το *ne bis in idem* σε βάρος του εν λόγω προσώπου.

Υπό τα παραπάνω δεδομένα, η Ανακρίτρια μη αρκούντων των λοιπών αποδεικτικών στοιχείων της δικογραφίας -πλην του διαβιβασθέντος υλικού το οποίο δεν μπορούσε να αξιοποιηθεί- εξέδωσε τυπική κλήση σε βάρος του κατηγορουμένου και η υπόθεση ήχθη στο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών. Το τελευταίο θεμελίωσε υποδειγματικά την αρχή της ειδικότητας στην ημέτερη έννομη τάξη, την προέλευσή της ως απόρροια του διεθνούς δικαίου και την δέσμευση για μη αξιοποίηση αποδεικτικού υλικού για εξυπηρέτηση σκοπού διαφορετικού από αυτόν για τον οποίο ζητήθηκε. Μάλιστα, διευκρίνισε την μη απαλλαγή των κρατών από την αρχή της ειδικότητας με επίκληση του εσωτερικού τους δικαίου¹³¹.

Σε δικονομικό επίπεδο, το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών απέστη από την οδό που ακολούθησε η Ανακρίτρια, της οποίας την γνώμη εάν ακολουθούσε, όφειλε να οδηγηθεί σε απαλλαγή του κατηγορουμένου. Το Συμβούλιο διέγνωσε την ύπαρξη δικονομικού κωλύματος, το οποίο απορρέει από το διεθνές δίκαιο και δη την αρχή της ειδικότητας των αποδεικτικών στοιχείων στα οποία στηρίχθηκε η κρινόμενη υπόθεση και έτσι κήρυξε απαράδεκτη την ασκηθείσα ποινική δίωξη σε βάρος του κατηγορουμένου.

Το τελευταίο αυτό βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών κινείται στην σωστή κατεύθυνση για την ορθή οριοθέτηση των εξουσιών που συνεπάγεται ένα αίτημα δικαστικής συνδρομής. Μεταφερόμενα αυτά στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας θα μπορούσαν να αποτελέσουν χρήσιμους ενδείκτες για την αξιοποίηση του αποδεικτικού υλικού που ζητείται και μεταφέρεται μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Άλλωστε, τυχόν παραγκώνιση της αρχής της ειδικότητας από τα κράτη έκδοσης ή εκτέλεσης μιας ΕΕΕ, όχι μόνο θα συνιστούσε παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων του ενδιαφερόμενου προσώπου αλλά θα έθετε εν κινδύνω ολόκληρο το εγχείρημα για την επίτευξη ενός Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, ως απώτερου σκοπού της διενωσιακής δικαστικής συνδρομής.

¹³¹ «Η πρόβλεψη της ειδικότητας σε μία διεθνή σύμβαση ή η αποδοχή του σχετικού όρου που έθεσε το κράτος που διαβιβάζει τις αποδείξεις, δημιουργεί διεθνή υποχρέωση του κράτους που τις λαμβάνει, να μην τις χρησιμοποιήσει για άλλο σκοπό. Η υποχρέωση δεσμεύει και τα δικαστήρια ως όργανα του κράτους αυτού. Η απαγόρευση αξιοποίησης είναι τότε μία απαγόρευση που απορρέει ευθέως από το διεθνές δίκαιο, ο δε δικαστής υποχρεούται να τη λάβει υπόψη αυτεπαγγέλτως. Οι αρχές που κατέχουν αποδεικτικά μέσα δεν μπορούν να απαλλαγούν από την τήρηση της ειδικότητάς τους, με την επίκληση κανόνων του εσωτερικού τους δικαίου, όπως είναι λ.χ. η αρχή της νομιμότητας κατά τη δίωξη των εγκλημάτων ή η γενική υποχρέωση ανακάλυψης της ουσιαστικής αλήθειας.»

Β' ΜΕΡΟΣ: ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (E-EVIDENCE)

Εισαγωγή Β' Μέρους

Η ψηφιακή επανάσταση δια των διαρκών τεχνολογικών εξελίξεων μεταβάλλουν καθημερινά την κοινωνική πραγματικότητα και ο χώρος του ποινικού δικαίου δεν αποτελεί εξαίρεση. Όλο και περισσότεροι εγκληματίες χρησιμοποιούν τεχνολογικές υπηρεσίες και εργαλεία για τον σχεδιασμό και τη διάπραξη αδικημάτων. Αλλά και κάθε κοινωνική δραστηριότητα αφήνει το δικό της «**ψηφιακό αποτύπωμα**», δηλαδή «μεταφράζεται» σε δεδομένα στον ψηφιακό κόσμο, τα οποία αποτελούν εν δυνάμει αποδεικτικά στοιχεία για τη διερεύνηση τυχόν εγκλημάτων, τα οποία μπορεί να μην διαπράχθηκαν καν στον κυβερνοχώρο. Ως εκ τούτου, οι αρχές βασίζονται όλο και περισσότερο στα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία (e-evidence)¹³² για τον εντοπισμό και την καταδίκη των εγκληματιών¹³³. Τέτοιου είδους δεδομένα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ταυτοποίηση ενός προσώπου ή για τη συγκέντρωση περισσότερων πληροφοριών σχετικά με τις δραστηριότητές του. Καθίσταται λοιπόν, αντιληπτό ότι η αποδεικτική διαδικασία στην ποινική δίκη δεν μπορεί να βασίζεται μόνο στη χρήση των παραδοσιακών μεθόδων, αλλά κρίνεται επιβεβλημένη η αξιοποίηση νέων εργαλείων και αντίστοιχου νομοθετικού πλαισίου που θα καθιστά προσβάσιμα τα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία στους παράγοντες της δίκης, με τις κατάλληλες δικονομικές εγγυήσεις.

Παράλληλα, τα «e-evidence» παρουσιάζουν ορισμένες **ιδιαιτερότητες** που τα διαφοροποιούν από τα παραδοσιακά αποδεικτικά στοιχεία και καταδεικνύουν την ανάγκη νομοθετικών επεμβάσεων σε υπερεθνικό επίπεδο. Ειδικότερα, βασικό χαρακτηριστικό τους, συνυφασμένο με τον χώρο του διαδικτύου, είναι ο **άυλος και διασυνοριακός τους χαρακτήρας**. Οι πάροχοι επιγραμμικών υπηρεσιών (όπως λ.χ. τα κοινωνικά δίκτυα) αποθηκεύουν τα δεδομένα των χρηστών σε διακομιστές (servers) που ενδέχεται να βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες, τόσο εντός όσο και εκτός της ΕΕ. Εξάλλου, οι υπηρεσίες που παρέχουν δεν χρειάζονται υποχρεωτικά φυσική υποδομή, εταιρική παρουσία ή προσωπικό στα κράτη μέλη, αλλά μπορούν να παρασχεθούν από οπουδήποτε στον κόσμο¹³⁴. Επομένως, η απόκτηση

¹³² Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία («e-evidence») αποκαλούνται τα ψηφιακά δεδομένα που χρησιμοποιούνται για τη διερεύνηση και τη δίωξη ποινικών αδικημάτων. Στα στοιχεία αυτά περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων: τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, τα γραπτά μηνύματα (SMS) ή το περιεχόμενο από εφαρμογές ανταλλαγής μηνυμάτων, το οπτικοακουστικό περιεχόμενο, οι πληροφορίες για τον ηλεκτρονικό λογαριασμό ενός χρήστη». Βλ. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Καλύτερη πρόσβαση σε ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία για την καταπολέμηση του εγκλήματος -Η ΕΕ επεξεργάζεται νέους κανόνες για να επιταχυνθεί η πρόσβαση σε ψηφιακά δεδομένα που χρησιμοποιούνται για τη διερεύνηση και τη δίωξη ποινικών αδικημάτων, ανεξάρτητα από το πού βρίσκονται τα δεδομένα αυτά, διαθέσιμο σε <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/e-evidence/> προσπελάστηκε στις 02.06.2024

¹³³ Αναφέρεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ότι βάσει σχετικών στατιστικών στοιχείων, επί του παρόντος, στο 85% των ποινικών ερευνών χρειάζονται ψηφιακά δεδομένα. Βλ. ό.π.

¹³⁴ Η λεγόμενη αλλιώς «διεθνικότητα» (transnationality) των ηλεκτρονικών αποδεικτικών μέσων, ενισχύεται λόγω της επικράτησης των τεχνολογιών υπολογιστικού νέφους (cloud computing) στον τομέα της πληροφορικής, όπως είναι λ.χ. οι πλατφόρμες Google Drive, Dropbox, One Drive κ.ά., δια της χρήσης των οποίων είναι αδύνατος ο εντοπισμός της ακριβούς τοποθεσίας των ηλεκτρονικών δεδομένων (loss of location).

πρόσβασης σε ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία μπορεί να αποδειχθεί ιδιαίτερα δυσχερής για τις δικαστικές και αστυνομικές αρχές, διότι συχνά τα στοιχεία βρίσκονται αποθηκευμένα σε άλλη χώρα, ενίοτε εκτός ΕΕ¹³⁵. Δεν είναι τυχαίο ότι σύμφωνα με έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σε πάνω από το 50% του συνόλου των ποινικών ερευνών υποβάλλεται διασυνοριακό αίτημα πρόσβασης σε ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία¹³⁶. Ως εκ τούτου οι αρχές είναι υποχρεωμένες να ακολουθούν χρονοβόρες και πολύπλοκες διασυνοριακές διαδικασίες για την απόκτησή τους. Οι δυσχέρειες επιτείνονται αν αναλογιστεί κανείς αφενός μεν, την αποσπασματικότητα και **τον κατακερματισμό** των νομοθετικών πρωτοβουλιών που προσανατολίζονται στα e-evidence, με απόρροια την ανασφάλεια δικαίου, αφετέρου δε την **αναποτελεσματικότητα των παραδοσιακών μηχανισμών διασυνοριακής συνεργασίας**, όσον αφορά την ηλεκτρονική ποινική απόδειξη.

Ένα άλλο εγγενές χαρακτηριστικό των ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων που επιτείνει τις ως άνω δυσχέρειες, ιδίως ως προς τη διασυνοριακή πρόσβαση σε αυτά, είναι ο ιδιαίτερα **ευμετάβλητος (volatile) χαρακτήρας** τους¹³⁷. Παρατηρείται, ότι ένεκα της μεταφοράς τους με ιλιγγιώδη ταχύτητα από κράτος σε κράτος, της δυνατότητας εξ αποστάσεως πρόσβασης σε αυτά με τεχνικά μέσα και του διαμοιρασμού τους μεταξύ πολλών συσκευών και φορέων, μπορούν να αλλοιωθούν και να διαγραφούν πολύ εύκολα, με σοβαρές συνέπειες για την αναζήτηση της αλήθειας και τα υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου. Οι αλλοιώσεις αυτές δύσκολα μπορούν εν γένει να εντοπιστούν, πολλώ δε μάλλον εγκαίρως, ώστε να διασφαλιστεί η αυθεντικότητά τους, κρίσιμη για την πορεία των ποινικών ερευνών. Για αυτό απαιτείται η ανάπτυξη ενός συστήματος που θα επιτάσσει την άμεση διατήρησή τους και την όσο το δυνατόν ταχύτερη υποβολή τους στις δικαστικές αρχές (ξένου κράτους). Εκ της εμπειρίας, οι απαιτήσεις αυτές δεν ικανοποιούνται από το ισχύον πλέγμα δυνατοτήτων διασυνοριακής πρόσβασης σε δεδομένα, το οποίο βασίζεται κατά κύριο λόγο στην αμοιβαία δικαστική συνδρομή και σε σύναψη εθελοντικών συμφωνιών ανάμεσα σε κρατικές αρχές και (ιδιώτες) παρόχους υπηρεσιών στον χώρο των τηλεπικοινωνιών και του διαδικτύου.

Βλ. σχετικά Η. Τσιλίκη, Η διασυνοριακή συλλογή ηλεκτρονικών αποδείξεων στον ενωσιακό χώρο – προβληματισμοί για τη σχεδιαζόμενη νομοθετική ρύθμιση της η- απόδειξης (e-evidence), ΠοινΧρ 2021, σ. 243, όπου ορισμός «υπολογιστικού νέφους» και περαιτέρω παραπομπές.

¹³⁵ Για παράδειγμα, το έτος 2016, οι αμερικανικοί κολοσσοί της Apple, Facebook, Google, Microsoft και Twitter δέχθηκαν περισσότερα από 120.000 αιτήματα δικαστικής συνδρομής από Ευρωπαϊκές δικαστικές αρχές. Βλ. Ε. Φαρμακίδη, Ευρωπαϊκή Εντολή Υποβολής και Ευρωπαϊκή Εντολή Διατήρησης στοιχείων - Η προσαρμογή των θεσμών δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις στην ψηφιακή εποχή, ΠοινΔικ, 1/2021, σ. 28

¹³⁶ Βλ. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, IMPACT ASSESSMENT Accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on European Production and Preservation Orders for electronic evidence in criminal matters and Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on the appointment of legal representatives for the purpose of gathering evidence in criminal proceedings, Brussels, 17.4.2018 {COM(2018) 225 final} - {COM(2018) 226 final} - {SWD(2018) 119 final}, σ. 14

¹³⁷ Βλ. σχετικά, μεταξύ άλλων, Δ. Τσιλίκη, Η διασυνοριακή συλλογή ηλεκτρονικών αποδείξεων στον ενωσιακό χώρο – Προβληματισμοί για τη σχεδιαζόμενη νομοθετική ρύθμιση της η-απόδειξης (e-evidence), ΠοινΧρ ΟΑ/2021, σ. 242-243

1. Έννοια των ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων (e-evidence) και νομική αντιμετώπιση

Δυσχέρεια παρουσιάζει το ζήτημα ακριβούς προσδιορισμού της έννοιας “e-evidence”, απόρροια, μεταξύ άλλων, του νεοπαγούς της χαρακτήρα και της διαρκούς καινοτομίας της πληροφορικής ως προς την παραγωγή νέων κατηγοριών ηλεκτρονικών δεδομένων. Ως εκ τούτου οι εθνικές νομοθεσίες παραμένουν σε μεγάλο βαθμό μη εναρμονισμένες και συχνά δεν περιέχουν κανένα ρητό ορισμό¹³⁸. Έτσι, συχνά αναπληρώνουν την έλλειψη αυτή με τη χρήση του ορισμού της ευρύτερης έννοιας των «ψηφιακών δεδομένων», ενώ σε δικονομικό επίπεδο, είτε υπάγουν τη διαχείρισή τους (κατά κανόνα) στους γενικούς κανόνες απόδειξης, είτε διαθέτουν ειδικές διατάξεις που βασίζονται στη διάκριση μεταξύ υλικών και άυλων αποδεικτικών μέσων και παρέχουν ειδικό πλαίσιο για τη συλλογή, αποθήκευση, ακόμη και διασυνοριακή ανταλλαγή τους.

Η εννοιολογική ασάφεια επεκτείνεται και στη θεωρία, όπου δεν ανευρίσκει εύκολα κανείς εννοιολογικές οριοθετήσεις των ηλεκτρονικών αποδείξεων. Πάντως, η κρατούσα τάση φαίνεται να στρέφεται σε εννοιολογικά ευρείς ορισμούς, οι οποίοι περιλαμβάνουν και αποδεικτικά στοιχεία που δεν δημιουργούνται απευθείας από ψηφιακές συσκευές¹³⁹¹⁴⁰. Για παράδειγμα, σύμφωνα με έναν από τους πιο ευρέως διαδεδομένους ορισμούς: «η «ηλεκτρονική απόδειξη» (e-evidence) συνίσταται σε κάθε δεδομένο (συμπεριλαμβανόμενου του εξαγόμενου από αναλογικές συσκευές ή των δεδομένων σε ψηφιακή μορφή), το οποίο μπορεί κανείς μέσω τεχνικής συσκευής, ηλεκτρονικού υπολογιστή ή πληροφοριακού συστήματος να χειριστεί/αλλοιώσει, να αποθηκεύσει ή να κοινοποιήσει, ή να μεταδώσει μέσω συστήματος επικοινωνιών και το οποίο μπορεί να ενισχύσει ή να αποδυναμώσει την αξιοπιστία των πραγματικών ισχυρισμών που επικαλούνται οι διάδικοι συγκριτικά με την αξιοπιστία τους χωρίς την απόδειξη αυτή»¹⁴¹.

Στην ελληνική έννομη τάξη συναφής είναι ο ορισμός των ψηφιακών δεδομένων στο **άρθρ. 13 στοιχ. ζ' του ΠΚ**¹⁴². Βασικά εννοιολογικά στοιχεία των ψηφιακών

¹³⁸ βλ. σχετικά με το ζήτημα: Α. Σαχουλίδου, Η ενωσιακή νομοθεσία για τη διασυνοριακή πρόσβαση σε ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία σε ποινικές διαδικασίες – Η επέκταση μιας (προβληματικής) αλλαγής παραδείγματος, ΠοινΔικ 12/2023, 1283 (1284-1285), Τσιλίκη, ό.π. σ. 242

¹³⁹ Βλ. ορισμό της M.A. Biasiotti σε A.M. Biasiotti, A proposed electronic evidence exchange across the European Union, Digital Evidence and Electronic Signature Law Review, 14(2017)| 1 (4) διαθέσιμο online σε: <https://journals.sas.ac.uk/deeslr/article/view/2337/2289>, προσπελάστηκε στις 28.05.2024

¹⁴⁰ Χαρακτηριστικά αναφέρεται το παράδειγμα όπου κάποιος φωτογραφίζει το όπλο με το οποίο τελέστηκε ανθρωποκτονία με αναλογική φωτογραφική μηχανή (υλικό -> αναλογικό στοιχείο) και κατόπιν, η φωτογραφία αποθηκεύεται στο cloud (αναλογικό -> ηλεκτρονικό αποδεικτικό στοιχείο). Βλ. Σαχουλίδου, ό.π., σ. 1286

¹⁴¹ βλ. Τσιλίκη Δ., «Η διασυνοριακή συλλογή ηλεκτρονικών αποδείξεων στον ενωσιακό χώρο – Προβληματισμοί για τη σχεδιαζόμενη νομοθετική ρύθμιση της η-απόδειξης (e-evidence)» ΠΧ 2021, σελ. 241 με παραπομπή στον ορισμό των Mason/Seng.

¹⁴² «Ψηφιακά δεδομένα είναι η παρουσίαση γεγονότων, πληροφοριών ή εννοιών σε μορφή κατάλληλη προς επεξεργασία από πληροφοριακό σύστημα, συμπεριλαμβανομένου προγράμματος που παρέχει τη δυνατότητα στο πληροφοριακό σύστημα να εκτελέσει μια λειτουργία». Ο ορισμός αυτός τέθηκε αρχικά στον προϊσχύσαντα Ποινικό Κώδικα δυνάμει του άρθρου δεύτερου παράγραφος 1 Ν 4411/2016, με τον οποίο κυρώθηκε η

δεδομένων κατά τον ως άνω ορισμό αποτελούν: α) ότι αυτά μπορούν να συνίστανται σε «γεγονότα, πληροφορίες ή έννοιες», β) ότι πρόκειται για μια «παρουσίαση», δηλαδή για μια αναπαράσταση («μετάφραση») ορισμένης έννοιας σε άλλη μορφή. Από δικονομική άποψη, αντικείμενο μιας ανακριτικής πράξης αποτελεί η ηλεκτρονική/ψηφιακή αναπαράσταση, μέσω της οποίας οι αρχές προσπαθούν να φτάσουν στο νόημα που αναπαρίσταται μέσω αυτής, Και γ) κεντρικό στοιχείο του ορισμού αποτελεί η παρουσίαση των δεδομένων σε μορφή κατάλληλη προς επεξεργασία από πληροφοριακό σύστημα. Προφανώς νοείται η παρουσίαση στο δυαδικό σύστημα στο οποίο στηρίζονται οι σύγχρονοι υπολογιστές, χωρίς να αποκλείεται πάντως και οποιαδήποτε άλλη μορφή. Έτσι, τα ψηφιακά δεδομένα μπορούν να αποδίδουν μεμονωμένες πληροφορίες ή σύνολο λειτουργιών/εντολών και είναι δυνατό να αποθηκεύονται στην κεντρική ή περιφερειακή μνήμη ενός υπολογιστή.

Σε δικονομικό επίπεδο, δοθείσης της ανεπάρκειας του προϊσχύσαντος καθεστώτος¹⁴³, περιλήφθησαν ειδικές διατάξεις για την κατάσχεση ψηφιακών δεδομένων στο άρθρ. **265 ΚΠΔ**, εναρμονισμένες με την άυλη φύση και τον ευμετάβλητο χαρακτήρα των ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων¹⁴⁴. Η νέα ρύθμιση καλύπτει διάφορες πτυχές, συμπεριλαμβανομένων της περιγραφής του αντικειμένου της κατάσχεσης, της διαδικασίας της κατάσχεσης και της αποθήκευσης ψηφιακών δεδομένων, της βεβαίωσης της κατάσχεσης με ειδική έκθεση, και της πρόσβασης στα κατασχεθέντα δεδομένα υπό όρους. Ωστόσο, εγείρονται και ορισμένοι προβληματισμοί αναφορικά κυρίως με την η απουσία πρόβλεψης ειδικού ενδίκου βοηθήματος που θα επιτρέπει στον καθ' ου η κατάσχεση να ζητήσει τη διαγραφή των ψηφιακών δεδομένων και την ανάγκη καθιέρωσης των ψηφιακών δεδομένων ως αυτοτελούς αποδεικτικού μέσου, ώστε να μπορεί να ρυθμιστεί ακριβέστερα και αποτελεσματικότερα.

Στην πλειονότητά τους οι εθνικές έννομες τάξεις δε διακρίνουν μεταξύ των επιμέρους **κατηγοριών ψηφιακών δεδομένων**. Αυτό συνεπάγεται είτε καταρχήν την ενιαία μεταχείρισή τους για τους σκοπούς της ποινικής δίκης, είτε την αξιοποίηση ταξινομήσεων από άλλους δικαιικούς χώρους, όπως αυτός της προστασίας των προσωπικών δεδομένων ή της ρύθμισης του απορρήτου των τηλεπικοινωνιών, στην ποινική δικονομία¹⁴⁵. Με βάση τη **Σύμβαση της Βουδαπέστης** για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο¹⁴⁶ αναγνωρίζονται οι εξής κατηγορίες ψηφιακών δεδομένων: **1)**

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Έγκλημα στον Κυβερνοχώρο, και διατηρήθηκε अपαράλλαχτος μετά τη θέση σε ισχύ του νέου Ποινικού Κώδικα. Βλ. σχετικά, Ναζίρη, ό.π., σ. 183-184

¹⁴³ Εφαρμόζονταν οι γενικές διατάξεις του ΚΠΔ που αφορούσαν την κατάσχεση υλικών αποδεικτικών στοιχείων

¹⁴⁴ Βλ. Γ. Ναζίρη, Η κατάσχεση των ψηφιακών δεδομένων (ΜΕΡΟΣ Β΄: Οι ρυθμίσεις του νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας), ΠοινΔικ 3/2021, 355 (360-373)

¹⁴⁵ Βλ. Σαχουλίδου ό.π., σ. 1285 και Γ. Ναζίρη, Η κατάσχεση των ψηφιακών δεδομένων (ΜΕΡΟΣ Β΄: Οι ρυθμίσεις του νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας), ΠοινΔικ 3/2021., σ. 185-186

¹⁴⁶ «Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο και του Προσθέτου Πρωτοκόλλου της, σχετικά με την ποινικοποίηση πράξεων ρατσιστικής και ξενοφοβικής φύσης, που διαπράττονται μέσω συστημάτων Υπολογιστών – Μεταφορά στο ελληνικό δίκαιο της Οδηγίας 2013/40/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τις επιθέσεις κατά συστημάτων πληροφοριών και την

δεδομένα συνδρομητή/χρήστη (subscriber data), δηλαδή «κάθε πληροφορία υπό μορφή δεδομένων υπολογιστή υπό οιαδήποτε άλλη μορφή, η οποία φυλάσσεται από έναν πάροχο υπηρεσιών και αφορά τους συνδρομητές των υπηρεσιών του, με εξαίρεση τα στοιχεία κίνησης ή περιεχομένου» (άρθρ. 18 παρ. 3), **2) δεδομένα κίνησης (traffic data)**, δηλαδή «δεδομένα υπολογιστών που σχετίζονται με μία επικοινωνία μέσω ενός συστήματος υπολογιστή, δημιουργούμενα από ένα σύστημα υπολογιστή που αποτελούσε τμήμα της αλυσίδας επικοινωνίας, τα οποία καταδεικνύουν την προέλευση, τον προορισμό, το δρομολόγιο, το χρόνο, την ημερομηνία, το μέγεθος, τη διάρκεια ή τον τύπο της υφιστάμενης υπηρεσίας της επικοινωνίας» (άρθρ. 1 περ. δ') και **3) δεδομένα περιεχομένου** (content data): Πρόκειται για μία κατηγορία η οποία δεν τυποποιείται ρητά στη σύμβαση, αλλά αναφέρεται στο νόημα της επικοινωνίας ή τα μηνύματα ή τις πληροφορίες που μεταφέρονται μέσω αυτής (εξαιρουμένων των δεδομένων κίνησης ή συνδρομητή)¹⁴⁷. Αντίστοιχη τυπολογία χρησιμοποιεί και το **Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης** (εφεξής ΔΕΕ) στη νομολογία περί της παρακολούθησης των τηλεπικοινωνιών¹⁴⁸.

2. Ιστορική εξέλιξη του νομοθετικού πλαισίου σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η ιδιαιτερότητα της ποινικής διερεύνησης του ηλεκτρονικού εγκλήματος αποτυπώθηκε για πρώτη φορά στις διατάξεις της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο, η οποία υπογράφηκε στη Βουδαπέστη το 2001 (εφεξής **Σύμβαση της Βουδαπέστης**). Συγκεκριμένα, στο τρίτο κεφάλαιο της Σύμβασης προβλέπονται κανόνες αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής, ενώ ειδικότερα, στο άρθρ. 32 προβλέπεται δυνατότητα μονομερούς πρόσβασης σε δεδομένα που είναι αποθηκευμένα σε άλλη έννομη τάξη, όμως η συγκεκριμένη διάταξη δεν μπορεί να τύχει ευρείας εφαρμογής, ένεκα του όρου που τίθεται περί «συναίνεσης του χρήστη» των δεδομένων.

Επιπλέον, γενικές διατάξεις αναφορικά με τη δικαστική συνδρομή για τη διενέργεια ερευνών που μπορεί να έχουν ως αντικείμενο μεταξύ άλλων ψηφιακά δεδομένα, εντοπίζονται σε επίπεδο ΕΕ με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα, την αναλυθείσα στο πρώτο μέρος της παρούσης εργασίας **Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας** (ΕΕΕ)¹⁴⁹. Η τελευταία ωστόσο, κρίθηκε ανεπαρκής¹⁵⁰ στο πεδίο των ηλεκτρονικών αποδεικτικών

αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2005/222/ΔΕΥ του Συμβουλίου, ρυθμίσεις σωφρονιστικής και αντεγκληματικής πολιτικής και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 142/3.8.2016.

¹⁴⁷ Εδώ εμπίπτει το περιεχόμενο αρχείων κειμένου (λ.χ. μηνύματα e-mail), ήχου (λ.χ. μουσικά αρχεία), εικόνας (λ.χ. ταινίες) κ.ά.

¹⁴⁸ Βλ. ενδεικτικά: ΔΕΕ, Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως, απόφ. Της 8.4.2020, επί των συνεκδ. Υποθ. C-293/12 και C-594/12 (Digital Rights Ireland), ECLI:EU:C:2014:238

¹⁴⁹ Βλ. και την παλαιότερη Σύμβαση βάσει του άρθρ. 34 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Σύμβαση για την αμοιβαία δικαστική συνδρομή σε ποινικές υποθέσεις

¹⁵⁰ Βλ. σχετικά Φαρμακίδη, ό.π., σ. 29 με περαιτέρω παραπομπές

στοιχείων, εξαιτίας των χρονοβόρων διαδικασιών που την διέπουν, καθώς και του ότι περιλαμβάνει ελάχιστες διατάξεις που σχετίζονται ειδικά με “e-evidence”¹⁵¹.

Ούτως εχούσης της κατάστασης, προκειμένου να αποκτήσουν πρόσβαση σε ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία αποθηκευμένα από παρόχους υπηρεσιών με έδρα σε αλλοδαπές έννομες τάξεις, οι αστυνομικές/δικαστικές αρχές των κρατών ανέπτυξαν μία **άτυπη συνεργασία με τους εν λόγω παρόχους σε εθελοντική βάση**, παρακάμπτοντας τα υπάρχοντα νομικά «εργαλεία». Έτσι, απευθύνουν αιτήματα απευθείας στους παρόχους δια των οποίων τους ζητούν πρόσβαση στα κρίσιμα ψηφιακά δεδομένα¹⁵²¹⁵³. Η συγκεκριμένη πρακτική, ελλείψει εναρμονισμένου πλαισίου, αντιμετωπίζει ενίοτε ζητήματα ανασφάλειας δικαίου, αδιαφάνειας και ασυμβατότητας με το εθνικό δίκαιο των κρατών όπου εδρεύουν οι πάροχοι υπηρεσιών, καθώς επίσης έρχεται σε αντίθεση με την αρχή της εδαφικότητας, όταν πραγματοποιείται χωρίς της συναίνεση των τελευταίων¹⁵⁴.

Το συγκεκριμένο ζήτημα απασχόλησε τις ΗΠΑ, σε πληθώρα υποθέσεων, (δεδομένου ότι πολυάριθμοι πάροχοι υπηρεσιών εδρεύουν στην επικράτειά τους), με χαρακτηριστικότερη την υπόθεση **United States v. Microsoft Corp**¹⁵⁵. Εν προκειμένω, η εταιρεία Microsoft αρνήθηκε να επιτρέψει στις αμερικανικές αρχές αμφισβητούμενης νομιμότητας εξωεδαφική πρόσβαση σε μηνύματα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και σε δεδομένα αποθηκευμένα σε διακομιστές στην Ιρλανδία¹⁵⁶. Ενώ η υπόθεση εκκρεμούσε ενώπιον του Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, η θέση σε ισχύ του “CLOUD Act” οδήγησε στην αντικατάσταση του επίδικου εντάλματος από ένα νέο ένταλμα, καθιστώντας άνευ αντικειμένου την υποβληθείσα αίτηση.

Με την ψήφιση του Νόμου **Clarifying Lawful Use of Overseas Data (CLOUD Act)**, στις 23.3.2018, κανονικοποιήθηκε στις ΗΠΑ η προαναφερθείσα άτυπη πρακτική, καθώς προβλέφθηκε ρητώς η υποχρέωση των παρόχων για διατήρηση, δημιουργία αντιγράφων ασφαλείας και αποστολή των δεδομένων, ανεξαρτήτως της τοποθεσίας τους, εντός ή εκτός επικράτειας, με την θέσπιση όμως, ορισμένων σημαντικών

¹⁵¹ Συγκεκριμένα, το άρθρ. 10 παρ. 2 στ. ε’ για την αναγνώριση προσώπων που έχουν συνδρομή σε έναν συγκεκριμένο αριθμό τηλεφώνου ή διεύθυνση IP και το άρθρ. 30 αναφορικά με την παρακολούθηση τηλεπικοινωνιών με την τεχνική βοήθεια άλλου Κράτους-Μέλους.

¹⁵² Βλ. σχετικά Σαχουλίδου ό.π. σ. 1284, Τσιλίκη, ό.π., σ. 244 επ.

¹⁵³ Μάλιστα βάσει σχετικής έρευνας για την περίοδο 2018-2019, τα αιτήματα απευθείας συνεργασίας υπερτερούσαν με ποσοστό 62% έναντι των συστημάτων αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής (12.4%) και των ΕΕΕ (10.2%). Βλ. SIRIUS EU Digital Evidence Situation Report 2019 Cross-border access to electronic evidence, διαθέσιμη online σε: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/publications/sirius-eu-digital-evidence-situation-report-2019>, προσπελάστηκε στις 2.6.2024

¹⁵⁴ παρ’ ημίν άρθρ. 5 παρ. 1 ΠΚ

¹⁵⁵ United States v. Microsoft Corp., 584 U.S. ____ (2018), 138 S. Ct. 1186 (2018)

¹⁵⁶ Ειδικότερα, εκδόθηκε δικαστικό ένταλμα, με βάση το οποίο η Microsoft υποχρεούτο να αποκαλύψει μια σειρά από μηνύματα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και άλλα δεδομένα που σχετίζονταν με τον λογαριασμό ενός από τους πελάτες της, υπόπτου για διακίνηση ναρκωτικών. Σύμφωνα με το ένταλμα, τα δεδομένα έπρεπε να τεθούν στη διάθεση των αρχών «στο μέτρο που βρίσκονταν στην κατοχή ή υπό τον έλεγχο» της εταιρείας. Η Microsoft αρνήθηκε να συμμορφωθεί και αιτήθηκε την ανάκληση του εντάλματος, ισχυριζόμενη ότι τα δεδομένα βρίσκονταν αποθηκευμένα στο κέντρο που τηρούσε στο Δουβλίνο και σε καμία άλλη τοποθεσία. Η αίτηση απορρίφθηκε από τον δικαστή που είχε εκδώσει το ένταλμα, ενώ στη συνέχεια το Περιφερειακό Δικαστήριο επικύρωσε την ισχύ του εντάλματος και αποφάνθηκε ότι η εταιρεία είχε εκδηλώσει απειθεία. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, ωστόσο, έκρινε ότι το ένταλμα δεν μπορούσε να εκτελεστεί πέραν των ορίων της δικαιοδοσίας των αμερικανικών ομοσπονδιακών αρχών. Βλ. σχετική ανάλυση Ναζίρη, ό.π., Μέρος Α’, σ. 179

περιορισμών¹⁵⁷. Αντίστροφα, ο εν λόγω νόμος, εξουσιοδοτεί την εκτελεστική εξουσία των ΗΠΑ να συνάπτει συμφωνίες με ξένες κυβερνήσεις, στις οποίες θα παρέχεται ταχεία πρόσβαση σε δεδομένα, που διατηρούνται από παρόχους εντός της επικράτειας των ΗΠΑ.

Προς αξιοποίηση της ως άνω δυνατότητας, το Σεπτέμβριο του 2019, ανακοινώθηκε η **έναρξη διαπραγματεύσεων με σκοπό τη σύναψη διμερούς συμφωνίας μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ**, οι οποίες όμως δεν τελεσφόρησαν, με αποτέλεσμα την ανακοίνωση της επανεκκίνησής τους τον Μάρτιο του 2023¹⁵⁸.

Αξιοσημείωτη είναι και η ψήφιση του **2^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης της Βουδαπέστης το Νοέμβριο του 2021**¹⁵⁹, το πεδίο του οποίου εξειδικεύεται στη διασυνοριακή απόκτηση e-evidence¹⁶⁰. Μάλιστα, η ΕΕ στήριξε ενεργά τη σχετική πρωτοβουλία, εξουσιοδοτώντας τα κράτη-μέλη της να κυρώσουν το Πρωτόκολλο¹⁶¹.

3. Διεργασίες ΕΕ για την ψήφιση Κανονισμού και Οδηγίας

Τον Απρίλιο του 2018, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε νέους κανόνες ώστε η πρόσβαση σε ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία να γίνει ευκολότερη και ταχύτερη για τις αρχές, ανεξάρτητα από το πού βρίσκονται τα δεδομένα. Σύμφωνα με την αρχική πρόταση Κανονισμού της Επιτροπής (εφεξής ΠροτΕπ)¹⁶², οι νέοι κανόνες θα επιτρέπουν στις δικαστικές αρχές μιας χώρας της ΕΕ να ζητούν απευθείας πρόσβαση σε ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία από κάθε πάροχο που προσφέρει υπηρεσίες στην Ευρωπαϊκή Ένωση και είναι εγκατεστημένος ή εκπροσωπείται σε άλλο κράτος μέλος. Αυτό θα επιταχύνει τη διεκπεραίωση της αίτησης πρόσβασης, καθότι δεν θα υπάρχει ανάγκη να μεσολαβούν οι αρχές του άλλου κράτους μέλους. Οι προτεινόμενοι κανόνες περιέχονταν σε δύο νομοθετικές προτάσεις: 1) έναν κανονισμό σχετικά με τις ευρωπαϊκές εντολές υποβολής και διατήρησης ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων σε ποινικές υποθέσεις και 2) μια οδηγία

¹⁵⁷ Για παράδειγμα, η αλλοδαπή δικαιοταξία πρέπει να διαθέτει επαρκείς προστατευτικές διατάξεις για την προστασία της ιδιωτικότητας και τις θεμελιώδεις ελευθερίες του ατόμου. Βλ. σχετικά Τσιλίκη, ό.π. σ. 246, υποσ. 43 με περαιτέρω ξενόγλωσσες παραπομπές.

¹⁵⁸ Βλ. Σαχουλίδου, ό.π., σ. 1287

¹⁵⁹ Συμβούλιο της Ευρώπης, Δεύτερο πρόσθετο πρωτόκολλο της σύμβασης για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο σχετικά με την ενισχυμένη συνεργασία και τη γνωστοποίηση ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων, Στρασβούργο, 12.5.2022, διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A22023A0228%2801%29> προσπελάστηκε στις 2.6.2024

¹⁶⁰ Το εν λόγω Πρωτόκολλο περιέχει διατάξεις για αποτελεσματικότερο σύστημα αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής, διατάξεις σχετικά με την άμεση συνεργασία με παρόχους υπηρεσιών σε άλλες συμβαλλόμενες χώρες και ένα πλαίσιο για τη διασυνοριακή επέκταση των ερευνών, ενώ περιλαμβάνει ισχυρές διασφαλίσεις και απαιτήσεις για την προστασία των δεδομένων

¹⁶¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM (2021) 719: Proposal for a COUNCIL DECISION authorising Member States to ratify, in the interest of the European Union, the Second Additional Protocol to the Convention on Cybercrime on enhanced co-operation and disclosure of electronic evidence, διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/HIS/?uri=COM:2021:719:FIN> προσπελάστηκε στις 2.6.2024

¹⁶² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την ευρωπαϊκή εντολή υποβολής και την ευρωπαϊκή εντολή διατήρησης ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων σε ποινικές υποθέσεις {SWD(2018) 118 final} - {SWD(2018) 119 final}, COM(2018)225 final, της 17.4.2018, διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A225%3AFIN> προσπελάστηκε στις 3.6.2024

σχετικά με τη θέσπιση εναρμονισμένων κανόνων για τον ορισμό νόμιμων εκπροσώπων με σκοπό τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών. Μετά από μακρά περίοδο τριμερών διαπραγματεύσεων μεταξύ Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Συμβουλίου και Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (συνεπικρουρούμενου από την αρμόδια Επιτροπή Πολιτικών Ελευθεριών Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων του Ευρωκοινοβουλίου (εφεξής Επιτροπή LIBE), στις 25 Ιανουαρίου 2023, το Συμβούλιο επιβεβαίωσε τη συμφωνία του με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επί των δύο νομοθετικών προτάσεων. Ο **Κανονισμός (ΕΕ) 2023/1453**¹⁶³ **υπογράφηκε στις 12.07.2023 και θα εφαρμοστεί από τις 18.08.2026**¹⁶⁴. Την **ίδια μέρα υπογράφηκε και η οδηγία (ΕΕ) 2023/1544**¹⁶⁵ **(εφεξής Οδηγία)** η οποία επιτάσσει τη μεταφορά της στο εθνικό δίκαιο των κρατών-μελών το αργότερο ως τις 18.02.2026. Η τελευταία επιτελεί συμπληρωματικό – επιβοηθητικό ρόλο στην εφαρμογή του Κανονισμού, καθώς ρυθμίζει την υποχρέωση ορισμού νομίμου εκπροσώπου ή ορισθείσας εγκατάστασης για την εκτέλεση των σχετικών εντολών για τους σκοπούς της συγκέντρωσης ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων, η οποία βαρύνει κάθε πάροχο υπηρεσιών που προσφέρει υπηρεσίες εντός της ΕΕ, προκειμένου να αποφευχθούν οι αποκλίσεις στο νομικό πλαίσιο και να εξασφαλιστεί ότι οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην εσωτερική αγορά υπόκεινται στις ίδιες ή παρόμοιες υποχρεώσεις¹⁶⁶. Συνεπώς κρίνεται σκόπιμο οι κρίσιμες ρυθμίσεις της να αναφερθούν στο πλαίσιο της ανάλυσης των διατάξεων του Κανονισμού.

4. Κανονισμός ΕΕ 2023/1543

Α. Νομική βάση, Δικαιολογητική Βάση, Βασικά Χαρακτηριστικά

Βασική αρχή η οποία διέπει τον Κανονισμό είναι η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων και διαταγών στο πλαίσιο της ΕΕ, η οποία, όπως θα καταδειχθεί στη συνέχεια λαμβάνει εν προκειμένω νέα - ευρύτερη διάσταση¹⁶⁷. Ως νομική βάση του νομοθετήματος, επιλέγεται το άρθρ. **82 παρ. 1 ΣΛΕΕ**. Η εν λόγω διάταξη, σύμφωνα με την πρόταση της Επιτροπής, πέραν των «κλασικών» περιπτώσεων αμοιβαίας αναγνώρισης δικαστικών αποφάσεων και διαταγών και της λήψης μέτρων για τη διευκόλυνση της δικαστικής συνεργασίας κατά την άσκηση

¹⁶³ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2023/1543 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

της 12ης Ιουλίου 2023 σχετικά με τις ευρωπαϊκές εντολές υποβολής στοιχείων και τις ευρωπαϊκές εντολές διατήρησης στοιχείων για ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία σε ποινικές διαδικασίες και για την εκτέλεση περιοριστικών της ελευθερίας ποινών κατόπιν ποινικών διαδικασιών, L 191/118, διαθέσιμος σε: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1543/oj> προσπελάστηκε τελευταία φορά στις 3.6.2024

¹⁶⁴ Άρθρ. 34 παρ. 2 Κανονισμού

¹⁶⁵ ΟΔΗΓΙΑ (ΕΕ) 2023/1544 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 12ης Ιουλίου 2023, σχετικά με τη θέσπιση εναρμονισμένων κανόνων για τον ορισμό ορισθεισών εγκαταστάσεων και νόμιμων εκπροσώπων με σκοπό τη συγκέντρωση ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, L 191/181, διαθέσιμη σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32023L1544> προσπελάστηκε στις 3.6.2024

¹⁶⁶ Βλ. Προοίμιο Οδηγίας σκέψη 4

¹⁶⁷ Βλ. σκέψεις 1 και 12 Προοιμίου

ποινικών διώξεων, «διασφαλίζει την αμοιβαία αναγνώριση αποφάσεων με τις οποίες δικαστική αρχή στο κράτος έκδοσης απευθύνεται σε νομικό πρόσωπο σε άλλο κράτος μέλος, επιβάλλοντάς του μέχρι και υποχρεώσεις, χωρίς την προηγούμενη παρέμβαση δικαστικής αρχής σε αυτό το κράτος-μέλος»¹⁶⁸. Χρησιμοποιώντας αυτή τη νομική βάση, ο ενωσιακός νομοθέτης, επιλέγει το εργαλείο του Κανονισμού, προκειμένου να εξασφαλίσει άμεση, συνεπή και καθολική εφαρμογή των ρυθμιζόμενων θεμάτων στα κράτη-μέλη. Τούτο αποδεικνύει τη σπουδαιότητα του υπό εξέταση ζητήματος και την ανάγκη ενιαίας αντιμετώπισής του, χωρίς περιθώρια παρέκκλισης του εθνικού νομοθέτη, με απώτερο στόχο τόσο την αποτελεσματικότητα όσο και την ασφάλεια δικαίου εντός της ΕΕ¹⁶⁹.

Ως **δικαιολογητική βάση** τίθεται πρωταρχικά, η ανάγκη θέσπισης και εφαρμογής ενός αποτελεσματικού μηχανισμού για τη συλλογή ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων, η οποία έχει καθοριστική συμβολή στην καταπολέμηση του εγκλήματος. Κρίσιμη επομένως, είναι η έννοια της αποτροπής του κινδύνου ατιμωρησίας για τα εγκλήματα που διαπράττονται στο ή μέσω του διαδικτύου, κινδύνου υπαρκτού υπό το ισχύον καθεστώς, το οποίο δεν αδυνατεί να ανταπεξέλθει στην ταχύτητα του κυβερνογκλήματος και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των “e-evidence”¹⁷⁰.

Παράλληλα, όμως δεν θα πρέπει να παραγνωριστεί ως *ratio* του Κανονισμού και η διασφάλιση της πλήρους συμμόρφωσης με τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις θεμελιώδεις αρχές που αναγνωρίζονται στο άρθρ. 6 ΣΕΕ και στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής Χάρτης), ιδίως, τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας και τα δικαιώματα σε διαδικαστικές εγγυήσεις, στην προστασία της ιδιωτικότητας και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, και στο απόρρητο των επικοινωνιών¹⁷¹¹⁷². Χαρακτηριστική είναι η προσθήκη στο τελικό κείμενο του Κανονισμού, της δυνατότητας ενεργοποίησης του μηχανισμού με πρωτοβουλία των υπόπτων ή κατηγορουμένων, ώστε να διασφαλίζεται η διασυνοριακή άσκηση των υπερασπιστικών τους δικαιωμάτων, όπως θα εξεταστεί κατωτέρω¹⁷³.

¹⁶⁸ Βλ. Πρόταση επιτροπής ό.π., σ. 6-7

¹⁶⁹ Βλ. Πρόταση ό.π., σ. 7. Βλ. επίσης παρατηρήσεις Ι. Ηρειώτη, Συλλογή και αξιοποίηση αποδεικτικών στοιχείων στην ψηφιακή εποχή – Το αποτύπωμα της τεχνολογίας στην ποινική αποδεικτική διαδικασία, ΠοινΔικ 4/2024, σ. 336-345 (339)

¹⁷⁰ Βλ. σκέψεις 1-9 Προοιμίου. Ειδικά σκέψη 8: «...Οι διαδικασίες και τα χρονοδιαγράμματα που προβλέπονται στην ΕΕΕ μπορεί να μην ενδείκνυται για τις ηλεκτρονικές πληροφορίες, οι οποίες είναι πιο ασταθείς και θα μπορούσαν να διαγραφούν ευκολότερα και ταχύτερα. Η συλλογή ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων μέσω διαύλων δικαστικής συνεργασίας απαιτεί συχνά πολύ χρόνο, με αποτέλεσμα να προκύπτουν καταστάσεις όπου ενδέχεται να μην είναι πλέον διαθέσιμες οι επακόλουθες ενδείξεις. Περαιτέρω, δεν υπάρχει εναρμονισμένο πλαίσιο για τη συνεργασία με τους παρόχους υπηρεσιών, ενώ ορισμένοι πάροχοι τρίτων χωρών κάνουν δεκτά απευθείας αιτήματα για δεδομένα εκτός των δεδομένων περιεχομένου, όπως επιτρέπεται από το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιό τους. Ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη βασίζονται όλο και περισσότερο στους διαύλους της εθελοντικής άμεσης συνεργασίας με τους παρόχους υπηρεσιών, όπου αυτοί είναι διαθέσιμοι, και εφαρμόζουν διαφορετικά εθνικά εργαλεία, προϋποθέσεις και διαδικασίες. Ως προς τα δεδομένα περιεχομένου, ορισμένα κράτη μέλη έχουν προβεί σε μονομερείς ενέργειες, ενώ άλλα εξακολουθούν να βασίζονται στη δικαστική συνεργασία».

¹⁷¹ Βλ. σκέψεις 2 και 12-17 Προοιμίου

¹⁷² βλ. σχετικά με τη διπλή δικαιολογητική βάση: Α. Σαχουλίδου, ό.π. σ. 1287, Δ. Τσιλίκη, Η διασυνοριακή συλλογή ηλεκτρονικών αποδείξεων στον ενωσιακό χώρο – Προβληματισμοί για τη σχεδιαζόμενη νομοθετική ρύθμιση της η-απόδειξης (e-evidence), ΠοινΧρ ΟΑ/2021, σ. 249

¹⁷³ Βλ. άρθρ. 1 παρ. 2 Κανονισμού

Τονίζεται εξ αρχής, ότι η συλλογή ηλεκτρονικών αποδείξεων συνεφέλκεται άμεσα με το **πεδίο της προστασίας των προσωπικών δεδομένων**, καθώς τα ίδια τα ψηφιακά αποδεικτικά στοιχεία συνιστούν ταυτόχρονα προστατευόμενα προσωπικά δεδομένα ορισμένων προσώπων, ενίοτε μάλιστα και «ευαίσθητα»¹⁷⁴. Εύλογα δε υποστηρίζεται ότι ο Κανονισμός για την προστασία προσωπικών δεδομένων (εφεξής GDPR)¹⁷⁵ αφορά την αντίστροφη όψη του ίδιου νομίσματος, λειτουργώντας ως «ανάχωμα» στην αυθαίρετη εφαρμογή του παρόντος νομοθετήματος, αλλά και συμπληρωματικά προς αυτό, ως δικλείδα ασφαλείας¹⁷⁶.

Ο Κανονισμός ως προς τα **βασικά του χαρακτηριστικά**, επιτρέπει τη διασυνοριακή πρόσβαση σε ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία, τα οποία βρίσκονται αποθηκευμένα από παρόχους υπηρεσιών, στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, μέσω της υποβολής δύο τύπων εντολών: α) της Ευρωπαϊκής Εντολής Υποβολής (εφεξής ΕΕΥ) στοιχείων και β) της Ευρωπαϊκής Εντολής Διατήρησης (ΕΕΔ) στοιχείων, η οποία λειτουργεί συμπληρωματικά προς το σκοπό διασφάλισης εκτέλεσης της πρώτης. Αντιπαραβάλλοντας, τη νέα αυτή προσέγγιση του ενωσιακού νομοθέτη σε σχέση με τα μέχρι τώρα ισχύοντα στη διεθνή δικαστική συνδρομή στην απόδειξη, και ειδικότερα στην ΕΕΕ, δύο είναι οι βασικές της καινοτομίες, πάντα με κεντρικό άξονα αναφοράς την προσαρμογή στα νέα τεχνολογικά δεδομένα μέσω της ταχύτητας και της ευελιξίας όσον αφορά την κατά τόπον δικαιοδοσία¹⁷⁷. Πρώτον, οι ως άνω εντολές δεν απευθύνονται σε δημόσιες αρχές του κράτους εκτέλεσης: άμεσος αποδέκτης τους είναι ο νόμιμος εκπρόσωπος του (ιδιώτη) παρόχου υπηρεσιών, ο οποίος έχει υποχρέωση να τις εκτελέσει διατηρώντας ή/και υποβάλλοντας τα κρίσιμα δεδομένα στην εκδούσα δικαστική αρχή άλλου κράτους – μέλους. Έτσι, οι αρχές του κράτους εκτέλεσης εμπλέκονται στη διαδικασία μόνο κατ' εξαίρεση, καθώς και σε περίπτωση που ο πάροχος δεν συμμορφώνεται με τις υποχρεώσεις του. Με αυτόν τον τρόπο, σε συνδυασμό με τη θέσπιση στενότερων προθεσμιών για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων του παρόχου¹⁷⁸ επιδιώκεται η επιτάχυνση και η συνακόλουθη αποτελεσματικότητα των διαδικασιών, καθώς λαμβάνεται υπόψη ο ευμετάβλητος

¹⁷⁴ Για αυτό και οι αιτιολογικές σκέψεις του Κανονισμού εφιστούν προσοχή στην σύμφωνη με τον σεβασμό των σχετικών δικαιωμάτων εφαρμογή του, βλ. σκέψη 14: «Κατά την εφαρμογή του παρόντος κανονισμού, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα προστατεύονται και ότι η επεξεργασία τους πραγματοποιείται σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΕ) 2016/679 και την οδηγία (ΕΕ) 2016/680, καθώς και την οδηγία 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (8), μεταξύ άλλων και σε περίπτωση περαιτέρω χρήσης, διαβίβασης και περαιτέρω διαβίβασης». Βλ. και Σκέψη 15 «Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που συλλέγονται βάσει του παρόντος κανονισμού θα πρέπει να υποβάλλονται σε επεξεργασία μόνο όταν αυτό είναι απαραίτητο και κατά τρόπο ανάλογο προς τους σκοπούς της πρόληψης, της διερεύνησης, της διαπίστωσης και της δίωξης εγκλημάτων ή της επιβολής ποινικών κυρώσεων και της άσκησης των δικαιωμάτων της υπεράσπισης [...]»

¹⁷⁵ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων), L 119/1

¹⁷⁶ Βλ. Ηρειώτη, ό.π. σ. 339.

¹⁷⁷ Παρατηρείται ότι σε επίπεδο εθνικών ρυθμίσεων πρωτοπόρος ο νόμος «Cloud Act» των ΗΠΑ, με τον οποίο ο Κανονισμός και η Οδηγία παρουσιάζουν σημαντικές ομοιότητες.

¹⁷⁸ Ο πάροχος οφείλει κατ' αρχήν εντός 10 ημερών από την παραλαβή του σχετικού πιστοποιητικού να υποβάλει τα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία, ενώ σε περίπτωση ΕΕΔ, οφείλει να διατηρήσει τα δεδομένα χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση κατ' αρχήν για χρονικό διάστημα 60 ημερών. Μάλιστα, σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης η ΕΕΥ εκτελείται κατ' αρχήν το αργότερο εντός 8 ωρών!

χαρακτήρας των “e-evidence”¹⁷⁹. Δεύτερο σημείο αναφοράς, αποτελεί η απεξάρτηση από το κριτήριο του τόπου αποθήκευσης των ηλεκτρονικών δεδομένων, ως συνδυαστικού στοιχείου μεταξύ παρόχου και κράτους όπου αυτός εδρεύει¹⁸⁰. Η νομοθετική αυτή επιλογή ερείδεται στη διασυνοριακή διάσταση των ψηφιακών δεδομένων, απόρροια της οποίας είναι το γεγονός ότι ο τόπος αποθήκευσης δεν συνεπάγεται συνήθως και ουσιαστικό έλεγχο από το αντίστοιχο κράτος, δεδομένου ότι κατά κόρον επιλέγεται από τον πάροχο για επιχειρηματικούς λόγους. Συνεπώς, το τυχαίο γεγονός της αποθήκευσης των δεδομένων εκτός ΕΕ, δεν παρακωλύει την εφαρμογή του Κανονισμού. Αντίθετα, κρίσιμος είναι ο τόπος προσφοράς υπηρεσιών του παρόχου (αρχή του τόπου προσφοράς υπηρεσιών), ήτοι ο τόπος όπου α) παρέχεται η δυνατότητα χρήσης των υπηρεσιών και β) διαπιστώνεται η ύπαρξη ουσιώδους σύνδεσης (λ.χ. εγκατάσταση, σημαντικός αριθμός χρηστών, στόχευση δραστηριοτήτων προς ένα ή περισσότερα κράτη-μέλη)¹⁸¹¹⁸². Τρίτον, σε τεχνικό επίπεδο, κατά κανόνα, κάθε γραπτή επικοινωνία μεταξύ των αρμόδιων αρχών ή μεταξύ των αρμόδιων αρχών και των ορισθεισών εγκαταστάσεων ή νόμιμων εκπροσώπων θα πραγματοποιείται μέσω ενός αποκεντρωμένου συστήματος ΤΠ, προκειμένου να επιτραπεί η ταχεία, άμεση, διαλειτουργική, βιώσιμη, αξιόπιστη και ασφαλής διασυνοριακή ηλεκτρονική ανταλλαγή εντύπων, δεδομένων και πληροφοριών που σχετίζονται με υποθέσεις¹⁸³. Για αυτό προβλέπονται ειδικές ρυθμίσεις στο άρθρ. 19 του Κανονισμού, σχετικά με την υποχρέωση των κρατών-μελών να δημιουργήσουν αντίστοιχα εθνικά συστήματα ΤΠ, διασφαλίζοντας την πρόσβαση και την ακώλυτη επικοινωνία με το ως άνω.

Κάτωθι αναλύεται ειδικότερα το πλέγμα διατάξεων του Κανονισμού:

B. Αντικείμενο, Πεδίο Εφαρμογής και Κρίσιμοι Ορισμοί

Ο Κανονισμός, σύμφωνα με το **άρθρ. 1 παρ. 1**, περιλαμβάνει κανόνες σύμφωνα με τους οποίους αρχή κράτους μέλους, σε ποινική διαδικασία, μπορεί να εκδώσει ευρωπαϊκή εντολή υποβολής στοιχείων ή ευρωπαϊκή εντολή διατήρησης στοιχείων, ήτοι να διατάξει έναν πάροχο υπηρεσιών που παρέχει υπηρεσίες στην Ένωση και είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος-μέλος ή, εάν δεν είναι εγκατεστημένος, εκπροσωπείται από νόμιμο εκπρόσωπο σε άλλο κράτος μέλος, να υποβάλει ή να διατηρήσει ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία, ανεξαρτήτως της τοποθεσίας τους. Διευκρινίζεται, ότι ο Κανονισμός ρυθμίζει τη συλλογή δεδομένων που είναι ήδη αποθηκευμένα από τον πάροχο υπηρεσιών τη στιγμή που αυτός παραλαμβάνει την

¹⁷⁹ Βλ. σχετικά Τσιλίκη ό.π., σ. 249-250

¹⁸⁰ Έτσι, Τσιλίκη, ό.π.

¹⁸¹ Άρθρ. 2 παρ. 1 συνδ. άρθρ. 3 σημ. 4)

¹⁸² Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τη σκέψη 100 του Προοιμίου, η Ιρλανδία δεσμεύεται από τον Κανονισμό, εν αντιθέσει με ό,τι ισχύει για την ΕΕΕ. Αυτό έχει μεγάλη σημασία, δοθέντος ότι οι περισσότεροι τεχνολογικοί κολοσσοί (π.χ. Google, Meta, Microsoft) έχουν την ευρωπαϊκή έδρα τους εκεί.

¹⁸³ Βλ. σκέψεις 81 έως 85 Προοιμίου

ευρωπαϊκή εντολή¹⁸⁴. Επιπρόσθετα, ως «νόμιμος εκπρόσωπος» νοείται το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που ορίζεται γραπτώς από πάροχο υπηρεσιών μη εγκατεστημένο σε κράτος μέλος, όπως προβλέπεται στο άρθρ. 1 παρ. 2 συνδ. άρθρ. 3 παρ. 1 της Οδηγίας. Ακόμη, επισημαίνεται ότι η εφαρμογή του Κανονισμού αφορά μόνο διασυνοριακές εντολές, συνεπώς δεν θίγει την εξουσία των κρατών να απευθύνονται σε παρόχους δεδομένων που είναι εγκατεστημένοι ή διατηρούν νόμιμους εκπροσώπους εντός της επικράτειάς τους, σύμφωνα με την εσωτερική τους νομοθεσία. Άρα, εφαρμόζεται μόνο στις περιπτώσεις, στις οποίες ο πάροχος της υπηρεσίας είναι εγκατεστημένος ή εκπροσωπείται σε άλλο κράτος-μέλος, ήτοι διαφορετικό από το «κράτος έκδοσης»¹⁸⁵ και οι εντολές που προβλέπονται από τον Κανονισμό δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για εγχώριες έρευνες.

Στην **παρ. 2 του αρ. 1** προβλέπεται επίσης, η δυνατότητα του υπόπτου ή κατηγορουμένου ή δικηγόρου εξ ονόματός του να ζητήσει υποβολή ή διατήρηση δεδομένων από τους παρόχους, κατά την άσκηση του δικαιώματος υπεράσπισής του, σύμφωνα με την εθνικό ποινικοδικονομικό σύστημα. Επομένως, η πρωτοβουλία για την εκκίνηση της διαδικασίας έκδοσης ευρωπαϊκής εντολής υποβολής ή διατήρησης στοιχείων ενεργοποιείται είτε από τις αρμόδιες αρχές αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν αιτήματος του υπόπτου ή κατηγορουμένου. Πρόκειται για μία ρύθμιση σημαντική προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης των δικαιωμάτων υπεράσπισης, η οποία δεν υπήρχε στη σχετική Πρόταση της Επιτροπής, αλλά προστέθηκε κατόπιν πρότασης της επιτροπής Επιτροπής Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων (εφεξής Επιτροπή LIBE)¹⁸⁶. Εύλογα λοιπόν, παρατηρείται ότι ο Κανονισμός στην τελική του μορφή έχει διπλή δικαιολογητική βάση όπως αναλύθηκε ανωτέρω.¹⁸⁷ Μάλιστα, η πρόβλεψη αυτής της δυνατότητας εναρμονίζεται με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής ΕΔΔΑ), το οποίο αναγνωρίζει το **δικαίωμα πρόσβασης σε ηλεκτρονικά αποδεικτικά μέσα της δικογραφίας**, ως εκδήλωση του δικαιώματος υπεράσπισης, με την ειδικότερη έκφασή του στο άρθρ. 6 παρ. 3 εδ. β' της ΕΣΔΑ¹⁸⁸.

Μάλλον διακηρυκτικού χαρακτήρα φαίνεται η ρύθμιση της **παρ. 3**, κατά την οποία δεν θίγονται τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι νομικές αρχές που κατοχυρώνονται στον Χάρτη και στο αρ. 6 ΣΕΕ, ιδίως ελευθερία έκφρασης και πολυφωνία, ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και δικαίωμα αποτελεσματικής έννομης προστασίας». Οι προβληματισμοί που ανακύπτουν

¹⁸⁴ Έτσι, δεν καλύπτει την υποκλοπή τηλεπικοινωνιών σε πραγματικό χρόνο ή την απόκτηση δεδομένων που αποθηκεύονται μετά την παραλαβή ευρωπαϊκής εντολής υποβολής στοιχείων ή ευρωπαϊκής εντολής διατήρησης στοιχείων, ούτε θεσπίζει γενική υποχρέωση διατήρησης δεδομένων (βλ. σκέψη 19 Προοιμίου)

¹⁸⁵ Βλ. άρθρ. 3 σημείο 14)

¹⁸⁶ ΕΚΘΕΣΗ σχετικά με την πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου που αφορά την ευρωπαϊκή εντολή υποβολής και την ευρωπαϊκή εντολή διατήρησης ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων σε ποινικές υποθέσεις 11.12.2020 - (COM(2018)0225 – C8-0155/2018 – 2018/0108(COD)), εισηγήτρια Β. Sippel, διαθέσιμη σε: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0256_EL.html προσπελάστηκε στις 4.6.2024

¹⁸⁷ βλ. Α. Σαχουλίδου, ό.π. σ. 1287, Δ. Τσιλίκη, Η διασυνοριακή συλλογή ηλεκτρονικών αποδείξεων στον ενωσιακό χώρο – Προβληματισμοί για τη σχεδιαζόμενη νομοθετική ρύθμιση της η-απόδειξης (e-evidence), ΠοινΧρ ΟΑ/2021, σ. 249

¹⁸⁸ βλ. ΕΔΔΑ, Rook κατά Γερμανίας, απόφ. Της 25.07.2019, αρ. προσφ. 1286/15, σκ. 21 επ., 61 επ., 70 επ.

αναφορικά με την αποτελεσματική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των θιγόμενων προσώπων θα εξεταστούν κατωτέρω.

Αναφορικά με το **υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής**, καθίσταται εξαρχής σαφές ότι ο Κανονισμός εφαρμόζεται μόνο στους παρόχους υπηρεσιών που προσφέρουν τις υπηρεσίες του εντός της Ένωσης¹⁸⁹. Μεταφέροντας κριτήρια έως τώρα γνωστά σε τομείς εκτός του ποινικού δικαίου και ειδικότερα, σε αυτούς του ιδιωτικού δικαίου και του δικαίου προστασίας των προσωπικών δεδομένων¹⁹⁰, ο Κανονισμός δεν χρησιμοποιεί ως συνδυετικό κρίκο με το κράτος εκτέλεσης την αποθήκευση των δεδομένων προς υποβολή ή διατήρηση, αλλά την παροχή υπηρεσιών με βάση το ενωσιακό δίκαιο. Ως εκ τούτου, οι ΕΕΥ και ΕΕΔ δεν βασίζονται στην αρχή της εδαφικότητας, ένεκα της ρευστότητας της τοποθεσίας των ψηφιακών δεδομένων και της συνακόλουθης πολυπλοκότητας που θα συνεπαγόταν η εφαρμογή της. Με άλλες λέξεις, υποστηρίζεται ότι ο τόπος αποθήκευσης των δεδομένων δεν επαρκεί για τη σύνδεση με το κράτος έδρας του παρόχου, ιδίως στις περιπτώσεις του ονομαζόμενου «υπολογιστικού νέφους» (cloud computing)¹⁹¹, οπότε η εγκατάλειψή του ως συνδυετικού στοιχείου συνιστά εκδήλωση αυτού που αναφέρεται ως «αποεδαφικοποίηση» των δεδομένων¹⁹². Η συγκεκριμένη λύση είχε ήδη υιοθετηθεί σε εθνικό νομοθετικό επίπεδο, με πιο χαρακτηριστικό το παράδειγμα του Βελγικού ΚΠΔ, οποίος συνδέει την υποχρέωση των παρόχων να επιτρέπουν πρόσβαση στα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία, όχι με τον τόπο εγκατάστασής τους ή την τοποθεσία των δεδομένων, αλλά με παράγοντες όπως η στόχευση τοπικών πελατών μέσω διαφήμισης και η γλώσσα των παρεχόμενων υπηρεσιών¹⁹³.

Ειδικότερα, από τον ορισμό που δίδεται στο **αρ. 3 σημείο 4** του Κανονισμού για την «**παροχή υπηρεσιών εντός της Ένωσης**», προκύπτει ότι αυτές προϋποθέτουν αφενός παροχή, σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα σε ένα κράτος μέλος, της δυνατότητας να χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες, αφετέρου δε, ύπαρξη ουσιώδους σύνδεσης, βάσει συγκεκριμένων πραγματικών κριτηρίων, με το εν λόγω κράτος μέλος. Εξάλλου, τέτοια ουσιώδης σύνδεση τεκμαίρεται ότι υφίσταται όταν ο πάροχος υπηρεσιών είναι **εγκατεστημένος** στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, κατάσταση που προκύπτει από το πραγματικό γεγονός της ανάπτυξης οικονομικής δραστηριότητας μέσω σταθερών

¹⁸⁹ Άρθρ. 2 παρ. 1

¹⁹⁰ βλ. άρθρ. 3(2) στ. α' Κανονισμού (ΕΕ) 2016 /679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27.4.2016 (GDPR)

¹⁹¹ Cloud computing is the on-demand availability of computer system resources, especially data storage (cloud storage) and computing power, without direct active management by the user. Large clouds often have functions distributed over multiple locations, each of which is a data center. Cloud computing relies on sharing of resources to achieve coherence and typically uses a pay-as-you-go model, which can help in reducing capital expenses but may also lead to unexpected operating expenses for users. σε https://en.wikipedia.org/wiki/Cloud_computing προσπελάστηκε στις 10.06.2024

¹⁹² Έτσι, Τσιλίκης, Η διασυνοριακή συλλογή ηλεκτρονικών αποδείξεων στον ενωσιακό χώρο – Προβληματισμοί για τη σχεδιαζόμενη νομοθετική ρύθμιση της η-απόδειξης (e-evidence), ΠοινΧρ ΟΑ/2021, σ. 250

¹⁹³ βλ. Α. Σαχουλίδου, Η νέα ενωσιακή νομοθεσία για τη διασυνοριακή πρόσβαση σε ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία σε ποινικές διαδικασίες – Η επέκταση μιας (προβληματικής) αλλαγής παραδείγματος, ΠοινΔικ 12/2023, σελ. 1288

υποδομών¹⁹⁴. Σημειωτέον ότι, σύμφωνα με το άρθρ. 3 παρ. 1 σημ. α) της Οδηγίας οι πάροχοι που είναι εγκατεστημένοι στην Ένωση με νομική προσωπικότητα υποχρεούνται να δηλώσουν γραπτώς την «ορισθείσα εγκατάστασή» τους. Ελλείψει τέτοιας εγκατάστασης, το κριτήριο της ουσιώδους σύνδεσης θα πρέπει να εκτιμάται με βάση την **ύπαρξη σημαντικού αριθμού χρηστών σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη, ή τη στόχευση δραστηριοτήτων** προς ένα ή περισσότερα εξ αυτών. Εξάλλου, η τελευταία μπορεί να προσδιοριστεί με βάση όλες τις συγκεκριμένες περιστάσεις, όπως λ.χ. την επιλογή της γλώσσας ή του νομίσματος που χρησιμοποιείται γενικά στο εν λόγω κράτος μέλος ή τη δυνατότητα παραγγελίας αγαθών ή υπηρεσιών. Επιπλέον, θα μπορούσε να συναχθεί από τη διαθεσιμότητα μιας εφαρμογής στο εθνικό κατάστημα εφαρμογών (π.χ. app store, google play κ.λπ.), από την παροχή διαφημίσεων στη γλώσσα του εν λόγω κράτους μέλους ή από τη διαχείριση των σχέσεων με τους πελάτες, όπως για παράδειγμα την εξυπηρέτησή τους στη γλώσσα του συγκεκριμένου κράτους μέλους¹⁹⁵. Υπενθυμίζεται, ότι σε περίπτωση έλλειψης εγκατάστασης, αλλά προσφοράς υπηρεσιών σε κράτος-μέλος, οι πάροχοι υπέχουν υποχρέωση ορισμού νομίμου εκπροσώπου στο εν λόγω κράτος μέλος, σύμφωνα με το άρθρ. 3 παρ. 1 σημ. β) της Οδηγίας. Δικαιολογητική βάση αυτής της ρύθμισης αποτελεί η ανάγκη να δεσμεύονται όλοι οι πάροχοι που προσφέρουν υπηρεσίες στην ΕΕ, από τις ίδιες υποχρεώσεις, ανεξάρτητα από την τυχόν εγκατάστασή τους σε τρίτη χώρα¹⁹⁶.

Συμπερασματικά, το νέο νομοθετικό πλαίσιο καινοτομεί όσον αφορά στην κατάργηση των κριτηρίων τοποθεσίας σε ποινικές υποθέσεις, αφενός μέσω της εφαρμογής του επί εταιρειών που διατηρούν εγκαταστάσεις εκτός ΕΕ, αφετέρου μέσω της δυνατότητας έκδοσης ΕΕΥ και ΕΕΔ ανεξαρτήτως της ακριβούς τοποθεσίας αποθήκευσης των κρίσιμων δεδομένων.

Επιπρόσθετα, ως προς το **καθ' ύλιν πεδίο εφαρμογής**, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρ. 2 οι εντολές υποβολής και διατήρησης στοιχείων εκδίδονται μόνο στο πλαίσιο και για τους σκοπούς συγκεκριμένης ποινικής διαδικασίας που αφορά συγκεκριμένο ποινικό αδίκημα ήδη διαπραχθέν¹⁹⁷, καθώς και για την εκτέλεση περιοριστικής της ελευθερίας ποινής ή στερητικού της ελευθερίας μέτρου ασφαλείας τουλάχιστον τεσσάρων μηνών, κατόπιν ποινικής διαδικασίας, που επιβλήθηκε με απόφαση μη εκδοθείσα ερήμην, σε περιπτώσεις στις οποίες ο καταδικασθείς διέφυγε από τη δικαιοσύνη. Η εξαίρεση των περιπτώσεων ερήμην καταδίκης οφείλεται, σύμφωνα με την σκέψη 25 του Προοιμίου, στις σημαντικές αποκλίσεις που παρουσιάζουν ως προς τη δικονομική ρύθμιση αυτής τα εθνικά δίκαια των κρατών μελών. Επιπλέον, οι ως άνω εντολές εκδίδονται και στο πλαίσιο διαδικασίας που σχετίζεται με ποινικό αδίκημα που θα μπορούσε να καταλογιστεί σε νομικό πρόσωπο στο κράτος έκδοσης ή για το οποίο μπορεί να τιμωρηθεί νομικό πρόσωπο στο κράτος αυτό.

¹⁹⁴ Ως «εγκατάσταση» ορίζεται σύμφωνα με το αρ. 3 σημείο 5, «η οντότητα που ασκεί πραγματικά οικονομική δραστηριότητα για αόριστο χρόνο μέσω σταθερής υποδομής από όπου ασκείται η επιχειρηματική δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών ή γίνεται η διαχείρισή της»

¹⁹⁵ βλ. σκ. 26, 29-30 προοιμίου

¹⁹⁶ Βλ σκέψεις 4 & 16 Προοιμίου Οδηγίας

¹⁹⁷ Βλ. σκέψη 24 Προοιμίου

Εξάλλου, στην **παρ. 3** προβλέπεται ότι η έκδοση των εντολών αφορά μόνο δεδομένα που σχετίζονται αποκλειστικά με τις **υπηρεσίες του άρθρου 3 σημείο 3)**¹⁹⁸, οι οποίες προσφέρονται από τους παρόχους στην Ένωση. Ειδικότερα, οι υπηρεσίες που προβλέπονται στο αρ. 3 σημείο 3) διακρίνονται σε: α) **υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών**, όπως ορίζονται στο άρθρο 2 σημείο 4) της οδηγίας (ΕΕ) 2018/1972, δηλαδή υπηρεσίες διαπροσωπικών επικοινωνιών, όπως λ.χ. υπηρεσίες φωνής μέσω IP, άμεσης ανταλλαγής μηνυμάτων και ηλεκτρονικού ταχυδρομείου· β) **υπηρεσίες ονομάτων χώρου και αρίθμησης IP του διαδικτύου**, όπως υπηρεσίες εκχώρησης διευθύνσεων IP, μητρώα ονομάτων χώρου, καταχωρητές ονομάτων χώρου και υπηρεσίες ιδιωτικότητας και διακομιστή μεσολάβησης που σχετίζονται με τα ονόματα χώρου (π.χ. GoDaddy)¹⁹⁹· γ) **άλλες υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών**, όπως αναφέρονται στο άρθρο 1 παράγραφος 1 στοιχείο β) της οδηγίας (ΕΕ) 2015/1535, οι οποίες: i) παρέχουν στους χρήστες τους τη δυνατότητα να επικοινωνούν μεταξύ τους· ή ii) καθιστούν δυνατή την αποθήκευση ή άλλη επεξεργασία δεδομένων για λογαριασμό των χρηστών στους οποίους παρέχεται η υπηρεσία, εφόσον η αποθήκευση δεδομένων είναι καθοριστικό στοιχείο της υπηρεσίας που παρέχεται στον χρήστη. Στην τελευταία κατηγορία εμπίπτουν για παράδειγμα, τα κοινωνικά δίκτυα (λ.χ. Facebook, X), οι επιγραμμικές αγορές που παρέχουν στους καταναλωτές και στις επιχειρήσεις τη δυνατότητα να επικοινωνούν μεταξύ τους (Amazon, E-bay), και άλλες υπηρεσίες φιλοξενίας, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών που παρέχονται μέσω υπολογιστικού νέφους (Dropbox, Google Drive), καθώς και επιγραμμικές πλατφόρμες παιχνιδιών και τυχερών παιχνιδιών²⁰⁰. Τέλος, στην **παρ. 4 του άρθρ. 2** τίθενται εκτός πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού οι διαδικασίες που κινούνται για σκοπούς παροχής αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής σε άλλο κράτος μέλος ή σε τρίτη χώρα²⁰¹.

Στο **άρθρ. 3** του Κανονισμού παρατίθενται οι ορισμοί όλων των κρίσιμων εννοιών που προβλέπονται σε αυτόν. Κεντρική στον μηχανισμό των ΕΕΥ και ΕΕΔ είναι η έννοια των **«ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων»**, δηλαδή εκείνων τα οποία είναι αποθηκευμένα από πάροχο υπηρεσιών (ή για λογαριασμό του), σε ηλεκτρονική μορφή, κατά το χρόνο παραλαβής του πιστοποιητικού ευρωπαϊκής εντολής υποβολής ή διατήρησής στοιχείων. Αυτά διακρίνονται σε: Α) **«δεδομένα συνδρομητή»**, δηλαδή οποιαδήποτε δεδομένα σχετικά με τη συνδρομή στις υπηρεσίες του παρόχου, και τα οποία αφορούν είτε την ταυτότητα συνδρομητή ή πελάτη (λ.χ. όνομα, ημερομηνία γέννησης, διεύθυνση, δεδομένα τιμολόγησης και πληρωμών, αριθμός τηλεφώνου ή διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου) είτε το

¹⁹⁸ με εξαίρεση τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες του άρθρ. 2 παρ. 2 στ. β' της Οδηγίας 2006/123/ΕΚ

¹⁹⁹ Οι εν λόγω υπηρεσίες διαδραματίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο σε ό,τι αφορά την ταυτοποίηση των δραστών που βρίσκονται πίσω από κακόβουλους ή παραβιασμένους ιστότοπους, καθώς τηρούν δεδομένα που θα μπορούσαν να καταστήσουν δυνατή την ταυτοποίηση του φυσικού προσώπου ή της οντότητας που βρίσκεται πίσω από ιστότοπο ο οποίος έχει χρησιμοποιηθεί σε εγκληματική δραστηριότητα, ή του θύματος εγκληματικής δραστηριότητας (βλ. σκέψη 28)

²⁰⁰ Βλ. σκέψη 27

²⁰¹ Αντίθ. Οδηγία αρ. 1 παρ. 2 (πιο ευρύ πεδίο)

είδος της υπηρεσίας και τη διάρκειά της²⁰². Β) **«δεδομένα κίνησης»**, ήτοι δεδομένα που σχετίζονται με την παροχή μιας υπηρεσίας, τα οποία χρησιμεύουν στην παροχή γενικότερου πλαισίου ή πρόσθετων πληροφοριών για την εν λόγω υπηρεσία, και τα οποία παράγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία από πληροφοριακό σύστημα του παρόχου υπηρεσιών (λ.χ. πηγή και προορισμός μηνύματος, τοποθεσία της συσκευής, ημερομηνία, ώρα, διάρκεια, μέγεθος, δρομολόγηση, μορφή, χρησιμοποιούμενο πρωτόκολλο και είδος συμπίεσης κ.ά.). Γ) **«δεδομένα περιεχομένου»**, δηλαδή οποιαδήποτε δεδομένα σε ψηφιακή μορφή, όπως κείμενο, φωνή, βίντεο, εικόνες και ήχος – εκτός των υπό Α) και Β).

Αξίζει να παρατηρηθεί, ότι ο ενωσιακός νομοθέτης έλαβε υπόψη του τη σχετική κριτική που είχε ασκηθεί επί της Πρότασης της Επιτροπής, εξαιτίας της εκεί κατηγοριοποίησης σε δεδομένα συνδρομητή, πρόσβασης, συναλλαγών και περιεχομένου, μιας προσέγγισης που παρέκκλινε από το περιεχόμενο της συναφούς ενωσιακής νομοθεσίας και τη νομολογία του ΔΕΕ, όπου πάγια χρησιμοποιείται ο όρος «δεδομένα κίνησης»²⁰³. Έτσι, το τελικό κείμενο του Κανονισμού ευθυγραμμίζεται με το δίκαιο πολλών κρατών μελών και με το δίκαιο της ένωσης²⁰⁴, ενώ προσθέτει μια «ενδιάμεση» κατηγορία δεδομένων, εκείνα που δεν συνδέονται με το περιεχόμενο και **«που ζητούνται με αποκλειστικό σκοπό την ταυτοποίηση του χρήστη»²⁰⁵**, τα οποία μπορούν να συνιστούν καθοριστικό σημείο εκκίνησης για τις ποινικές έρευνες στις οποίες δεν είναι γνωστή η ταυτότητα του χρήστη²⁰⁶.

Επιπλέον, επισημαίνεται ότι τα δεδομένα κίνησης και περιεχομένου συνιστούν δεδομένα ευαίσθητου χαρακτήρα, οπότε η μεταχείρισή τους παρουσιάζει ορισμένες διαφοροποιήσεις²⁰⁷, αφενός ως προς την αρμοδιότητα έκδοσης της ΕΕΥ τέτοιων στοιχείων, αφετέρου ως προς τα ποινικά αδικήματα τα οποία μπορεί να καλύπτουν, όπως θα αναλυθεί στα οικεία κεφάλαια.

5. Ευρωπαϊκή Εντολή Υποβολής στοιχείων (ΕΕΥ)

Στο 2ο Κεφάλαιο του Κανονισμού τυποποιείται εξαντλητικά η διαδικασία έκδοσης και εκτέλεσης των εντολών υποβολής και διατήρησης ηλεκτρονικών στοιχείων αντίστοιχα καθώς επίσης και οι λόγοι άρνησης της εκτέλεσης.

²⁰² εξαιρουμένων κωδικών πρόσβασης ή άλλων μέσων επαλήθευσης ταυτότητας που χρησιμοποιούνται αντί του κωδικού πρόσβασης και που παρέχονται από τον χρήστη ή δημιουργούνται κατόπιν αιτήματός του

²⁰³ βλ. Α. Σαχουλίδου, ό.π, σ. 1288

²⁰⁴ βλ. σκέψη 29 Προοιμίου

²⁰⁵ Σύμφωνα με τον ορισμό του αρ. 3 σημείο 10) τα τελευταία περιλαμβάνουν τις διευθύνσεις IP και, κατά περίπτωση, τις σχετικές θύρες προέλευσης και τη χρονοσφραγίδα, δηλαδή την ημερομηνία και την ώρα, ή τα τεχνικά ισοδύναμα των εν λόγω αναγνωριστικών και συναφών πληροφοριών, «όταν ζητούνται από τις αρχές επιβολής του νόμου ή από δικαστικές αρχές με αποκλειστικό σκοπό την ταυτοποίηση του χρήστη σε συγκεκριμένη ποινική έρευνα». Οι σχετικές πληροφορίες αποδεικνύονται καθοριστικές για την εκκίνηση ποινικών ερευνών στις οποίες δεν είναι γνωστή η ταυτότητα ενός υπόπτου (βλ. σκέψη 32)

²⁰⁶ βλ. σκέψη 32 Προοιμίου

²⁰⁷ βλ. σκέψη 34 Προοιμίου

A. Αρχή Έκδοσης (άρθρο 4)

Καταρχάς, ως Ευρωπαϊκή Εντολή Υποβολής (ΕΕΥ) στοιχείων ορίζεται η δεσμευτική απόφαση Αρχής Έκδοσης κράτους μέλους της ΕΕ, με την οποία διατάσσεται η υποβολή ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων, και η οποία απευθύνεται σε ορισθείσα εγκατάσταση ή σε νόμιμο εκπρόσωπο παρόχου υπηρεσιών που παρέχει υπηρεσίες στην Ένωση, όταν η εν λόγω ορισθείσα εγκατάσταση ή νόμιμος εκπρόσωπος βρίσκεται σε άλλο κράτος μέλος²⁰⁸ που δεσμεύεται από τον Κανονισμό²⁰⁹. Υπενθυμίζεται, ότι η ΕΕΥ ρυθμίζει τη συλλογή δεδομένων που είναι αποθηκευμένα από τον πάροχο υπηρεσιών μόνο τη στιγμή που αυτός παραλαμβάνει την εντολή και ζητείται στο πλαίσιο συγκεκριμένης ποινικής έρευνας σε σχέση με ορισμένο ήδη διαπραχθέν αδίκημα²¹⁰.

Όπως παρατηρήθηκε ανωτέρω, η διάκριση μεταξύ των κατηγοριών δεδομένων ασκεί επιρροή στον καθορισμό της αρμόδιας αρχής η οποία μπορεί να εκδώσει ΕΕΥ και ΕΕΔ, στο εξής «αρχή έκδοσης»²¹¹. Ειδικότερα, σύμφωνα με το **αρ. 4 παρ. 1**, η ΕΕΥ στοιχείων για την απόκτηση «δεδομένων συνδρομητή» ή «δεδομένων που ζητούνται με αποκλειστικό σκοπό την ταυτοποίηση του χρήστη» εκδίδεται από δικαστή, δικαστήριο, ανακριτή, ή εισαγγελέα με αρμοδιότητα στη συγκεκριμένη υπόθεση ή από κάθε άλλη δημόσια αρχή που ενεργεί στη συγκεκριμένη υπόθεση ως ανακριτική αρχή με αρμοδιότητα να διατάσσει τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους. Στην τελευταία περίπτωση όμως, απαιτείται έγκριση από δικαστή, δικαστήριο, ανακριτή ή εισαγγελέα στο κράτος έκδοσης, κατόπιν ελέγχου συμμόρφωσης με τις προϋποθέσεις που θέτει ο Κανονισμός. Αντίθετα, σύμφωνα με την **παρ. 2** του εν λόγω άρθρου, για την απόκτηση «δεδομένων κίνησης» -εξαιρουμένων όσων ζητούνται με αποκλειστικό σκοπό την ταυτοποίηση του χρήστη- και «δεδομένων περιεχομένου», η ΕΕΥ μπορεί να εκδοθεί μόνο από δικαστή, δικαστήριο και ανακριτή με αρμοδιότητα στη συγκεκριμένη υπόθεση ή από κάθε άλλη αρμόδια αρχή, η οποία στη συγκεκριμένη υπόθεση ενεργεί ως ανακριτική αρχή όπως ανωτέρω, αφού (και εδώ) εγκριθεί από δικαστική αρχή, εξαιρουμένης της εισαγγελικής.

Η ιδιαίτερη αυτή αντιμετώπιση των δεδομένων κίνησης και των δεδομένων περιεχομένου, καθώς και οι αυξημένες προϋποθέσεις που θέτει ο ενωσιακός νομοθέτης για την έκδοση των ΕΕΥ, με τις οποίες ζητούνται αυτά, όπως θα εξετάσουμε κατωτέρω, δικαιολογούνται από το γεγονός ότι αυτά θεωρούνται περισσότερο ευαίσθητα. Σχετικά, όπως τονίζεται στην σκέψη 36 του Προοιμίου, «όταν εκδίδεται ευρωπαϊκή εντολή υποβολής στοιχείων ή ευρωπαϊκή εντολή διατήρησης στοιχείων, θα πρέπει να συμμετέχει πάντα δικαστική αρχή είτε στη διαδικασία έκδοσης είτε στη διαδικασία έγκρισής της». Ειδικότερα, όσον αφορά στα δεδομένα

²⁰⁸ δηλαδή διαφορετικό από το κράτος έκδοσης

²⁰⁹ Βλ. άρθρ. 3 σημείο 1)

²¹⁰ Βλ. σκέψεις 19 και 24 Προοιμίου, οι περιορισμοί ισχύουν αντίστοιχα και για την Ευρωπαϊκή Εντολή Διατήρησης (ΕΕΔ) στοιχείων όπως θα εξεταστεί κατωτέρω.

²¹¹ Βλ. ορισμό αρ. 3 σημείο 15)

κίνησης και περιεχομένου, απαιτείται πάντα δικαστικός έλεγχος, ενώ αντίθετα, αρκεί ο εισαγγελικός έλεγχος στις κατηγορίες των δεδομένων συνδρομητή και των δεδομένων που ζητούνται αποκλειστικά για την ταυτοποίηση του χρήστη. Στην τελευταία περίπτωση βέβαια, τονίζεται ότι, προς διασφάλιση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη (αρ. 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ και αρ. 47 του Χάρτη), οι εισαγγελείς πρέπει να ασκούν τις αρμοδιότητές τους αντικειμενικά και να λαμβάνουν την απόφασή τους αποκλειστικά βάσει των πραγματικών στοιχείων της δικογραφίας και λαμβάνοντας υπόψη όλα τα ενοχοποιητικά και απαλλακτικά στοιχεία.

Αντίθετα, στην περίπτωση ΕΕΔ, ένεκα του λιγότερο παρεμβατικού χαρακτήρα²¹² της στα δεδομένα, ο εισαγγελέας θεωρείται εκδούσα αρχή ανεξαρτήτως κατηγορίας των εν κρίσει δεδομένων, με τα ανωτέρω να ισχύουν *mutatis mutandis* και εδώ²¹³.

Εν προκειμένω, ο ενωσιακός νομοθέτης, φαίνεται να αντιμετωπίζει με σχετική επιφύλαξη τον θεσμό των εθνικών εισαγγελικών αρχών όσον αφορά τα εχέγγυα ανεξαρτησίας τους, ακολουθώντας σχετικά τη **νομολογία του ΔΕΕ**²¹⁴. Εγγύτερα, το Δικαστήριο της ΕΕ με αφορμή προδικαστικό ερώτημα για την ανεξαρτησία της γερμανικής εισαγγελίας στο πλαίσιο της έκδοσης ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης (ΕΕΣ), έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στις επιταγές ανεξαρτησίας των οργάνων έκδοσης και εκτέλεσης ΕΕΣ ενόψει και των διαφορετικών (ιδίως εισαγγελικών) αρμοδίων οργάνων στα κράτη μέλη της ΕΕ και τις σχέσεις τους με την εκτελεστική εξουσία²¹⁵. Βέβαια, η σχετική νομολογία δεν έχει επιβεβαιωθεί μέχρι στιγμής και στην εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας (ΕΕΕ). Έτσι, το **ΔΕΕ σε Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως**, με το επιχείρημα ότι *«η ευρωπαϊκή εντολή έρευνας, σε αντίθεση με το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, δεν θίγει το κατοχυρούμενο στο άρθρο 6 του Χάρτη δικαίωμα στην ελευθερία του προσώπου το οποίο αυτή αφορά»* έκανε δεκτό ότι η παραπάνω ερμηνεία δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής στο πεδίο της ΕΕΕ, συνεπώς *«εμπίπτουν στις έννοιες της «δικαστικής αρχής» και της «αρχής έκδοσης», κατά τις διατάξεις αυτές, ο εισαγγελέας κράτους μέλους ή, γενικότερα, η εισαγγελία κράτους μέλους, ανεξαρτήτως της σχέσεως νομικής εξαρτήσεως που θα μπορούσε να υφίσταται μεταξύ του εισαγγελέα ή της εισαγγελίας και της εκτελεστικής εξουσίας του εν λόγω κράτους μέλους και ανεξαρτήτως του κινδύνου στον οποίο εκτίθεται ο εισαγγελέας ή η εισαγγελία να υπόκειται, άμεσα ή έμμεσα, σε εντολές ή οδηγίες παρεχόμενες ως προς συγκεκριμένη υπόθεση από την εκτελεστική εξουσία στο*

²¹² Βέβαια, υποστηρίζεται ότι η θέση αυτή είναι προβληματική όταν για παράδειγμα ο πάροχος είχε υποχρέωση εκ του νόμου να διαγράψει ή να περιορίσει την επεξεργασία των δεδομένων, των οποίων ζητήθηκε η διατήρηση μέσω της ΕΕΔ. Βλ. Ε. Φαρμακίδη, Ευρωπαϊκή Εντολή Υποβολής και Ευρωπαϊκή Εντολή Διατήρησης στοιχείων - Η προσαρμογή των θεσμών δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις στην ψηφιακή εποχή, ΠοινΔικ, 1/2021 28-43 (42)

²¹³ Άρθρ. 4 παρ. 3

²¹⁴ βλ. Α. Σαχουλίδου, ό.π., σ. 1288 και υπος. 51 με παραπομπές σε ενδεικτικές αποφάσεις του ΔΕΕ. Και Τσιλίκη σ. 255

²¹⁵ Συγκεκριμένα, έκρινε ότι *«η έννοια της «δικαστικής αρχής έκδοσης» (ΕΕΣ)... δεν περιλαμβάνει τις εισαγγελίες κράτους μέλους οι οποίες είναι εκτεθειμένες στον κίνδυνο να υπόκεινται σε οδηγίες παρεχόμενες ως προς συγκεκριμένη υπόθεση από την εκτελεστική εξουσία»* ΔΕΕ, Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως, απόφ. Της 7.5.2019, συνεκδ. Υπόθ. C-508/18 και C-82/19 PPU σκ. 88 επ. Βλ. Ομοίως, ΔΕΕ, Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως, απόφ. Της 24.11.2020, υπόθ. (Openbaar Ministerie) C-620/19 σκ. 66 επ.. Βλ. σχετική αναφορά Τσιλίκη, ό.π., σ. 255 με περαιτέρω παραπομπές

πλαίσιο διαδικασίας έκδοσης ευρωπαϊκής εντολής έρευνας»²¹⁶. Στην ίδια λογική, ένεκα της περιορισμένης παρεμβατικότητας των ΕΕΥ και ΕΕΔ στα θεμελιώδη δικαιώματα σε σύγκριση με άλλες πράξεις δικονομικού καταναγκασμού, θα μπορούσε ενδεχομένως να γίνει δεκτό από το ΔΕΕ, ότι δεν ανακύπτει κανένα ζήτημα -άνευ ετέρου- από την έκδοση των συγκεκριμένων εντολών από αρμόδιες εισαγγελικές αρχές. Σε κάθε περίπτωση, και ανεξάρτητα από το πώς θα διαπλαστεί η νομολογία επί του θέματος, κατά τη γνώμη του γράφοντος η δυνατότητα έκδοσης ΕΕΥ από εισαγγελείς, χωρίς έγκριση από τη δικαστική εξουσία, μπορεί να καταστεί προβληματική σε όσες έννομες τάξεις τα εισαγγελικά όργανα λαμβάνουν υποδείξεις ή οδηγίες από την εκτελεστική εξουσία. Στον προβληματισμό αυτό πρέπει να συνυπολογιστεί και το γεγονός, ότι ένεκα του μοντέλου απευθείας επικοινωνίας με τον (ιδιώτη) πάροχο υπηρεσιών, δεν υπάρχει στη διαδικασία το θεσμικό «αντίβαρο» μιας άλλης δικαστικής αρχής τρίτης χώρας, με συνέπεια το σύστημα να είναι ευάλωτο σε καταχρήσεις και πολιτικές σκοπιμότητες²¹⁷.

Από τα παραπάνω συνάγεται, ότι στην έννοια των δικαστικών αρχών με αρμοδιότητα έκδοσης ΕΕΥ και ΕΕΔ, παρ' ημίν υπάγονται: α) τα ποινικά δικαστήρια (λ.χ. μέσω της αναβολής για κρείσσονες αποδείξεις κατ' άρθρ. 352 παρ. 3 ΚΠΔ), β) οι ανακριτές, γ) οι αρμόδιοι στη συγκεκριμένη υπόθεση εισαγγελείς, προκειμένου για δεδομένα «συνδρομητή» και δεδομένα «που ζητούνται με αποκλειστικό σκοπό την ταυτοποίηση του χρήστη» και δ) οι ανακριτικοί υπάλληλοι, όπως οι πταισματοδίκες και ειρηνοδίκες (άρθρ. 31 παρ. 1 περ. α' ΚΠΔ) οι οποίοι είναι δικαστικοί λειτουργοί. Αντίθετα, άλλοι γενικοί ή ειδικοί ανακριτικοί υπάλληλοι, που δεν έχουν την ιδιότητα του δικαστικού λειτουργού, όπως οι αστυνομικοί (άρθρ. 31 παρ. 1 περ. β' ΚΠΔ) ή οι δημόσιοι υπάλληλοι (περ. γ'), όταν διερευνούν συγκεκριμένο αδίκημα στα πλαίσια άσκησης των ανακριτικών του καθηκόντων υπάγονται στην δεύτερη περίπτωση του άρθρ. 4. Συνεπώς, έχουν αρμοδιότητα να εκδώσουν την αντίστοιχη εντολή, υπό την προϋπόθεση της επικύρωσής της από δικαστική αρχή με αρμοδιότητα στη συγκεκριμένη υπόθεση, αφού διαπιστωθεί μετά από έλεγχο ότι συντρέχουν οι προβλεπόμενες προϋποθέσεις²¹⁸.

Καθίσταται ευχερώς αντιληπτό, ότι, προκειμένου να διασφαλίζεται η πλήρης προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, πριν από την έκδοση ΕΕΥ ή ΕΕΔ θα πρέπει, καταρχήν, να εξασφαλίζεται η έγκριση της οικείας εντολής από τις δικαστικές αρχές²¹⁹. Εξαιρέσεις από την εν λόγω αρχή σύμφωνα με το Προοίμιο του Κανονισμού θα πρέπει να γίνονται μόνο σε δεόντως διαπιστωμένες περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης. Έτσι, στην **παρ. 5 του άρθρ. 4** προβλέπεται ότι «*Σε δεόντως διαπιστωμένη περίπτωση έκτακτης ανάγκης, όπως ορίζεται στο άρθρο 3 σημείο 18)*²²⁰, οι αρμόδιες

²¹⁶ ΔΕΕ, Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως, απόφ. Της 8.12.2020, υπόθ. C-584/19 μείζων σύνθεση σκ. 73 επ.

²¹⁷ Βλ. σχετικά και Τσιλίκη, ό.π., σ. 255

²¹⁸ Βλ. σχετική ανάλυση Ε. Φαρμακίδη, Ευρωπαϊκή Εντολή Υποβολής και Ευρωπαϊκή Εντολή Διατήρησης στοιχείων – Η προσαρμογή των θεσμών δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις στην ψηφιακή εποχή, ΠοινΔικ, 1/2021, σ. 36

²¹⁹ βλ. σκέψη 37 Προοιμίου

²²⁰ Ως περίπτωση έκτακτης ανάγκης σύμφωνα με το αρ. 3 σημείο 18) νοείται η «κατάσταση στην οποία υπάρχει επικείμενη απειλή για τη ζωή, τη σωματική ακεραιότητα ή την ασφάλεια προσώπου ή για υποδομές ζωτικής σημασίας, όπως οι τελευταίες ορίζονται στο άρθρο 2 στοιχείο α) της οδηγίας 2008/114/ΕΚ, όταν η διατάραξη

αρχές που αναφέρονται στην παράγραφο 1 στοιχείο β) του παρόντος άρθρου και στην παράγραφο 3 στοιχείο β) μπορούν κατ' εξαίρεση να εκδίδουν ευρωπαϊκή εντολή υποβολής στοιχείων για δεδομένα συνδρομητή ή για δεδομένα που ζητούνται με αποκλειστικό σκοπό την ταυτοποίηση του χρήστη, όπως ορίζονται στο άρθρο 3 σημείο 10), ή ευρωπαϊκή εντολή διατήρησης στοιχείων **χωρίς προηγούμενη έγκριση** της σχετικής εντολής, όταν η έγκριση δεν μπορεί να εξασφαλιστεί εγκαίρως και όταν οι εν λόγω αρχές θα μπορούσαν να εκδώσουν εντολή σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση **χωρίς προηγούμενη έγκριση**». Στις ως άνω περιπτώσεις, η αρχή έκδοσης ζητεί την εκ των υστέρων έγκριση της σχετικής εντολής χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, το αργότερο εντός 48 ωρών. Εάν αυτή δεν χορηγηθεί, η αρχή έκδοσης ανακαλεί αμέσως την εντολή και διαγράφει τα δεδομένα που έχει αποκτήσει ή περιορίζει με άλλο τρόπο τη χρήση τους. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι ο δικαστικός έλεγχος – έστω και a posteriori – είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την εκτέλεση της εντολής.

Τέλος, στην **παρ. 6** προβλέπεται η δυνατότητα κάθε κράτους να ορίσει μία ή περισσότερες κεντρικές αρχές ως αρμόδιες για τη διοικητική διαβίβαση των πιστοποιητικών ΕΕΥ και ΕΕΔ, για την παραλαβή των δεδομένων και των κοινοποιήσεων, καθώς και για διαβίβαση κάθε άλλης επίσημης αλληλογραφίας σχετικά με την εκτέλεση των εν λόγω εντολών²²¹.

B. Προϋποθέσεις έκδοσης και Περιεχόμενο ΕΕΥ (άρθρο 5)

Σύμφωνα με το **αρ. 5 παρ. 1** η ΕΕΥ εκδίδεται μόνο αν πληρούνται οι προϋποθέσεις που ορίζονται στο εν λόγω άρθρο, οι οποίες διαφοροποιούνται ανάλογα με την κατηγορία των ζητούμενων προς υποβολή δεδομένων. Συγκεκριμένα, στην **παρ. 2** προβλέπεται ότι η ΕΕΥ πρέπει να είναι «αναγκαία και αναλογική» για τον θεμιτό σκοπό της συλλογής δεδομένων που είναι συναφή και αναγκαία ως αποδεικτικά στοιχεία στην υπό εξέταση υπόθεση και εκδίδεται μόνο εάν παρόμοια εντολή θα μπορούσε να είχε εκδοθεί υπό τους αυτούς όρους σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση²²². Οι συγκεκριμένες απαιτήσεις αναλογικότητας είναι αυστηρότερες σε σχέση με την ΕΕΔ όπως θα καταδειχθεί κατωτέρω, ένεκα του εντονότερου βαθμού επέμβασης της στα προσωπικά δεδομένα.

Εξάλλου, στην **παρ. 3** παρατηρείται διαφοροποίηση ανάμεσα στα δεδομένα κίνησης και περιεχομένου από τη μία, σε σχέση με τα δεδομένα συνδρομητή και τα δεδομένα που ζητούνται με αποκλειστικό σκοπό την ταυτοποίηση του χρήστη, όσον αφορά τα αδικήματα για τα οποία μπορεί να ζητηθεί έκδοση ΕΕΥ. Εγγύτερα, για τις πρώτες κατηγορίες δεδομένων, ΕΕΥ μπορεί να εκδίδεται μόνο για: α) για ποινικά αδικήματα

ή η καταστροφή των εν λόγω υποδομών ζωτικής σημασίας θα οδηγούσε σε επικείμενη απειλή για τη ζωή, τη σωματική ακεραιότητα ή την ασφάλεια προσώπου, μεταξύ άλλων μέσω σοβαρής βλάβης στην παροχή βασικών προμηθειών στον πληθυσμό ή στην άσκηση των βασικών λειτουργιών του κράτους».

²²¹ Σκόπιμο όπως αναφερθεί, η σχετική διάταξη του αρ. 6 της Οδηγίας δια της οποίας επιβάλλεται στα κράτη μέλη υποχρέωση να ορίσουν μία ή περισσότερες κεντρικές αρχές για τη διασφάλιση εφαρμογής του νομοθετικού πλαισίου (παρ. 1), οι οποίες θα συντονίζονται και θα συνεργάζονται μεταξύ τους και κατά περίπτωση με την Επιτροπή (παρ. 3), και να ενημερώνουν σχετικά την Επιτροπή, προκειμένου να καταρτιστεί και δημοσιοποιηθεί κατάλογος των κεντρικών αρχών στα κράτη μέλη (παρ. 2).

²²² Βλ. σκέψη 38 Προοιμίου

που επισύρουν, στο κράτος έκδοσης, περιοριστική της ελευθερίας ποινή με ανώτατο όριο τουλάχιστον τριών ετών· ή β) για τα ακόλουθα αδικήματα, αν διαπράχθηκαν εν όλω ή εν μέρει μέσω πληροφοριακού συστήματος: i) τα αδικήματα των άρθρων 3 έως 8 της οδηγίας (ΕΕ) 2019/713 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας μέσω πληρωμής πλην των μετρητών· ii) τα αδικήματα των άρθρων 3 έως 7 της οδηγίας 2011/93/ΕΕ για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης, της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας· iii) τα αδικήματα των άρθρων 3 έως 8 της οδηγίας 2013/40/ΕΕ για τις επιθέσεις κατά πληροφοριακών συστημάτων· γ) τα ποινικά αδικήματα των άρθρων 3 έως 12 και 14 της οδηγίας (ΕΕ) 2017/541 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, ανεξαρτήτως του τρόπου τέλεσης· καθώς και δ) για την εκτέλεση περιοριστικής της ελευθερίας ποινής ή στερητικού της ελευθερίας μέτρου ασφαλείας τουλάχιστον τεσσάρων μηνών —κατόπιν ποινικής διαδικασίας— που επιβλήθηκε με απόφαση μη εκδοθείσα ερήμην, σε περιπτώσεις στις οποίες το καταδικασθέν πρόσωπο διέφυγε από τη δικαιοσύνη, για τα ποινικά αδικήματα που αναφέρονται στα στοιχεία α), β) και γ) της παρούσας παραγράφου.

Από τις ως άνω κατηγορίες αδικημάτων, η πρώτη σχετίζεται με εθνικό δίκαιο του Κράτους Έκδοσης, και θέτει ελάχιστο όριο την πρόβλεψη στερητικής της ελευθερίας ποινής τριών ετών²²³. Έτσι, σύμφωνα με τις αιτιολογικές σκέψεις του Κανονισμού περιορίζεται το πεδίο εφαρμογής όσον αφορά στα δεδομένα κίνησης και περιεχομένου -δοθέντος του ευαίσθητου χαρακτήρα τους- στα **σοβαρότερα αδικήματα**, χωρίς να επηρεαστούν υπερβολικά οι δυνατότητες της χρήσης του Κανονισμού από τους επαγγελματίες του κλάδου ούτε οι αποτελεσματικότητα και η εύκολη εφαρμογή του. Συνεπώς υπηρετείται η αρχή της αναλογικότητας²²⁴. Η δεύτερη και η τρίτη κατηγορία αδικημάτων αναφέρονται σε Ευρωπαϊκές Οδηγίες και Αποφάσεις-Πλαίσια, ανεξάρτητα από το ύψος της απειλούμενης ποινής στο εθνικό δίκαιο του Κράτος Έκδοσης²²⁵. Η επιλογή αυτή ερείδεται στη σκέψη ότι υπάρχουν συγκεκριμένα αδικήματα για τα οποία τα αποδεικτικά στοιχεία κατά κανόνα είναι διαθέσιμα μόνο σε ηλεκτρονική μορφή, ο χαρακτήρας της οποίας είναι ιδιαίτερα παροδικός. Αυτό ισχύει για αδικήματα που συνδέονται με τον κυβερνοχώρο, ακόμα και όσα ενδέχεται να μη θεωρούνται καθαυτά σοβαρά, αλλά που θα μπορούσαν να προκαλέσουν εκτενείς ή σοβαρές ζημιές. Έτσι, ο ενωσιακός νομοθέτης έκρινε σκόπιμη την ένταξη τους στο πεδίο εφαρμογής ακόμα και αν η ποινή που επαπειλείται για αυτά είναι μικρότερη των τριών ετών, καθώς σε αντίθετη περίπτωση θα υπήρχε κίνδυνος ατιμωρησίας, εξαιτίας αλλοίωσης ή διαγραφής των κρίσιμων αποδεικτικών στοιχείων²²⁶.

²²³ Σημειωτέον, ότι το Σχέδιο νομοθετικού ψηφίσματος για τον Κανονισμό (εφεξής ΣχνΨΚ), επί τη βάση της έκθεση της Επιτροπής Πολιτικών Ελευθεριών (εφεξής Επιτροπή LIBE), είχε προτείνει ως όριο τα πέντε έτη στερητικής της ελευθερίας ποινής. Βλ. European Parliament, Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on European Production and Preservation Orders for electronic evidence in criminal matters, COM/2018/225 final - 2018/0108 (COD), διαθέσιμο σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A225%3AFIN> προσπελάστηκε στις 01.06.2024

²²⁴ βλ. σκέψη 40 Προοιμίου

²²⁵ Βλ. σχετική ανάλυση Φαρμακίδη ό.π., σ. 34

²²⁶ Βλ. σκέψη 41 Προοιμίου

Ωστόσο, έχουν εγερθεί προβληματισμοί στη θεωρία²²⁷, τόσο ως προς το ελάχιστο όριο μέγιστης επαπειλούμενης ποινής στα τρία έτη, στο οποίο υπάγονται και εγκλήματα που δυσχερώς μπορούν να ενταχθούν στην έννοια της βαριάς εγκληματικότητας, όσο και στην περίπτωση των ψηφιακών εγκλημάτων για τα οποία δεν προβλέπεται κανένα ελάχιστο όριο ποινής για την υπαγωγή τους. Επισημαίνεται ότι όσον αφορά τις προϋποθέσεις έκδοσης ΕΕΥ/ΕΕΔ καταγράφεται μια τελικά, ελλιπής σύνδεση αυτών με «σοβαρά ποινικά αδικήματα», μια έννοια που, εκτός των άλλων, δεν ορίζεται στο ενωσιακό δίκαιο με αποτέλεσμα η ευθύνη για τον προσδιορισμό της να επαφίεται στον εκάστοτε εθνικό νομοθέτη. Υποστηρίζεται λοιπόν, ότι μια τέτοια άμεση επέμβαση δια των ερευνητικών μέτρων στη σφαίρα της ιδιωτικότητας, δεν δικαιολογείται για εγκληματικές πράξεις ή σονος σημασίας, ούτε αποτελεί επαρκή λόγο άνευ ετέρου ο κίνδυνος ατιμωρησίας, για την κάμψη των δικαιωμάτων των θιγομένων προσώπων. Προς επίρρωση του ως άνω επιχειρήματος, αναφέρεται ότι μέσω του κριτηρίου της εναρμόνισης σε επίπεδο ΕΕ, το μέτρο της ΕΕΥ μπορεί να επιφυλάσσεται λ.χ. για το αδίκημα της παράνομης πρόσβασης σε συστήματα πληροφοριών ή σε δεδομένα, πράξη που κατά το εθνικό μας δίκαιο, κατά περίπτωση, μπορεί να κριθεί ατιμώρητη (άρθρ. 370B εδ. β΄ ΠΚ), ενώ μέσω του κριτηρίου του ορίου ποινής, το ίδιο μέτρο καλύπτει αδικήματα όπως αυτό της απλής κλοπής (άρθρ. 372 παρ. 1 εδ. α΄ ΠΚ)²²⁸.

Σχετική είναι και η νομολογία του ΔΕΕ αναφορικά με το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως κατοχυρώνονται στον Χάρτη²²⁹. Ειδικότερα, στην υπόθεση **Digital Rights Ireland**²³⁰, το ΔΕΕ έκρινε ότι «ο νομοθέτης της Ένωσης, εκδίδοντας την οδηγία 2006/24, υπερέβη τα όρια που επιβάλλει η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας υπό το πρίσμα των άρθρων 7, 8 και 52, παράγραφος 1, του Χάρτη», δεδομένου ότι η Οδηγία 2006/24 «καλύπτει εν γένει κάθε πρόσωπο και κάθε μέσο ηλεκτρονικής επικοινωνίας, καθώς και το σύνολο των δεδομένων κινήσεως άνευ ουδεμίας διαφοροποιήσεως, περιορισμού ή εξαιρέσεως σε σχέση προς τον σκοπό της καταπολεμήσεως των σοβαρών παραβάσεων», και έτσι αφορά εν γένει το σύνολο των προσώπων που χρησιμοποιούν τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, χωρίς να προϋποτίθεται η υπόνοια διάπραξης ποινικού αδικήματος (και μάλιστα σοβαρού) από μέρους τους. Κατόπιν, στην υπόθεση **Tele2 Sverige**²³¹, το ΔΕΕ έκρινε ότι αντιβαίνει προς το άρθρο 15 παρ. 1 της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα

²²⁷ Βλ. ενδεικτικά Σαχουλίδου ό.π., σ. 1293, Ναζίρη, Η κατάσχεση ψηφιακών δεδομένων (ΜΕΡΟΣ Α': εννοιολογικό και ευρύτερο κανονιστικό πλαίσιο), ΠοινΔικ, 2/2021, σ. 191, ο οποίος επισημαίνει επίσης την απουσία πρόβλεψης ελαχίστου βαθμού υπονοιών που να επιτρέπει την έκδοση της εντολής, οπότε ο προσδιορισμός ου επαφίεται στο κράτος έκδοσης, με βάση το τι προβλέπει το εθνικό του δίκαιο για το συγκεκριμένο διαδικαστικό στάδιο, ανεξάρτητα από τυχόν αυξημένες απαιτήσεις στο κράτος όπου εκτελείται το μέτρο.

²²⁸ Βλ. Σαχουλίδου ό.π.

²²⁹ Άρθρ. 7 & άρθρ. 8 παρ. 1 αντίστοιχα.

²³⁰ Digital Rights Ireland Ltd κατά Minister for Communications, Marine and Natural Resources κ.λπ. [C-293/12] και Kärntner Landesregierung κ.λπ. [C-594/12], απόφαση της 8ης Απριλίου 2014, ECLI:EU:C:2014:238.

²³¹ Tele2 Sverige AB κατά Post- och telestyrelsen [C-203/15] και Secretary of State for the Home Department κατά Watson [C-698/15], απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016, ECLI:EU:C:2016:970.

των άρθρων 7, 8 και 11 καθώς και του άρθρου 52, παράγραφος 1, του Χάρτη «εθνική ρύθμιση η οποία καθορίζει τα σχετικά με την προστασία και την ασφάλεια των δεδομένων κίνησης και των δεδομένων θέσεως και, ιδίως, την πρόσβαση των αρμόδιων εθνικών αρχών στα διατηρούμενα δεδομένα, χωρίς να περιορίζει την εν λόγω πρόσβαση μόνο στις περιπτώσεις που συνδέονται με την καταπολέμηση του σοβαρού εγκλήματος, χωρίς να προβλέπει ότι η εν λόγω πρόσβαση υπόκειται στον προηγούμενο έλεγχο δικαστηρίου ή ανεξάρτητης διοικητικής αρχής και χωρίς να επιβάλλει τη διατήρηση των εν λόγω δεδομένων εντός των εδαφικών ορίων της Ένωσης». Παρατηρείται, επομένως, ότι το ΔΕΕ σε ό,τι αφορά την αξίωση για περιορισμό της δυνατότητας ανάκτησης ή διατήρησης ψηφιακών δεδομένων απαιτεί τη σύνδεση με πιθανολογούμενη διάπραξη (σοβαρού) εγκλήματος και τη θέση εξαιρέσεων για ορισμένες τουλάχιστον περιπτώσεις.

Σε κάθε περίπτωση ο ενωσιακός νομοθέτης πρέπει να διασφαλίζει την ισορροπία ανάμεσα στην αποτελεσματικότητα της δίωξης και της απόδειξης και στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας²³². Προς αυτό το σκοπό, σημαντική είναι η πρόβλεψη υποχρέωσης ενημέρωσης του χρήστη²³³ καθώς και η δυνατότητα άσκησης μέσων ένδικης προστασίας²³⁴ τα οποία θα εξεταστούν κατωτέρω. Ακόμη, σημαντική είναι η πρόβλεψη ως λόγου άρνησης της ΕΕΥ, της αρχής του διπλού αξιοποιήσιμου²³⁵. Ωστόσο, επί του τελευταίου σημειώνεται ότι το όριο της ελάχιστης μέγιστης ποινής έχει αναχθεί από τις εξαιρέσεις στον κανόνα του διπλού αξιοποιήσιμου.

Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρ. 5 παρ. 3, για τις υπόλοιπες κατηγορίες δεδομένων, επιτρέπεται η έκδοση ΕΕΥ χωρίς περιορισμούς ως προς το τελεσθέν αδίκημα.

Περαιτέρω προϋποθέσεις για την έκδοση ΕΕΥ προβλέπονται, όταν ζητείται η υποβολή δεδομένων κίνησης -εκτός όσων ζητούνται με αποκλειστικό σκοπό την ταυτοποίηση του χρήστη- ή δεδομένων περιεχομένου σε δύο περιπτώσεις. Πρώτον, στην παρ. 9 του αρ. 5 που αφορά περιπτώσεις επαγγελματιών «υπό καθεστώς απορρήτου» σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο του κράτους έκδοσης, προβλέπεται ότι η έκδοση ΕΕΥ είναι δυνατή μόνο όταν: α) ο επαγγελματίας υπό καθεστώς απορρήτου (θιγόμενο πρόσωπο) διαμένει στο κράτος έκδοσης, β) η επικοινωνία μαζί του ενδέχεται να είναι επιζήμια για την έρευνα ή γ) το απόρρητο έχει αρθεί σύμφωνα με το εφαρμοστέο δίκαιο.

Δεύτερον, στην **παρ. 10** του εν θέματι άρθρου, υπάρχει ειδική πρόβλεψη όσον αφορά στα δεδομένα κίνησης ή περιεχομένου που «προστατεύονται από ασυλίες ή προνόμια που χορηγούνται δυνάμει του δικαίου του κράτους εκτέλεσης» ή που «υπόκεινται, σε αυτό το κράτος, σε κανόνες για τον καθορισμό και τον περιορισμό της ποινικής ευθύνης που συνδέονται με την ελευθερία του τύπου ή την ελευθερία της έκφρασης σε άλλα μέσα». Σημειωτέον ότι οι ασυλίες που ενδέχεται να αφορούν σε

²³² Έτσι, και ο S. Tosza, Internet service providers as law enforcers and adjudicators. A public role of private actors, 11/2021, σελ. 3 διαθέσιμο online σε <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S026736492100087X> προσπελάστηκε στις 1.6.2024

²³³ Άρθρ. 13

²³⁴ Άρθρ. 18

²³⁵ Άρθρ. 12 παρ. 1 στοιχ. στ'

κατηγορίες προσώπων όπως οι διπλωμάτες και τα προνόμια σε ειδικά προστατευόμενες σχέσεις όπως λ.χ. το δικηγορικό απόρρητο ή το δικαίωμα των δημοσιογράφων να μην αποκαλύπτουν τις πηγές των πληροφοριών τους, αναφέρονται και σε άλλες πράξεις αμοιβαίας αναγνώρισης, όπως στην αναλυθείσα οδηγία 2014/41/ΕΕ (ΕΕΕ). Ελλείπει κοινού ορισμού, εναπόκειται στον εθνικό νομοθέτη η πρόβλεψη σχετικών ασυλιών ή προνομίων στα οποία μπορεί να περιλαμβάνει μέτρα προστασίας που ισχύουν, για παράδειγμα, για τα ιατρικά και νομικά επαγγέλματα, μεταξύ άλλων όταν χρησιμοποιούνται εξειδικευμένες πλατφόρμες. Ως εκ τούτου, το εύρος και οι επιπτώσεις τους διαφέρουν ανάλογα με την εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά το χρόνο έκδοσης της εντολής, καθώς η αρχή έκδοσης μπορεί να εκδώσει την εντολή μόνο αν είναι διαθέσιμη παρόμοια εντολή για το ίδιο ποινικό αδίκημα σε συγκρίσιμη εγχώρια κατάσταση. Το ίδιο ισχύει και αναφορικά με τον καθορισμό και τον περιορισμό της ποινικής ευθύνης που συνδέονται με την ελευθερία του τύπου και την ελευθερία της έκφρασης σε άλλα μέσα στα εν λόγω επαγγέλματα²³⁶. Εν προκειμένω, εάν η αρχή έκδοσης έχει βάσιμους λόγους να πιστεύει ότι συντρέχει αυτή η περίπτωση δύναται να ζητήσει διευκρινίσεις πριν από την έκδοση της ευρωπαϊκής εντολής υποβολής στοιχείων, μεταξύ άλλων μέσω διαβούλευσης με τις αρμόδιες αρχές του κράτους εκτέλεσης, είτε απευθείας είτε μέσω της Eurojust ή του ευρωπαϊκού δικαστικού δικτύου. Εξάλλου, αν η αρχή έκδοσης τελικά (ή εξ αρχής) κρίνει ότι τα ως άνω δεδομένα εμπίπτουν στην τελευταία περίπτωση δεν εκδίδει την ΕΕΥ²³⁷.

Η ΕΕΥ στοιχείων πρέπει να περιλαμβάνει τις ακόλουθες πληροφορίες, σύμφωνα με το άρθρ. 5 παρ. 5: την αρχή έκδοσης, τον αποδέκτη, τα πρόσωπα των οποίων τα δεδομένα ζητούνται, την κατηγορία των ζητούμενων δεδομένων, το χρονικό διάστημα για το οποίο ζητείται η υποβολή, τις ισχύουσες διατάξεις του ποινικού δικαίου του κράτους έκδοσης, σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης δεόντως αιτιολογημένους λόγους, επιβεβαίωση ότι η εντολή συμμορφώνεται με την παράγραφο 6 του άρθρου 5 του Κανονισμού, τους λόγους ως προς την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα του μέτρου και τέλος, συνοπτική περιγραφή της υπόθεσης. Η ευρωπαϊκή εντολή υποβολής στοιχείων απευθύνεται στην ορισθείσα εγκατάσταση ή στον ορισθέντα νόμιμο εκπρόσωπο του παρόχου υπηρεσιών σύμφωνα με το αρ. 3 παρ. 1 της Οδηγίας, ο οποίος ενεργεί ως υπεύθυνος επεξεργασίας σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΕ) 2016/679 περί προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (GDPR).

Όμως, σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να αποδειχθεί ιδιαίτερα δύσκολο να προσδιοριστεί κατά πόσον ένας πάροχος υπηρεσιών έχει τον ρόλο του υπευθύνου επεξεργασίας. Για αυτό, όταν δεν μπορεί να προσδιοριστεί ο τελευταίος παρά τις εύλογες προσπάθειες της αρχής έκδοσης (λ.χ. επειδή συμμετέχουν περισσότεροι του ενός πάροχοι στην επεξεργασία ή υποβάλλονται σε επεξεργασία για λογαριασμό

²³⁶ βλ. σκέψεις 47-48 Προοιμίου

²³⁷ Άρθρ. 5 παρ. 10 εδ. β'

φυσικού προσώπου), είναι κατ' εξαίρεση είναι δυνατή η αποστολή ευρωπαϊκής εντολής υποβολής στοιχείων απευθείας στον πάροχο υπηρεσιών που αποθηκεύει ή υποβάλλει σε άλλη επεξεργασία τα δεδομένα για λογαριασμό του υπευθύνου επεξεργασίας. Η ίδια δυνατότητα προβλέπεται και στην περίπτωση που η επικοινωνία με τον υπεύθυνο επεξεργασίας ενδέχεται να είναι επιζήμια για την έρευνα στη συγκεκριμένη υπόθεση, για παράδειγμα επειδή ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι ύποπτος ή κατηγορούμενος ή καταδικασθείς ή υπάρχουν ενδείξεις ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα μπορούσε να ενεργεί προς το συμφέρον του προσώπου που αποτελεί αντικείμενο της έρευνας²³⁸. Στις ως άνω δύο περιπτώσεις, ο εκτελών την επεξεργασία που αποθηκεύει ή επεξεργάζεται με άλλον τρόπο τα δεδομένα για λογαριασμό του υπευθύνου επεξεργασίας θα πρέπει να ενημερώσει τον υπεύθυνο επεξεργασίας σχετικά με την υποβολή των δεδομένων, εκτός εάν η αρχή έκδοσης έχει ζητήσει από τον πάροχο υπηρεσιών να μην ενημερώνει τον υπεύθυνο επεξεργασίας, για όσο διάστημα είναι αναγκαίο και αναλογικό, προκειμένου να μην παρεμποδιστεί η σχετική ποινική διαδικασία²³⁹. Στην τελευταία περίπτωση, η αρχή έκδοσης αναφέρει στο φάκελο της υπόθεσης τους λόγους καθυστέρησης στην ενημέρωση του υπευθύνου επεξεργασίας και προσθέτει σύντομη αιτιολόγηση στο πιστοποιητικό ΕΕΥ.

Ειδικές προϋποθέσεις για την έκδοση ΕΕΥ τίθενται σε δύο ακόμη περιπτώσεις: Πρώτον, όταν τα δεδομένα, ανεξαρτήτως κατηγορίας τους, αποθηκεύονται ή υποβάλλονται σε άλλη επεξεργασία στο πλαίσιο υποδομής που παρέχεται από τον Πάροχο Υπηρεσιών για λογαριασμό δημόσιας αρχής, η ΕΕΥ μπορεί να εκδοθεί σύμφωνα με την παρ. 8 μόνον όταν η δημόσια αρχή για λογαριασμό της οποίας αποθηκεύονται ή υποβάλλονται σε άλλη επεξεργασία τα δεδομένα βρίσκεται στο κράτος έκδοσης²⁴⁰. Δεύτερον, όταν ζητούνται δεδομένα κίνησης ή περιεχομένου τα οποία προστατεύονται από επαγγελματικό απόρρητο σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους έκδοσης και αποθηκεύονται από πάροχο υπηρεσιών στο πλαίσιο υποδομής που παρέχεται σε επαγγελματίες «υπό καθεστώς απορρήτου», η ΕΕΥ εκδίδεται μόνο υπό τρεις διαζευκτικές προϋποθέσεις: α) ο επαγγελματίας υπό καθεστώς απορρήτου διαμένει στο κράτος έκδοσης, β) η επικοινωνία με τον επαγγελματία υπό καθεστώς απορρήτου ενδέχεται να είναι επιζήμια για την έρευνα, ή γ) το απόρρητο έχει αρθεί σύμφωνα με το εφαρμοστέο δίκαιο.

6. Ευρωπαϊκή Εντολή Διατήρησης στοιχείων (ΕΕΔ)

Ως Ευρωπαϊκή Εντολή Διατήρησης (ΕΕΔ) στοιχείων νοείται η δεσμευτική απόφαση αρχής έκδοσης κράτους μέλους, η οποία υποχρεώνει πάροχο υπηρεσιών να διατηρήσει ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία, ενόψει επακόλουθου αιτήματος υποβολής τους είτε μέσω διαύλων αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής στην περίπτωση τρίτων χωρών είτε μέσω ΕΕΕ ή τέλος μέσω ΕΕΥ μεταξύ συμμετεχόντων κρατών

²³⁸βλ. σκέψη 42

²³⁹ παρ. 7, βλ. και σκέψη 43

²⁴⁰ Η συγκεκριμένη διάταξη εφαρμόζεται και στην έκδοση ΕΕΔ κατ' αναλογία, σύμφωνα με το αρ. 6 παρ. 1

μελών²⁴¹. Όπως συνάγεται, σκοπός της ΕΕΔ είναι να αποτρέψει την αφαίρεση, τη διαγραφή ή την αλλοίωση των σχετικών δεδομένων σε περιπτώσεις που ενδέχεται να χρειαστεί περισσότερος χρόνος για να διασφαλιστεί η υποβολή τους (π.χ. επειδή θα χρησιμοποιηθούν διάλογοι δικαστικής συνεργασίας). Οι απαιτήσεις έκδοσης ΕΕΔ είναι αρκετά ηπιότερες σε σύγκριση με ό,τι προβλέπεται για την έκδοση της ΕΕΥ, ένεκα της σαφώς μικρότερης επέμβασης που αυτή συνεπάγεται στα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου²⁴². Συγκεκριμένα, εκδίδεται όπως και η ΕΕΥ επί συγκεκριμένης ποινικής διαδικασίας, ενώ μπορεί να εκδοθεί (ανεξαρτήτως κατηγορίας δεδομένων) για όλα τα ποινικά αδικήματα εάν θα μπορούσε να εκδοθεί υπό τους αυτούς όρους και σε εγχώρια υπόθεση, και για την εκτέλεση περιοριστικής της ελευθερίας ποινής ή στερητικού μέτρου ασφαλείας τουλάχιστον τεσσάρων μηνών που επιβλήθηκε με απόφαση μη εκδοθείσα ερήμην. Ως μοναδικός όρος τίθεται να είναι αυτή απαραίτητη και αναλογική ως προς το σκοπό της, ήτοι την αποτροπή διαγραφής ή αλλοίωσης των δεδομένων ενόψει επακόλουθου αιτήματος για την υποβολή των μέσω αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής, ΕΕΥ ή ΕΕΕ, λαμβανομένων υπόψη των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, όπως προβλέπεται στο αρ. 6 παρ. 2. Αξίζει να σημειωθεί, ότι η ΕΕΔ επιτρέπει μόνο τη διατήρηση δεδομένων που είναι ήδη αποθηκευμένα κατά τον χρόνο παραλαβής της εντολής (ομοίως με την ΕΕΥ), και όχι την πρόσβαση σε δεδομένα σε μελλοντική στιγμή μετά την παραλαβή της. Η ρύθμιση αυτή επιρρωνύει την επιλογή του ενωσιακού νομοθέτη να θεσπίσει ένα νέο νομικό εργαλείο προσαρμοσμένο στα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία, το οποίο δεν επιχειρεί να υποκαταστήσει τα ήδη υπάρχοντα, αλλά να λειτουργήσει συμπληρωματικά προς αυτά, δίδοντας τη δυνατότητα επιλογής του κατάλληλου μέσου σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση²⁴³. Όσον αφορά στην αρμόδια αρχή έκδοσης ΕΕΔ, ισχύει ό,τι και για τις ΕΕΥ με τις οποίες ζητούνται δεδομένα συνδρομητή, έτσι μπορεί να εκδοθεί μεταξύ άλλων και από εισαγγελέα²⁴⁴. Για τη σχετική ανάλυση παραπέμπουμε ανωτέρω. Το περιεχόμενό της, επίσης ταυτίζεται εν πολλοίς με αυτό της ΕΕ, όπως ανωτέρω.

7. Διαδικασία (απευθείας) εκτέλεσης των εντολών ΕΕΥ και ΕΕΔ

Α. Εκτέλεση πιστοποιητικού ΕΕΥ

Μόλις η ΕΕΥ ή ΕΕΔ εκδοθεί ή εγκριθεί από την αρμόδια αρχή έκδοσης, τηρουμένων των προϋποθέσεων που αναφέρθηκαν ανωτέρω, αυτή διαβιβάζεται στον αποδέκτη μέσω πιστοποιητικού ΕΕΥ ή ΕΕΔ αντίστοιχα, δηλαδή ενός εντύπου²⁴⁵ που

²⁴¹ Για ορισμό βλ. αρ.3 σημείο 2), βλ. επίσης Πρόταση Κανονισμού Επιτροπής, COM(2018)225 final, της 17.4.2018, σ. 5

²⁴² βλ. Ε. Φαρμακίδη, Ευρωπαϊκή Εντολή Υποβολής και Ευρωπαϊκή Εντολή Διατήρησης στοιχείων – Η προσαρμογή των θεσμών δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις στην ψηφιακή εποχή, ΠοινΔικ, 1/2021, σ.35. Ακόμη, επισημαίνεται ότι η θέσπιση ορίων αναφορικά με την έκδοση ΕΕΔ θα οδηγούσε τις αρμόδιες αρχές στην έκδοση ΕΕΕ αντί ΕΕΔ, με αποτέλεσμα το εν λόγω μέσο να καθίσταται αναποτελεσματικό

²⁴³ Βλ. Πρόταση Κανονισμού Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σ. 3. Έτσι, και Ι. Ηρειώτης, Συλλογή και αξιοποίηση αποδεικτικών στοιχείων στην ψηφιακή εποχή – Το αποτύπωμα της τεχνολογίας στην ποινική αποδεικτική διαδικασία, ΠοινΔικ, 4/2024, σ. 339

²⁴⁴ Βλ. αρ. 4 παρ. 3

²⁴⁵ Βλ. Παράρτημα 1 Κανονισμού

υπογράφεται και βεβαιώνεται ως προς την ορθότητα του περιεχομένου του και περιλαμβάνει αφενός τις ως άνω απαιτούμενες πληροφορίες των άρθρων 5 παρ. 5 και 6 παρ. 4 αντίστοιχα, αφετέρου τα στοιχεία ταυτότητας και επικοινωνίας της αρχής έκδοσης (στην περίπτωση ΕΕΥ, και της αρχής εκτέλεσης). Μάλιστα, αν απαιτείται μεταφράζεται σε επίσημη γλώσσα της Ένωσης την οποία αποδέχεται ρητά ο αποδέκτης σύμφωνα με το αρ. 4 της Οδηγίας²⁴⁶.

Όπως προαναφέρθηκε, κατά κανόνα, η εντολή απευθύνεται απευθείας στον αποδέκτη σύμφωνα με το **αρ. 7 παρ. 1**, ήτοι στον νόμιμο εκπρόσωπο ή στην ορισθείσα εγκατάσταση του οικείου παρόχου υπηρεσιών, χωρίς καμία εμπλοκή των δημοσίων αρχών του κράτους εκτέλεσης, εξασφαλίζοντας την ταχύτητα και αποτελεσματικότητα της διαδικασίας²⁴⁷. Συνεπώς, παραλαμβάνοντας την ο αποδέκτης οφείλει να προβεί άμεσα στην εκτέλεσή της σύμφωνα με το άρθρ. 10. Κατ' εξαίρεση όμως, όταν εκδίδεται εντολή υποβολής στοιχείων για την απόκτηση δεδομένων κίνησης ή περιεχομένου, η αρχή έκδοσης οφείλει να κοινοποιήσει το πιστοποιητικό ΕΕΥ/ΕΕΔ και στην αρχή εκτέλεσης, ταυτόχρονα με τον Αποδέκτη, όπως προβλέπεται στο **άρθρ. 8 παρ. 1**. Παράλληλα, περιλαμβάνει στο εν λόγω πιστοποιητικό τυχόν πρόσθετες πληροφορίες, ενδεχομένως χρήσιμες για την αξιολόγηση της δυνατότητας προβολής λόγου άρνησης σύμφωνα με το άρθρ. 12²⁴⁸. Βασική συνέπεια της ως άνω κοινοποίησης αποτελεί το ανασταλτικό της αποτελέσμα στις υποχρεώσεις του αποδέκτη, όπως ορίζονται στο άρθρ. 10 παρ. 2, ούτως ώστε να επιληφθεί πρώτα η αρχή εκτέλεσης. Επαναφορά στον κανόνα της μη κοινοποίησης στην αρχή εκτέλεσης έχουμε ωστόσο, εάν η αρχή έκδοσης «έχει βάσιμους λόγους να πιστεύει ότι: α) το αδίκημα έχει διαπραχθεί, διαπράττεται ή είναι πιθανό να διαπραχθεί στο κράτος έκδοσης· και β) το πρόσωπο του οποίου τα δεδομένα ζητούνται, διαμένει στο κράτος έκδοσης»²⁴⁹.

Ως εκ τούτου, η διαδικασία της εκτέλεσης των εντολών διαφοροποιείται ανάλογα με το αν απαιτείται ή όχι παράλληλη κοινοποίηση στην αρχή εκτέλεσης.

Εκκινώντας από την εκτέλεση της ΕΕΥ στοιχείων, όπως διαρθρώνεται στο **άρθρ. 10**, ο αποδέκτης, κατά την παραλαβή του πιστοποιητικού ΕΕΥ, οφείλει να ενεργήσει χωρίς καθυστέρηση για να διατηρήσει τα δεδομένα που ζητούνται, προκειμένου να είναι διαθέσιμα και ακέραια για τη μετέπειτα υποβολή τους.

Κατόπιν, όταν δεν απαιτείται κοινοποίηση στην αρχή εκτέλεσης σύμφωνα με το άρθρ. 8, ο αποδέκτης διαβιβάζει απευθείας τα δεδομένα στην αρχή έκδοσης ή στις αρχές επιβολής του νόμου, το αργότερο εντός 10 ημερών από την παραλαβή του πιστοποιητικού ΕΕΥ²⁵⁰. Σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης²⁵¹, η διαβίβαση η διαβίβαση γίνεται χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση το αργότερο 8 ώρες από την

²⁴⁶ Βλ. αρ. 9 παρ. 1-4

²⁴⁷ Κατ' εξαίρεση, σύμφωνα με το άρθρ. 7 παρ. 2

²⁴⁸ Άρθρ. 8 παρ. 3

²⁴⁹ Άρθρ. 8 παρ. 2, βλ. και σκέψεις 51-53 Προοιμίου, όπου παρατίθενται μεταξύ άλλων κρίσιμα αντικειμενικά κριτήρια για τον προσδιορισμό του τόπου τέλεσης και τόπου διαμονής

²⁵⁰ Άρθρ. 10 παρ. 3

²⁵¹ Βλ. αρ. 3 σημ. 18) ό.π.

παραλαβή²⁵². Πρόκειται για μία τάχιστη διαδικασία, άμεσα συνυφασμένη με τον ευμετάβλητο χαρακτήρα των ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων.

Όταν, κατ' εξαίρεση, απαιτείται κοινοποίηση στην αρχή εκτέλεσης, η τελευταία διαθέτει περιθώριο 10 ημερών από την παραλαβή του πιστοποιητικού (ή σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης 96 ώρες), προκειμένου να προβάλει λόγο άρνησης της εντολής, σύμφωνα με το άρθρ. 12, οπότε και ακολουθείται η κατά το εν λόγω άρθρο διαδικασία. Αν δεν το πράξει, το άρθρ. 10 παρ. 2 ορίζει ότι ο αποδέκτης ο διαβιβάζει τα δεδομένα στο τέλος της εν λόγω περιόδου. Μάλιστα, αν η αρχή εκτέλεσης ήδη πριν τη λήξη της προθεσμίας επιβεβαιώσει στην αρχή έκδοσης και στον αποδέκτη ότι δεν θα προβάλει λόγο άρνησης, ο αποδέκτης ενεργεί το συντομότερο δυνατόν και το αργότερο στο τέλος της εν λόγω περιόδου 10 ημερών²⁵³. Σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, τα δεδομένα διαβιβάζονται ούτως ή άλλως εντός 8 ωρών. Εάν η αρχή εκτέλεσης αποφασίσει να προβάλει λόγο άρνησης, μπορεί να ενημερώσει τον αποδέκτη και την αρχή έκδοσης χωρίς καθυστέρηση και το αργότερο εντός 96 ωρών από την παραλαβή της κοινοποίησης ότι αντιτίθεται στη χρήση των δεδομένων ή συγκατατίθεται με αυτή αλλά υπό συγκεκριμένους όρους. Έτσι, όταν η ίδια προβάλει λόγο άρνησης, η αρχή έκδοσης διαγράφει τα τυχόν ήδη διαβιβασθέντα δεδομένα ή τα περιορίζει με άλλον τρόπο ή προσαρμόζει τη χρήση τους συμμορφούμενη με τους διατυπωθέντες όρους²⁵⁴.

Εξάλλου, **σε ορισμένες περιπτώσεις, που προβλέπονται ρητά στο άρθρ. 10 παρ. 5, 6 και 7 ο αποδέκτης δεν εκτελεί** (τουλάχιστον σε πρώτη φάση) την εντολή, αλλά ενημερώνει την αρχή έκδοσης, οπότε ανοίγει μια διαδικασία «διαλόγου» μεταξύ των παρόχων υπηρεσιών και της αρχής έκδοσης με σκοπό την επίλυση των όποιων ζητημάτων. Ειδικότερα, σύμφωνα με την παρ. 5 του άρθρ. 10, όταν ο αποδέκτης θεωρεί, στηριζόμενος αποκλειστικά στις πληροφορίες που περιέχονται στο πιστοποιητικό ΕΕΥ, ότι η εκτέλεσή του θα μπορούσε να επηρεάσει **ασυλίες ή προνόμια**, ή κανόνες για τη στοιχειοθέτηση ή τον περιορισμό της ποινικής ευθύνης συναπτόμενους με την ελευθερία του τύπου ή την ελευθερία της έκφρασης σε άλλα μέσα, δυνάμει του εθνικού δικαίου του κράτους εκτέλεσης, ενημερώνει σχετικά την αρχή έκδοσης και την αρχή εκτέλεσης, χρησιμοποιώντας το υπόδειγμα του Παραρτήματος III του Κανονισμού. Κατόπιν, η αρχή έκδοσης είναι αρμόδια να αποφασίσει, συνεκτιμώντας τις ως άνω πληροφορίες, αν θα ανακαλέσει, θα προσαρμόσει ή θα διατηρήσει την ΕΕΥ²⁵⁵. Αντίστοιχη είναι η διαδικασία, όταν το **πιστοποιητικό ΕΕΥ παρουσιάζει ελλείψεις, περιέχει πρόδηλα σφάλματα ή δεν περιέχει επαρκείς πληροφορίες**, εξαιτίας των οποίων ο αποδέκτης αδυνατεί να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις του. Εν προκειμένω, ζητούνται διευκρινίσεις από την αρχή έκδοσης²⁵⁶ χρησιμοποιώντας το σχετικό έντυπο του παραρτήματος III, και

²⁵² Άρθρ. 10 παρ. 4

²⁵³ Αρ. 10 παρ. 2

²⁵⁴ Άρθρ. 10 παρ. 4

²⁵⁵ Σημειωτέον, ότι όταν έχει πραγματοποιηθεί κοινοποίηση στην αρχή εκτέλεσης, η τελευταία, μπορεί και σε αυτό το στάδιο να προβάλει λόγους άρνησης (αρ. 10 παρ. 5 εδ. τελ. συνδ. Αρ. 12)

²⁵⁶ Ενημερώνοντας και την αρχή εκτέλεσης όταν έχει πραγματοποιηθεί κοινοποίηση σε αυτήν σύμφωνα με το άρθρ. 8

η τελευταία οφείλει να ανταποκριθεί αμελλητί, εντός πέντε ημερών παρέχοντας διευκρινίσεις ή διορθώσεις, προκειμένου ο αποδέκτης να εκπληρώσει τις ως άνω υποχρεώσεις του. Μάλιστα, έως ότου οι διευκρινίσεις ή διορθώσεις παρασχεθούν οι υποχρεώσεις του παρόχου αναστέλλονται. Επιπλέον, όταν η μη συμμόρφωση του παρόχου υπηρεσιών οφείλεται σε **πραγματική αδυναμία**, ένεκα περιστάσεων για τις οποίες δεν φέρει ευθύνη ο ίδιος, τότε ενημερώνει χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση την αρχή έκδοσης²⁵⁷, διευκρινίζοντας τους λόγους της συγκεκριμένης πραγματικής αδυναμίας. Έτσι, αν η αρχή έκδοσης κρίνει ότι πράγματι υφίσταται τέτοια πραγματική αδυναμία, ενημερώνει τον αποδέκτη (και στην περίπτωση του άρθρ. 8, την αρχή εκτέλεσης) ότι το πιστοποιητικό ΕΕΥ δεν χρειάζεται πλέον να εκτελεστεί. Ειδικότερα, σύμφωνα με την **σκέψη 59** του Προοιμίου, «*θα πρέπει να θεωρείται ότι συντρέχει πραγματική αδυναμία όταν το πρόσωπο του οποίου τα δεδομένα ζητούνται, δεν είναι πελάτης του παρόχου υπηρεσιών ή δεν μπορεί να ταυτοποιηθεί ως πελάτης ακόμη και μετά από αίτημα στην αρχή έκδοσης για περαιτέρω πληροφορίες, ή εάν τα δεδομένα έχουν διαγραφεί νομίμως πριν από την παραλαβή της σχετικής εντολής*». Κατά την **παρ. 8 του άρθρ. 10**, σε περίπτωση που ο αποδέκτης δεν παρέχει τα ζητούμενα δεδομένα (ή δεν τα παρέχει κατά τρόπο εξαντλητικό ή δεν τα παρέχει εντός των καθορισμένων προθεσμιών), **για άλλους λόγους** από εκείνους που αναφέρονται στις παραγράφους 5 έως 7, ενημερώνει χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση και το αργότερο εντός των ως άνω προθεσμιών, την αρχή έκδοσης²⁵⁸, σχετικά με τους λόγους αυτούς. Τότε, η αρχή έκδοσης επανεξετάζει την εντολή υπό το πρίσμα των πληροφοριών που παρέχονται από τον αποδέκτη και αν απαιτείται τάσσει σε αυτόν νέα προθεσμία υποβολής στοιχείων. Μάλιστα μέσω αυτής της διαδικασίας, ο αποδέκτης μπορεί να προβάλει την επονομαζόμενη **«αιτιολογημένη ένσταση»** του άρθρ. 17, το περιεχόμενο της οποίας αναλύεται κάτωθι²⁵⁹.

Β. Παρέκβαση

ι. Η «αιτιολογημένη ένσταση» του άρθρου 17

Ένα κρίσιμο ερώτημα που ανακύπτει είναι τι θα συμβεί σε περίπτωση που τα δεδομένα βρίσκονται αποθηκευμένα σε τρίτη χώρα, η νομοθεσία της οποίας απαγορεύει, για παράδειγμα, την διαβίβασή τους. Σημειώνεται εν προκειμένω, ότι στο πλαίσιο της ενημέρωσης για τη μη συμμόρφωση, που προβλέπεται στην **παρ. 10 του άρθρ. 10** ο αποδέκτης – πάροχος υπηρεσιών έχει τη δυνατότητα να προβάλει **«αιτιολογημένη ένσταση»** σύμφωνα με το άρθρ. 17, χρησιμοποιώντας το έντυπο του παρατήματος ΙΙΙ του Κανονισμού. Πρόκειται έναν ειδικό μηχανισμό δικαστικού ελέγχου, ο οποίος αναφέρεται μόνο στην ΕΕΥ, και ενεργοποιείται σε περίπτωση που

²⁵⁷ Και όταν έχει πραγματοποιηθεί κοινοποίηση σύμφωνα με το άρθρ. 8 την αρχή εκτέλεσης

²⁵⁸ στην περίπτωση του άρθρ. 8 και την αρχή εκτέλεσης

²⁵⁹ Σημαντική είναι η πρόβλεψη της παρ. 9 του άρθρ. 10, ότι σε όλες τις ανωτέρω περιπτώσεις τα δεδομένα διατηρούνται στο μέτρο του δυνατού, μέχρι να υποβληθούν με οποιαδήποτε νομική διαδικασία ή έως ότου ανακληθεί η ΕΕΥ. Όταν δεν είναι πλέον απαραίτητη η υποβολή και η διατήρησή τους, η αρχή έκδοσης οφείλει να ενημερώσει χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση τον αποδέκτη.

κατά την κρίση του αποδέκτη, η συμμόρφωση σε αυτήν έρχεται σε σύγκρουση με υποχρέωση που απορρέει από το εφαρμοστέο δίκαιο τρίτης χώρας, οπότε η εκτέλεση ή μη της εντολής θα κριθεί τελικά από αρμόδιο δικαστήριο του κράτους έκδοσης. Δικαιολογητική βάση της διάταξης σύμφωνα με τις αιτιολογικές σκέψεις του Κανονισμού²⁶⁰ είναι η διασφάλιση της διεθνούς αβροφροσύνης όσον αφορά τα κυριαρχικά συμφέροντα τρίτων χωρών, η προστασία του οικείου προσώπου και η αντιμετώπιση της σύγκρουσης υποχρεώσεων των παρόχων υπηρεσιών. Ειδικότερα, όταν ο αποδέκτης θεωρεί ότι συντρέχει τέτοια περίπτωση, ενημερώνει την αρχή έκδοσης ως προς τους λόγους για τους οποίους δεν εκτελεί την ΕΕΥ, δια της «αιτιολογημένης ένστασης», η οποία υποβάλλεται το αργότερο 10 ημέρες από την παραλαβή του πιστοποιητικού ΕΕΥ²⁶¹. Η αιτιολογημένη ένσταση περιλαμβάνει, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρ. 17 πληροφορίες για το δίκαιο της τρίτης χώρας, την εφαρμοσιμότητά του στην υπό εξέταση υπόθεση και τη φύση της συγκρουόμενης υποχρέωσης. Ωστόσο, στην ίδια παράγραφο, εξαιρούνται ρητά ως λόγοι που στηρίζουν την ένσταση: «α) το γεγονός ότι το εφαρμοστέο δίκαιο της τρίτης χώρας δεν περιέχει παρόμοιες διατάξεις ως προς τις προϋποθέσεις, τις διατυπώσεις και τις διαδικασίες για την έκδοση εντολής υποβολής στοιχείων· ή β) αποκλειστικά το γεγονός ότι τα δεδομένα είναι αποθηκευμένα σε τρίτη χώρα». Με τη δεύτερη εξαίρεση, σκοπείται να διασφαλιστεί η εφαρμογή του Κανονισμού ανεξάρτητα από την τοποθεσία αποθήκευσης των δεδομένων, καθώς σε περίπτωση που ο αποδέκτης μπορούσε να επικαλεστεί σχετική αντίθετη ρύθμιση του εθνικού δικαίου, θα διασαλευόταν η όλη λογική της «αποεδαφικοποίησης» στην οποία ερείδεται η αποτελεσματικότητα των καινοτόμων αυτών μέτρων.

Σύμφωνα με την τρίτη παράγραφο, **η αρχή έκδοσης επανεξετάζει την ΕΕΥ** στοιχείων βάσει της αιτιολογημένης ένστασης και τυχόν παρατηρήσεων που υποβάλλονται από το κράτος εκτέλεσης, λαμβάνοντας υπόψη τα ίδια κριτήρια τα οποία θα πρέπει να εξετάσει το αρμόδιο δικαστήριο του κράτους έκδοσης²⁶². Αν η αρχή έκδοσης προτίθεται να διατηρήσει την εντολή, ζητά τον έλεγχο από το **αρμόδιο δικαστήριο του κράτους έκδοσης**, το οποίο θα γνωστοποιείται από το οικείο κράτος μέλος. Η περίοδος μέχρι την ολοκλήρωση του δικαστικού ελέγχου έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα για την ΕΕΥ²⁶³. Το αρμόδιο δικαστήριο κατά την αξιολόγηση της ύπαρξης συγκρουόμενων υποχρεώσεων, θα πρέπει να κρίνει κατά πόσον εφαρμόζεται το δίκαιο της τρίτης χώρας και, εάν αυτό ισχύει, κατά πόσον το δίκαιο της τρίτης χώρας απαγορεύει τη γνωστοποίηση των σχετικών δεδομένων *in concreto*²⁶⁴²⁶⁵. Επομένως,

²⁶⁰ Βλ. σκέψη 74 Προοιμίου

²⁶¹ Βλ. άρθρ. 17 παρ. 1 συνδ. παρ. 2 εδ. τελ.

²⁶² Βλ. σκέψη 75 Προοιμίου

²⁶³ Άρθρ. 17 παρ. 3 εδ. γ'

²⁶⁴ Άρθρ. 10 παρ. 4, βλ. και σκέψη 78 Προοιμίου

²⁶⁵ Σκέψη 76: «Προκειμένου να καθοριστεί αν υφίσταται σύγκρουση υποχρεώσεων στις συγκεκριμένες περιστάσεις της υπό εξέταση υπόθεσης, το αρμόδιο δικαστήριο θα μπορούσε να βασίζεται σε προσηκουσα εξωτερική πραγματογνωμοσύνη, όταν απαιτείται, για παράδειγμα ως προς την ερμηνεία της νομοθεσίας της οικείας τρίτης χώρας. Για τον σκοπό αυτό, το αρμόδιο δικαστήριο θα μπορούσε, για παράδειγμα, να συμβουλευέται την κεντρική αρχή της τρίτης χώρας, λαμβάνοντας υπόψη την οδηγία (ΕΕ) 2016/680. Ειδικότερα, το κράτος έκδοσης θα πρέπει να ζητεί πληροφορίες από την αρμόδια αρχή της τρίτης χώρας όταν η σύγκρουση αφορά θεμελιώδη δικαιώματα ή άλλα θεμελιώδη συμφέροντα της τρίτης χώρας που σχετίζονται με την εθνική ασφάλεια και άμυνα».

όταν μεν κρίνει ότι δεν υφίσταται σχετική σύγκρουση υποχρεώσεων, κάνει δεκτή την ΕΕΥ και ενημερώνει σχετικά την αρχή έκδοσης και τον αποδέκτη, ο οποίος υποχρεούται να προβεί σε εκτέλεσής της, όπως ορίζεται στις παρ. 5 και 8 εδ. α'.

Σε περίπτωση όμως, που το αρμόδιο δικαστήριο διαπιστώσει ότι το δίκαιο της τρίτης χώρας απαγορεύει τη γνωστοποίηση των σχετικών δεδομένων, θα πρέπει να αποφασίσει εάν θα κάνει δεκτή ή θα άρει την ευρωπαϊκή εντολή υποβολής στοιχείων, σταθμίζοντας μια σειρά παραγόντων που αποσκοπούν στο να εξακριβωθεί πόσο ισχυρό είναι το συνδετικό στοιχείο με οποιαδήποτε εκ των δύο οικείων έννομων τάξεων (λ.χ. τόπος διαμονής, ιθαγένεια, τόπος τέλεσης αδικήματος, τα αντίστοιχα συμφέροντα που σχετίζονται με τη γνωστοποίηση των δεδομένων ή με την αποτροπή της, και τις ενδεχόμενες συνέπειες που θα έχει για τον αποδέκτη ή για τον πάροχο υπηρεσιών η συμμόρφωσή του με την εντολή. Ιδιαίτερη σημασία και βάρος θα πρέπει να δοθεί στο κατά πόσον προστατεύονται τα θεμελιώδη δικαιώματα από τη σχετική νομοθεσία της τρίτης χώρας και σε άλλα θεμελιώδη συμφέροντα, όπως είναι τα συμφέροντα εθνικής ασφάλειας της τρίτης χώρας²⁶⁶. Για αυτό το σκοπό, το δικαστήριο μπορεί να ζητήσει πληροφορίες από την αρμόδια αρχή της τρίτης χώρας, λαμβάνοντας υπόψη την οδηγία (ΕΕ) 2016/680²⁶⁷, και στο βαθμό που το αίτημα αυτό δεν εμποδίζει τη σχετική ποινική διαδικασία, όπως προβλέπεται στην παρ. 7.

Αν το δικαστήριο αποφασίσει να άρει την εντολή, τότε κατά την παρ. 8, θα πρέπει να ενημερώσει την αρχή έκδοσης και τον αποδέκτη, ενώ αν την κάνει δεκτή, πάλι ενημερώνει, και ο αποδέκτης προχωρεί στην εκτέλεση της ΕΕΥ. Σε κάθε περίπτωση, η αρχή έκδοσης οφείλει να ενημερώνει την αρχή εκτέλεσης σχετικά με το αποτέλεσμα της διαδικασίας ελέγχου²⁶⁸.

Τέλος, η σκέψη 79 του Προοιμίου δίδει έμφαση στην τήρηση των λοιπών προϋποθέσεων του Κανονισμού για την εκτέλεση πιστοποιητικού ΕΕΥ και στην περίπτωση συγκρουόμενων υποχρεώσεων. Κατά συνέπεια, εάν κατά τον δικαστικό έλεγχο διαπιστωθεί πράγματι η σύγκρουση, τα δεδομένα που ζητούνται με την ΕΕΥ θα πρέπει να διατηρούνται. Αν, μετά τον δικαστικό έλεγχο, το αρμόδιο δικαστήριο αποφασίσει να άρει την εν λόγω εντολή, θα πρέπει να είναι δυνατή η έκδοση ευρωπαϊκής εντολής διατήρησης στοιχείων, ώστε να μπορεί η αρχή έκδοσης να ζητήσει την υποβολή των δεδομένων μέσω άλλων διαύλων, όπως η αμοιβαία δικαστική συνδρομή.

Σκέψη 77: «Η πραγματογνωμοσύνη ως προς την ερμηνεία θα μπορούσε επίσης να παρέχεται από γνώμες πραγματογνωμόνων, εφόσον είναι διαθέσιμες. Πληροφορίες και νομολογία ως προς την ερμηνεία της νομοθεσίας τρίτης χώρας και τις διαδικασίες επίλυσης συγκρούσεων δικαίου στα κράτη μέλη θα πρέπει να είναι διαθέσιμες σε κεντρική πλατφόρμα όπως η πλατφόρμα SIRIUS ή το ευρωπαϊκό δικαστικό δίκτυο, ώστε να είναι δυνατή η αξιοποίηση της εμπειρίας και της εμπειρογνωσίας που έχει συγκεντρωθεί σχετικά με τα ίδια ή παρόμοια ερωτήματα. Η διαθεσιμότητα των πληροφοριών αυτών σε κεντρική πλατφόρμα δεν θα πρέπει να εμποδίζει την εκ νέου διαβούλευση με την τρίτη χώρα, όπου απαιτείται».

²⁶⁶ Άρθρ. 17 παρ. 6 σημεία α) – ε), Βλ. σκέψη 78 Προοιμίου

²⁶⁷ Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου, διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32016L0680> προσπελάστηκε στις 1.6.2024

²⁶⁸ Άρθρ. 17 παρ. 10

ii. Λόγοι άρνησης εκτέλεσης ΕΕΥ (άρθρο 12)

Στην περίπτωση όπου κοινοποιείται ΕΕΥ στην αρχή εκτέλεσης κατ' άρθρ. 8, αρνητική προϋπόθεση για την εκτέλεση της εν λόγω εντολής αποτελεί η μη προβολή λόγων άρνησης από την αρχή εκτέλεσης, σύμφωνα με το **άρθρ. 12**²⁶⁹.

Σύμφωνα με τις αιτιολογικές σκέψεις του Κανονισμού, παρά την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, η αρχή εκτέλεσης θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να προβάλει λόγους για την άρνηση εκτέλεσης ευρωπαϊκής εντολής υποβολής στοιχείων, βάσει του καταλόγου των λόγων άρνησης που προβλέπεται στο **άρθρ. 12 παρ. 1**. Ειδικότερα, «θα πρέπει να έχει το δικαίωμα να αξιολογήσει τις πληροφορίες που ορίζονται στην εντολή και, κατά περίπτωση, να αρνηθεί να εκτελέσει την εντολή όταν, βάσει υποχρεωτικής και δέουσας ανάλυσης των πληροφοριών που περιέχονται στην εν λόγω εντολή και σύμφωνα με τους εφαρμοστέους κανόνες του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης, ιδίως τον Χάρτη, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι θα μπορούσαν να προβληθούν ένας ή περισσότεροι από τους λόγους άρνησης που προβλέπονται στον παρόντα κανονισμό. Η ανάγκη σεβασμού της ανεξαρτησίας των δικαστικών αρχών απαιτεί να παρέχεται κάποια διακριτική ευχέρεια στις εν λόγω αρχές κατά τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τους λόγους άρνησης». Επίσης, το κράτος εκτέλεσης θα μπορούσε με βάση το εθνικό του δίκαιο να προβλέψει ότι για την εκτέλεση ΕΕΥ στοιχείων ενδέχεται να απαιτείται να συμμετάσχει στη διαδικασία δικαστήριο του κράτους εκτέλεσης²⁷⁰.

Συγκεκριμένα, η αρχή εκτέλεσης μπορεί το αργότερο εντός 10 ημερών από την παραλαβή της κοινοποίησης ή σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης, το αργότερο εντός 96 ωρών, να προβάλλει έναν ή περισσότερους λόγους άρνησης που αναφέρονται κάτωθι: Α) τα ζητούμενα δεδομένα προστατεύονται από **ασυλίες ή προνόμια** που χορηγούνται βάσει του δικαίου του κράτους εκτέλεσης, τα οποία εμποδίζουν την εκτέλεση ή την επιβολή της εκτέλεσης της ΕΕΥ, ή καλύπτονται από κανόνες για τον καθορισμό ή τον περιορισμό της ποινικής ευθύνης που συνδέονται με την ελευθερία του τύπου ή την ελευθερία της έκφρασης σε άλλα μέσα, και οι οποίοι εμποδίζουν την εκτέλεση ή την επιβολή της εκτέλεσης της ΕΕΥ. Β) **σε εξαιρετικές περιπτώσεις, υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να πιστευτεί, βάσει συγκεκριμένων και αντικειμενικών αποδεικτικών στοιχείων, ότι η εκτέλεση της ευρωπαϊκής εντολής υποβολής στοιχείων θα συνεπαγόταν, υπό τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης, πρόδηλη παραβίαση σχετικού θεμελιώδους δικαιώματος**, όπως ορίζεται στο άρθρο 6 ΣΕΕ και στον Χάρτη. Ειδικότερα, όπως αναφέρει η σκέψη 64 του Κανονισμού, κατά την αξιολόγηση αυτού του λόγου άρνησης, «όταν η αρχή εκτέλεσης έχει στη διάθεσή της αποδεικτικά στοιχεία ή υλικό όπως αυτά που εκτίθενται σε αιτιολογημένη πρόταση του ενός τρίτου των κρατών μελών, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που εκδίδεται σύμφωνα με το άρθρο 7 παράγραφος 1 ΣΕΕ, από τα οποία προκύπτει ότι υπάρχει σαφής

²⁶⁹ Υπενθυμίζεται ότι η εν λόγω κοινοποίηση αφορά μόνο στα δεδομένα κίνησης και περιεχομένου.

²⁷⁰ Βλ. σκέψεις 61 και 62 Προοιμίου

κίνδυνος, σε περίπτωση εκτέλεσης της εντολής, σοβαρής παραβίασης του θεμελιώδους δικαιώματος πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου σύμφωνα με το άρθρο 47 παράγραφος 2 του Χάρτη, λόγω συστημικών ή γενικευμένων ελλείψεων όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης στο κράτος έκδοσης, η αρχή εκτέλεσης θα πρέπει να προσδιορίσει συγκεκριμένα και επακριβώς αν —λαμβάνοντας υπόψη την προσωπική κατάσταση του ενδιαφερόμενου προσώπου, καθώς και τη φύση του αδικήματος για το οποίο διεξάγεται η ποινική διαδικασία, και το πραγματικό πλαίσιο στο οποίο βασίζεται η εντολή, και υπό το πρίσμα των πληροφοριών που παρέχει η αρχή έκδοσης— υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να πιστευτεί ότι υπάρχει κίνδυνος προσβολής του δικαιώματος του προσώπου σε δίκαιη δίκη»²⁷¹. Η αρχή εκτέλεσης προβαίνει λοιπόν, σε έλεγχο δύο σταδίων, διαπιστώνοντας αρχικά τον κίνδυνο παραβίασης σε αφηρημένο-συστημικό επίπεδο, και κατόπιν κρίνοντας αν αυτός ο κίνδυνος είναι υπαρκτός για το συγκεκριμένο πρόσωπο υπό τις *in concreto* συνθήκες.

Γ) η εκτέλεση αντίκειται στην αρχή **ne bis in idem**.

Δ) η συμπεριφορά για την οποία έχει εκδοθεί η εντολή **δεν συνιστά αδίκημα κατά τη νομοθεσία του κράτους εκτέλεσης**, εκτός εάν αφορά αδίκημα περιλαμβανόμενο στις κατηγορίες αδικημάτων που ορίζονται σε παράρτημα IV του κανονισμού, «αν τιμωρείται στο κράτος έκδοσης με περιοριστική της ελευθερίας ποινή ή στερητικό της ελευθερίας μέτρο ασφαλείας μέγιστης διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών».

Η επαναφορά τόσο της τήρησης της αρχής *ne bis in idem* όσο και της προϋπόθεσης του διπλού αξιοποίνου, οι οποίες δεν προβλέπονταν στο κείμενο της ΠροτΕπ²⁷², οδηγούν στο συμπέρασμα ότι στον Κανονισμό υιοθετήθηκαν τελικά συμβιβαστικές λύσεις, προκειμένου αφενός, να μην απεμποληθεί το χαρακτηριστικό της ταχύτητας και αποτελεσματικότητας, αφετέρου όμως, να υπάρξουν τα απαραίτητα εχέγγυα τήρησης θεμελιωδών δικονομικών αρχών και προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων. Παράλληλα, η δυνατότητα επέμβασης και προβολής των ως άνω λόγων για τη μη εκτέλεση μιας ΕΕΥ, έστω και μόνο στις περιπτώσεις που έχει προηγηθεί κοινοποίηση, συνιστά ένα μικρό ρήγμα στο μοντέλο ιδιωτικοποίησης της διεθνούς συνεργασίας, με την επαναφορά στο προσκήνιο του κράτους εκτέλεσης²⁷³.

Γ. Εκτέλεση πιστοποιητικού ΕΕΔ (άρθρ. 11)

Όσον αφορά την εκτέλεση της ΕΕΔ, σύμφωνα με το **άρθρο 11 παρ. 1 και 2**, ο αποδέκτης, μόλις παραλάβει το αντίστοιχο πιστοποιητικό ΕΕΔ, υποχρεούται να διατηρεί τα δεδομένα που ζητούνται χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, για χρονικό διάστημα 60 ημερών, το οποίο μπορεί να παραταθεί με πρωτοβουλία της αρχής έκδοσης, για ακόμη 30 ημέρες, εφόσον είναι αναγκαίο για να καταστεί δυνατή η έκδοση επακόλουθου αιτήματος υποβολής στοιχείων. Κατ' εξαίρεση, εάν η αρχή

²⁷¹ Βλ. σκέψη 64 Προοιμίου

²⁷² Ό.π.

²⁷³ Βλ. σχετικά Σαχουλίδου, ό.π., σ. 1289, Ι. Ηρειώτη, Συλλογή και αξιοποίηση αποδεικτικών στοιχείων στην ψηφιακή εποχή – Το αποτύπωμα της τεχνολογίας στην ποινική αποδεικτική διαδικασία, ΠοινΔικ, 4/2024, σ. 338

έκδοσης επιβεβαιώσει ότι έχει εκδοθεί επακόλουθο αίτημα υποβολής στοιχείων, η υποχρέωση διατήρησης ισχύει για όσο χρόνο απαιτείται προκειμένου να υποβληθούν τα δεδομένα μόλις παραληφθεί το εν λόγω επακόλουθο αίτημα. Βέβαια, αν η διατήρηση των δεδομένων δεν είναι πλέον αναγκαία, η υποχρέωση διατήρησης παύει, κατόπιν άμεσης ενημέρωσης του αποδέκτη από την αρχή έκδοσης, σύμφωνα με την παρ. 3.

Αναφορικά, με τις δυνατότητες άρνησης του αποδέκτη, ισχύουν *mutatis mutandis* όσα αναφέρθηκαν στην περίπτωση της ΕΕΥ, οπότε παραπέμπουμε εκεί. Δέον όπως διευκρινιστεί, ότι εν προκειμένω, δεν προβλέπεται η «αιτιολογημένη ένσταση» του άρθρ. 17, αλλά ο αποδέκτης μπορεί να ενημερώσει την αρχή έκδοσης για τυχόν άλλους – μη προβλεπόμενους λόγους για τους οποίους δεν εκτελεί την ΕΕΔ, οπότε οδηγούμαστε σε επανεξέτασή της από την αρχή έκδοσης, σύμφωνα με την παρ. 7 του άρθρ. 11.

8. Αναιτιολόγητη μη συμμόρφωση – εκτέλεση – κυρώσεις

Αν ο αποδέκτης δεν συμμορφωθεί με την παραληφθείσα εντολή ΕΕΥ ή ΕΕΔ, αναιτιολόγητα, και αν η αρχή εκτέλεσης δεν έχει προβάλει κανέναν λόγο άρνησης του άρθρ. 12 όπου προβλέπεται, ορίζεται διαδικασία εκτέλεσης της εντολής από αρμόδια «αρχή εκτέλεσης» στο κράτος μέλος στο οποίο εκπροσωπείται ή είναι εγκατεστημένος ο πάροχος υπηρεσιών, σύμφωνα με το **άρθρο 16**. Με τον τρόπο αυτό, εύλογα επισημαίνεται ότι οι εν λόγω θεσμοί μετατρέπονται σε ένα «κλασικό» εργαλείο αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής, όπου πλέον, μια δημόσια αρχή διαδραματίζει το ρόλο του αποδέκτη της εντολής και επικοινωνεί με την αρχή έκδοσης²⁷⁴.

Εγγύτερα, σε περίπτωση αναιτιολόγητης μη συμμόρφωσης, η αρχή έκδοσης, μπορεί σύμφωνα με το άρθρ. 16 παρ. 1, να ζητήσει από την αρχή εκτέλεσης να εκτελέσει η ίδια την ΕΕΥ στοιχείων ή την ΕΕΔ στοιχείων. Για το σκοπό αυτό, η αρχή έκδοσης διαβιβάζει τη σχετική εντολή, το έντυπο του παραρτήματος III του κανονισμού συμπληρωμένο από τον αποδέκτη και κάθε σχετικό έγγραφο, μέσω του του «αποκεντρωμένου συστήματος ΤΠ»²⁷⁵, μεταφρασμένα σε μία από τις γλώσσες που είναι αποδεκτές από το κράτος εκτέλεσης²⁷⁶ και ενημερώνει τον αποδέκτη για τη διαβίβαση. Κατά την παραλαβή, η αρχή εκτέλεσης αναγνωρίζει και λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα προς εκτέλεση της ΕΕΥ ή ΕΕΔ σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία της²⁷⁷, εκτός αν θεωρεί ότι υφίσταται ένας εκ των λόγων των παρ. 4 ή 5 αντίστοιχα. Η απόφαση όσον αφορά την αναγνώριση της σχετικής εντολής απαιτείται να ληφθεί χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση και το αργότερο εντός 5 εργασίμων ημερών μετά την παραλαβή²⁷⁸. Κατόπιν, σύμφωνα με την παρ. 3, ζητεί επισήμως από τον αποδέκτη να συμμορφωθεί με τις σχετικές υποχρεώσεις του και τον ενημερώνει για

²⁷⁴ Βλ. Σαχουλίδου ό.π., σ. 1289, Φαρμακίδη ό.π., σ. 37

²⁷⁵ Βλ. άρθρ. 19 και σκέψεις 81 επ. Προοιμίου

²⁷⁶ Βλ. άρθρ. 4 Οδηγίας (ΕΕ) 2023/1544 ό.π.

²⁷⁷ Άρθρ. 16 παρ. 2, Βλ. και σκέψη 72 Προοιμίου

²⁷⁸ παρ. 2 εδ. τελ.

τα ακόλουθα: «α) τη δυνατότητά του να ενίσταται στην εκτέλεση της σχετικής εντολής επικαλούμενος έναν ή περισσότερους από τους λόγους που αναφέρονται στην παράγραφο 4 στοιχεία α) έως στ) ή στην παράγραφο 5 στοιχεία α) έως ε)· β) τις εφαρμοστέες κυρώσεις σε περίπτωση μη συμμόρφωσης· και γ) την προθεσμία συμμόρφωσης ή ένστασης».

Διαπιστώνουμε λοιπόν, ότι και στο στάδιο της διαδικασίας εκτέλεσης επιτρέπεται στον αποδέκτη να προβάλλει λόγους κατά της εκτέλεσης, βάσει καταλόγου συγκεκριμένων λόγων που προβλέπονται στις παρ. 4 και 5 του εν λόγω άρθρου²⁷⁹. Η αρχή εκτέλεσης έχει επίσης τη δυνατότητα να αρνηθεί να αναγνωρίσει και να εκτελέσει την εν θέματι εντολή για τους ίδιους λόγους. Ειδικότερα, ως προς την ΕΕΥ οι λόγοι ένστασης/απόρριψης της εντολής περιλαμβάνουν: τη **μη έκδοση ή έγκριση από αρμόδια αρχή, τη μη έκδοση για αδικήματα του άρθρ. 5 παρ. 4, λόγους πραγματικής αδυναμίας συμμόρφωσης από πλευράς παρόχου χωρίς δική του ευθύνη** ή πρόδηλα σφάλματα του πιστοποιητικού ΕΕΥ, τη **μη διαθεσιμότητα των δεδομένων** κατά το χρόνο παραλαβής του πιστοποιητικού, τη **μη κάλυψη της δεδομένης υπηρεσίας** από τον Κανονισμό, την προστασία των δεδομένων από **ασυλίες ή προνόμια** ή την κάλυψή τους από κανόνες που καθορίζουν ή περιορίζουν την ποινική ευθύνη και συνδέονται με την **ελευθερία του τύπου ή την ελευθερία της έκφρασης** και τέλος, σε εξαιρετικές περιπτώσεις τις βάσιμες υποψίες περί **πρόδηλης παραβίασης σχετικού θεμελιώδους δικαιώματος, κατά το άρθρ. 6 ΣΕΕ και τον Χάρτη**. Αντίστοιχοι είναι και οι λόγοι ένστασης/άρνησης εκτέλεσης μιας ΕΕΔ, σύμφωνα με την παρ. 5.

Σε περίπτωση ένστασης του αποδέκτη, την τελική απόφαση για την εκτέλεση ή μη της εντολής λαμβάνει η αρχή εκτέλεσης. Προς το σκοπό αυτό θα πρέπει να διαβουλευτεί με την αρχή έκδοσης προτού με κάθε πρόσφορο μέσο. Όπου κρίνεται σκόπιμο ζητά συμπληρωματικές πληροφορίες, οπότε η αρχή έκδοσης πρέπει να ανταποκριθεί στο αίτημα εντός πέντε εργασίμων ημερών²⁸⁰.

Όταν ο αποδέκτης δεν συμμορφώνεται με τις υποχρεώσεις που υπέχει βάσει αναγνωρισμένης ευρωπαϊκής εντολής υποβολής στοιχείων ή ευρωπαϊκής εντολής διατήρησης στοιχείων της οποίας η εκτελεστότητα έχει επιβεβαιωθεί από την αρχή εκτέλεσης, η εν λόγω αρχή θα πρέπει να επιβάλλει χρηματική κύρωση. Η εν λόγω κύρωση θα πρέπει να είναι αναλογική, λαμβανομένων ιδίως υπόψη ειδικών περιστάσεων, όπως η επανειλημμένη ή συστηματική μη συμμόρφωση²⁸¹.

Ακόμη, προβλέπεται ότι η αρχή εκτέλεσης κοινοποιεί αμέσως τις αποφάσεις της στην αρχή έκδοσης και τον αποδέκτη, ενώ αν λάβει τα δεδομένα που ζητούνται από τον αποδέκτη, τα διαβιβάζει στην αρχή έκδοσης χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση (παρ. 8 και 9).

Σημαντική στη λειτουργία του μηχανισμού εκτέλεσης είναι η απειλή **χρηματικών κυρώσεων** σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Ειδικότερα, σύμφωνα με το **άρθρ. 15 παρ. 1**, τα κράτη μέλη οφείλουν, με την επιφύλαξη της εθνικής νομοθεσίας για την

²⁷⁹ Βλ. σκέψη 73 Προοιμίου

²⁸⁰ Άρθρ. 16 παρ. 6 και 7

²⁸¹ Βλ σκέψη 73 Προοιμίου

επιβολή ποινικών κυρώσεων, να θεσπίσουν κανόνες που να περιλαμβάνουν αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές²⁸² χρηματικές κυρώσεις που επισύρουν οι παραβάσεις των υποχρεώσεων των προβλεπόμενων από τον Κανονισμό²⁸³²⁸⁴.

Έτσι, όπως ορίζεται στο άρθρ. 16 παρ. 10, όταν ο αποδέκτης δεν συμμορφώνεται με τις υποχρεώσεις που υπέχει βάσει αναγνωρισμένης ΕΕΥ ή ΕΕΔ η εκτελεστότητα της οποίας έχει επιβεβαιωθεί από την αρχή εκτέλεσης, η εν λόγω αρχή επιβάλλει χρηματική κύρωση, σύμφωνα με το άρθρ. 15²⁸⁵. Κατά την εκτίμηση της ενδεδειγμένης χρηματικής κύρωσης σε συγκεκριμένη υπόθεση, λαμβάνονται υπόψη όλες τις σχετικές περιστάσεις, όπως η φύση, η βαρύτητα και η διάρκεια της παράβασης, αν αυτή έχει διαπραχθεί εκ προθέσεως ή εξ αμελείας, αν ο πάροχος υπηρεσιών έχει κριθεί υπεύθυνος για παρόμοιες προηγούμενες παραβάσεις, καθώς και η οικονομική ισχύς του ευθυνόμενου παρόχου υπηρεσιών. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, η αρχή εκτέλεσης θα μπορούσε να αποφασίσει, βάσει της εκτίμησης αυτής, να μην επιβάλει χρηματική κύρωση όπως αναφέρεται στο Προοίμιο²⁸⁶.

9. Προστασία δικαιωμάτων θιγομένων προσώπων

Δεδομένου ότι το όλο σύστημα των ΕΕΥ και ΕΕΔ αφορά την πρόσβαση σε δεδομένα που αγγίζουν την πιο στενή σφαίρα της προσωπικότητας και δομείται με άξονα την ταχύτητα και την αποτελεσματικότητα, κρίσιμο είναι το ζήτημα της θωράκισης των θιγομένων προσώπων με εξίσου αποτελεσματικά εργαλεία διασφάλισης προστασίας

²⁸² Βλ. σκέψη 69 Προοιμίου

²⁸³ Άρθρ. 15 παρ. 1: «Με την επιφύλαξη της εθνικής νομοθεσίας για την επιβολή ποινικών κυρώσεων, τα κράτη μέλη θεσπίζουν κανόνες σχετικά με τις χρηματικές κυρώσεις που επισύρουν οι παραβάσεις των άρθρων 10 και 11 και του άρθρου 13 παράγραφος 4, σύμφωνα με το άρθρο 16 παράγραφος 10, και λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να διασφαλίζεται η εφαρμογή τους. Οι προβλεπόμενες χρηματικές κυρώσεις είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι μπορούν να επιβληθούν χρηματικές κυρώσεις που ανέρχονται έως και στο 2 % του συνολικού παγκόσμιου ετήσιου κύκλου εργασιών του προηγούμενου οικονομικού έτους του παρόχου υπηρεσιών. Τα κράτη μέλη κοινοποιούν αμελλητί τους εν λόγω κανόνες και τα εν λόγω μέτρα στην Επιτροπή, και την ενημερώνουν αμελλητί σχετικά με κάθε μεταγενέστερη τροποποίησή τους».

²⁸⁴ Βλ σκέψη 70: «Κατά την εκτίμηση της ενδεδειγμένης χρηματικής κύρωσης σε συγκεκριμένη υπόθεση, οι αρμόδιες αρχές θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη όλες τις σχετικές περιστάσεις, όπως τη φύση, τη βαρύτητα και τη διάρκεια της παράβασης, αν αυτή έχει διαπραχθεί εκ προθέσεως ή εξ αμελείας, αν ο πάροχος υπηρεσιών έχει κριθεί υπεύθυνος για παρόμοιες προηγούμενες παραβάσεις, καθώς και την οικονομική ισχύ του ευθυνόμενου παρόχου υπηρεσιών [...]».

²⁸⁵ Στο άρθρ. 15 παρ. 2 προβλέπεται ότι «Με την επιφύλαξη των υποχρεώσεων ως προς την προστασία των δεδομένων, οι πάροχοι υπηρεσιών δεν ευθύνονται στα κράτη μέλη για τυχόν βλάβη που προκαλείται στους χρήστες τους ή σε τρίτους και η οποία οφείλεται αποκλειστικά στην καλή τη πίστει συμμόρφωση με πιστοποιητικό ΕΕΥ ή πιστοποιητικό ΕΕΔ». Η ευθύνη για τη διασφάλιση της νομιμότητας της σχετικής εντολής, ειδικότερα όσον αφορά τον αναγκαίο και αναλογικό χαρακτήρα της, θα πρέπει να ανήκει στην αρχή έκδοσης, σύμφωνα με την σκέψη 71 του Προοιμίου.

²⁸⁶ Βλ. σκέψη 70 Προοιμίου, όπου αναφέρεται επίσης ότι: «Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στις πολύ μικρές επιχειρήσεις που δεν συμμορφώνονται με ευρωπαϊκή εντολή υποβολής στοιχείων ή ευρωπαϊκή εντολή διατήρησης στοιχείων σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης λόγω έλλειψης ανθρώπινων πόρων εκτός του κανονικού ωραρίου λειτουργίας, εφόσον τα δεδομένα διαβιβάζονται χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση».

των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους²⁸⁷. Μερικά από αυτά αναφέρθηκαν ήδη ανωτέρω, και αφορούν τη δυνατότητα προβολής ενστάσεων και λόγων άρνησης κατά της εκτέλεσης αναφορικά με την αρχή *ne bis in idem*, το διπλό αξιόποινο και τις συστημικές παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ακόμη, όπως προαναφέρθηκε, ήδη στο προοίμιο τονίζεται η ανάγκη προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδίως του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και των υπερασπιστικών δικαιωμάτων, αλλά και η απαίτηση εφαρμογής του Κανονισμού σε συμφωνία με τις προβλέψεις του GDPR και των σχετικών οδηγιών για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα²⁸⁸.

Ωστόσο, σπουδαιότερη κρίνεται η συμμετοχή του ίδιου τη χρήστη του οποίου τα δεδομένα ζητούνται στη διαδικασία, μέσω της ενημέρωσής του από τις αρχές (άρθρ. 13) από την οποία εξαρτάται άμεσα και η δυνατότητα άσκησης του δικαιώματος αποτελεσματικής έννομης προστασίας (άρθρ. 18).

A. Δικαίωμα ενημέρωσης (άρθρ. 13)

Σύμφωνα με το **άρθρ. 13** του Κανονισμού, η αρχή έκδοσης υποχρεούται να ενημερώνει – χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση- το πρόσωπο του οποίου τα δεδομένα ζητούνται με βάση την ΕΕΥ²⁸⁹. Η ενημέρωση μπορεί να καθυστερήσει ή να περιοριστεί ή ακόμα και να παραλειφθεί για λόγους σχετικούς με τη διενέργεια ερευνών, τη δίωξη ποινικών αδικημάτων, την εκτέλεση ποινικών κυρώσεων, την προστασία της δημόσιας ή εθνικής ασφάλειας και των δικαιωμάτων και ελευθεριών τρίτων²⁹⁰. Στην περίπτωση αυτή, η αρχή έκδοσης θα πρέπει να αναφέρει στο φάκελο της υπόθεσης τους σχετικούς λόγους και το πιστοποιητικό ΕΕΥ θα πρέπει να περιέχει σύντομη αιτιολόγηση επί του ζητήματος. Εν προκειμένω, κατά τις διεργασίες ψήφισης του Κανονισμού, η επιτροπή LIBE είχε προτείνει το μοντέλο της «by default» ενημέρωσης για την έκδοση ΕΕΥ/ΕΕΔ, από την οποία θα μπορούσε να απέχει ο πάροχος μόνο κατόπιν δικαιολογημένης δικαστικής κρίσης επί του ζητήματος που θα προσδιορίζει τη διάρκεια του απορρήτου της έρευνας και θα υπόκειται σε περιοδική αναθεώρηση (άρθρ. 11 παρ. 1^α ΣχΝΨΚ)²⁹¹. Αντίθετα, ο Κανονισμός, ακολουθεί στην πραγματικότητα την περιοριστική για το δικαίωμα ενημέρωσης πρόταση της Επιτροπής, ενισχύοντας τη θέση του κράτους έκδοσης. Έτσι, προτάσσει τη «χαλαρή» ασφαλιστική δικλείδα της αναφοράς των λόγων καθυστέρησης/περιορισμού/αποκλεισμού της ενημέρωσης στο φάκελο της

²⁸⁷ Βλ. σχετικά και Σαχουλίδου ό.π., σ. 1289 επ.

²⁸⁸ Βλ. σκέψεις 13-17 και 19-21 Προοιμίου

²⁸⁹ Σημειωτέον, ότι αντίστοιχη πρόβλεψη του άρθρ. 11 της Πρότασης Κανονισμού της Επιτροπής, έθετε υψηλότερα στην ιεραρχία το απόρρητο της υπό εξέλιξη έρευνας από την ενημέρωση του θιγόμενου προσώπου, επιλογή που είχε επικριθεί στη θεωρία. (Βλ. σχετικά, Τσιλίκη, ό.π., σ. 253).

²⁹⁰ Άρθρ. 13 παρ. 2 σε συνδ. με παρ. 3 Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A32016L0680> προσπελάστηκε στις 5.6.2024

²⁹¹ Βλ. Σαχουλίδου, ό.π., σ. 1295,

υπόθεσης, έναντι του δικαστικού ελέγχου, ο οποίος θα έθετε σαφή όρια στα φαινόμενα καταστρατήγησης²⁹².

B. Μέσα αποτελεσματικής έννομης προστασίας (άρθρ. 18)

Επίσης, ο Κανονισμός επιφυλάσσει τη **δυνατότητα χρήσης μέσων αποτελεσματικής έννομης προστασίας στο άρθρ. 18**. Ειδικότερα, στην παρ. 1 προβλέπεται ότι *«με την επιφύλαξη των περαιτέρω μέσων έννομης προστασίας που είναι διαθέσιμα κατά το εθνικό δίκαιο, κάθε πρόσωπο του οποίου τα δεδομένα ζητήθηκαν μέσω ευρωπαϊκής εντολής υποβολής στοιχείων έχει το δικαίωμα χρήσης μέσων αποτελεσματικής έννομης προστασίας κατά της εν λόγω εντολής. Όταν το πρόσωπο αυτό είναι ύποπτος ή κατηγορούμενος, έχει το δικαίωμα χρήσης μέσων αποτελεσματικής έννομης προστασίας κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας στην οποία χρησιμοποιούνται τα δεδομένα»* ως αποδεικτικά στοιχεία. Δικαιολογητική βάση της ρύθμισης αποτελεί η διασφάλιση σε όλα τα πρόσωπα των οποίων τα δεδομένα ζητούνται στο πλαίσιο ποινικής έρευνας ή διαδικασίας του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής, σύμφωνα με το άρθρο 47 του Χάρτη²⁹³. Ακόμη, ορίζεται ότι το δικαίωμα χρήσης μέσων αποτελεσματικής έννομης προστασίας που προβλέπεται στον παρόντα κανονισμό δεν θα πρέπει να θίγει το δικαίωμα άσκησης μέσων έννομης προστασίας δυνάμει του GDPR και της οδηγίας (ΕΕ) 2016/680.

Το δικαίωμα χρήσης μέσων αποτελεσματικής έννομης προστασίας ασκείται, σύμφωνα με την παρ. 2, *«ενώπιον δικαστηρίου στο κράτος έκδοσης σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο και συμπεριλαμβάνει τη δυνατότητα αμφισβήτησης της νομιμότητας του μέτρου, καθώς και της αναγκαιότητας και της αναλογικότητάς του, με την επιφύλαξη των εγγυήσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο κράτος εκτέλεσης, ή άλλων πρόσθετων μέσων έννομης προστασίας σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο»*. Η επιλογή αυτή του ενωσιακού νομοθέτη έχει υποστεί δριμεία κριτική από τη θεωρία, αναφορικά με τον πλήρη εκτοπισμό του κράτους εκτέλεσης από τον δικαστικό έλεγχο επί της παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ειδικότερα, η **Σαχουλίδου** επισημαίνει ότι η συγκέντρωση του δικαιώματος έννομης προστασίας στα δικαστήρια του κράτους έκδοσης, παραγνωρίζει την εμπειρία από την εκτέλεση του ΕΕΣ και τα ήδη διαπιστωθέντα ελλείμματα αμοιβαίας εμπιστοσύνης²⁹⁴. Έτσι, περιορίζεται σημαντικά η δικαστική προστασία θιγομένων προσώπων *«που δεν κατοικούν στη χώρα έκδοσης, δεν γνωρίζουν το νομικό της σύστημα ούτε μιλούν τη γλώσσα της»*. Παράλληλα, δεν λαμβάνονται υπόψη τα διαφορετικά επίπεδα προστασίας των αρχών του κράτους δικαίου και η επιρροή τους στην αμοιβαία εμπιστοσύνη. Έτσι, καταλήγει στο ότι η τελική διατύπωση του άρθρ. 18 παρ. 2 *«με την επιφύλαξη των εγγυήσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο κράτος εκτέλεσης»*, είναι μάλλον αμφίβολη ως

²⁹² Σχετική κριτική, Σαχουλίδου ό.π.

²⁹³ Βλ. σκέψη 80 Προοιμίου

²⁹⁴ Βλ. Σαχουλίδου, ό.π., σ. 1295. Σημειωτέον ότι το ΣχΝΨΚ προέβλεπε τη δυνατότητα αμφισβήτησης της νομιμότητας των ΕΕΥ/ΕΕΔ ως προς την αναγκαιότητα και την αναλογικότητά τους και ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους εκτέλεσης (άρθρ. 17 παρ. 1-3).

προς τον πραγματικό της αντίκτυπο για την προστασία των θιγομένων προσώπων²⁹⁵. Ομοίως, ο **Τσιλίκης** διατυπώνει την άποψη ότι η απουσία δικαστικής προστασίας στο κράτος εκτέλεσης ειδικά στο πεδίο των e-evidence αποτελεί «*ρήγμα στο υπάρχον οικοδόμημα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων των θιγόμενων προσώπων ως αναγνωρισμένου περιορισμού της εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης στον ενωσιακό χώρο*» (όπως για παράδειγμα ισχύει στην ΕΕΕ)²⁹⁶. Πράγματι, κατά τη γνώμη του γράφοντος εγείρει προβληματισμό, ιδίως αναφορικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα, το γεγονός ότι η δικαστική προστασία των θιγομένων προσώπων, ανήκει αποκλειστικά στις δικαστικές αρχές του ίδιου του κράτους έκδοσης, που θα κρίνουν μεταξύ άλλων την επάρκεια του νομικού τους συστήματος, ως προς τις απαιτήσεις του Χάρτη.

Επανερχόμενοι στις διατάξεις του άρθρ. 18, **κατά την παρ. 3 του άρθρ. 18**, παρέχονται εγκαίρως πληροφορίες σχετικά με τις δυνατότητες που παρέχει το εθνικό δίκαιο για την άσκηση μέσω έννομης προστασίας και διασφαλίζεται ότι αυτά μπορούν να ασκούνται με αποτελεσματικό τρόπο. Ακόμη, η παρ. 4 προβλέπει ότι ως προς τη διαδικασία, «*ισχύουν οι ίδιες προθεσμίες ή άλλες προϋποθέσεις για την άσκηση μέσω έννομης προστασίας σε παρόμοιες εγχώριες υποθέσεις και με τρόπο που εγγυάται ότι τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα μπορούν να ασκήσουν με αποτελεσματικό τρόπο το δικαίωμα χρήσης των εν λόγω μέσω έννομης προστασίας*». Εν προκειμένω, παρατηρείται ότι λόγω της έλλειψης εναρμόνισης των εθνικών συστημάτων, ενδέχεται να ανακύψει ανασφάλεια δικαίου και φαινόμενα άνισης μεταχείρισης ομοίων περιπτώσεων, πράγμα που ο ενωσιακός νομοθέτης επιχειρεί να αποτρέψει διά της ρήτρας κατοχύρωσης αποτελεσματικής άσκησης των εν λόγω μέσω δικαστικής προστασίας.

Τέλος, σύμφωνα με την **παρ. 5**, το κράτος έκδοσης (και κάθε άλλο κράτος μέλος όπου διαβιβάζονται ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία δυνάμει του Κανονισμού) υποχρεούνται να διασφαλίζουν το σεβασμό των δικαιωμάτων της υπεράσπισης και τη νομιμότητα της διαδικασίας κατά την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων που συλλέχθηκαν μέσω της ΕΕΥ. Η εν λόγω διάταξη κινείται μεν, στη σωστή κατεύθυνση, ωστόσο φαίνεται να έχει μάλλον διακηρυκτικό χαρακτήρα, ελλείπει συγκεκριμένων ρυθμίσεων αναφορικά με τις ιδιαιτερότητες των ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων, δεδομένου του υπαρκτού κινδύνου αλλοίωσής τους και της έντονης παρέμβασης στα δικαιώματα των υπόπτων/κατηγορουμένων, με αποτέλεσμα να παραμένει γράμμα κενό. Αν μάλιστα, αναλογιστούμε την έλλειψη εναρμόνισης του δικαίου απόδειξης, ιδίως σε σχέση με την νεοεισαχθείσα έννοια των e-evidence, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι de lege ferenda, θα ήταν ορθότερη η θέσπιση μιας ρητής διάταξης που θα απαγόρευε την εισαγωγή και αξιοποίηση ηλεκτρονικών αποδείξεων κατά παράβαση του Κανονισμού από τα εθνικά δικαστήρια²⁹⁷. Πλέον, επαφίεται στους εθνικούς δικονομικούς κανόνες και στην εφαρμογή τους από τα εθνικά ποινικά δικαστήρια, να θωρακίσουν την καθαρότητα της ποινικής απόδειξης

²⁹⁵ Βλ. Σαχουλίδου, ό.π., σ. 1294-1295

²⁹⁶ Βλ. Τσιλίκης, ό.π. σ. 252-253

²⁹⁷ Έτσι, άρθρ. 11γ ΣχΝΨΚ. Βλ. σχετική κριτική Σαχουλίδου, ό.π., σ. 1295

και εν γένει τη δικαιοσύνη της ποινικής δίκης, με τη θέσπιση και εφαρμογή σχετικών κανόνων αποδεικτικής αξιοποίησης.

10. Κριτική επισκόπηση ενωσιακού νομοθετικού πλαισίου – Προβληματισμοί

Ήδη κατά το στάδιο παρουσίασης των σχετικών Προτάσεων της Επιτροπής είχαν εκφραστεί προβληματισμοί αναφορικά με πλείονα σημεία της προταθείσας νομοθεσίας. Πολλά εξ αυτών επιλύθηκαν δια του τελικώς ψηφισθέντος κειμένου του Κανονισμού, όπως ζητήματα μη καθιέρωσης της αρχής του διπλού αξιοποιήσιμου και της αρχής *ne bis in idem*, της αρχικής κατηγοριοποίησης των ψηφιακών δεδομένων ή του κανόνα της μη ενημέρωσης του προσώπου τα δεδομένα του οποίου ζητούνται. Ωστόσο, σημαντικά ζητήματα παραμένουν «ανοιχτά», εύλογα δε, αν λάβει κανείς υπόψη την ρηξικέλευθη προσέγγιση του ενωσιακού νομοθέτη, επί ενός αντικειμένου που είναι ούτως ή άλλως ελάχιστα επεξεργασμένο στην επιστήμη και στην πράξη. Αναφέρθηκαν ήδη τα προβλήματα που ανακύπτουν αναφορικά με το πεδίο εφαρμογής, από την έλλειψη επαρκούς σύνδεσης με τη «σοβαρή εγκληματικότητα», ως προς την τήρηση της θεμελιώδους αρχής της αναλογικότητας, καθώς επίσης και η ανεπαρκής έννομη προστασία που συνεπάγεται η πρόβλεψη άσκησης ενδίκων μέσων αποκλειστικά στα δικαστήρια του κράτους έκδοσης. Κάτωθι θα προσεγγιστούν τρεις ακόμη βάσεις εύλογης κριτικής:

Η πρώτη και βασικότερη επιφύλαξη που εκφράζεται αφορά την ίδια τη νομική θεμελίωση του Κανονισμού. Η επιλεγθείσα νομική βάση όσον αφορά τον Κανονισμό για τα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία, όπως προαναφέρθηκε, είναι το **άρθρο 82 παρ. 1 της ΣΛΕΕ**, σχετικά με τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις. Η νομική αυτή βάση όμως δεν έχει μέχρι πρότινος χρησιμοποιηθεί ξανά για την υιοθέτηση ενός νομοθετικού κειμένου που θα επιτρέπει την απευθείας πρόσβαση των Αρχών σε δεδομένα πολιτών άλλων Κρατών-Μελών. Σύμφωνα, με την εν λόγω διάταξη, η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ορίζεται ρητώς ως το θεμέλιο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις. Ακόμα λοιπόν, και αν δεχθεί κανείς ότι δεν ορίζεται αυστηρά και με σαφήνεια το περιεχόμενο της αμοιβαίας αναγνώρισης ούτε περιορίζεται αποκλειστικά στη συνεργασία μεταξύ δημοσίων αρχών, δεν μπορεί να παραγνωρισθεί το γεγονός ότι η διάταξη αναφέρεται σε δικαστική συνεργασία. Η έννοια αυτή δεν εμπεριέχει συνεργασία με ιδιωτικούς φορείς²⁹⁸. Ασφαλώς, έχει υποστηριχθεί και ο αντίλογος με εύλογα επιχειρήματα. Έτσι, όπως διατείνεται ο **Stanislaw Tosza**²⁹⁹, καταρχάς μπορεί να δεχθεί κανείς ότι η αναγνώριση των ΕΕΥ/ΕΕΔ λαμβάνει χώρα σιωπηλά, καθώς όλα τα κράτη-μέλη δέχονται ότι όταν μια εντολή εισέρχεται στη σφαίρα κυριαρχίας τους εκτελείται από τον υπόχρεο προς τούτο ιδιωτικό φορέα. Εξάλλου, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης του τελευταίου, η εντολή μετατρέπεται σε παραδοσιακό εργαλείο αμοιβαίας αναγνώρισης, οπότε και το κράτος εκτέλεσης θα φέρει την ευθύνη για την εκτέλεσή της. Τέλος, η «αμοιβαία αναγνώριση»

²⁹⁸ Βλ. κριτική Σαχουλίδου, ό.π., σ. 1290-1291

²⁹⁹ S. Tosza, The E-Evidence Package is Adopted: End of a Saga or Beginning of a New One?, EPDL 2/2023, 163 (169)

είναι μία έννοια με περιθώριο ευελιξίας, δεδομένου ότι «γεννήθηκε» στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού οικονομικού δικαίου, και μεταφέρθηκε τα τελευταία χρόνια στο ποινικό δικονομικό δίκαιο, συνεπώς θα μπορούσε να προσαρμοστεί περαιτέρω, προκειμένου να εναρμονιστεί με τις ανάγκες των τεχνολογικών εξελίξεων. Κατά τη γνώμη του γράφοντος παρότι το γράμμα της διάταξης φαίνεται να είναι αντίθετο, θα μπορούσε να υποστηριχθεί μια τέτοια τελεολογική ερμηνεία, με τη σκέψη ότι οι Συνθήκες πρέπει να αποτελούν «ζωντανά» κείμενα, με ευκαμψία σε περίπτωση που τα κοινωνικά δεδομένα μεταβάλλονται ριζικά. Πάντως, η ορθότητα της νομικής βάσης δεν αποκλείεται να αποτελέσει αντικείμενο κρίσης του ΔΕΕ στο σύντομο μέλλον.

Ανεξάρτητα από το τεχνικό ζήτημα της νομικής βάσης ανακύπτει η συναφής, αλλά ευρύτερη προβληματική της **ιδιωτικοποίησης της δικαστικής συνεργασίας**. Όπως αναφέρεται, το νέος μηχανισμός επιβεβαιώνει και επεκτείνει μια αλλαγή παραδείγματος στο χώρο της διασυνοριακής ποινικής απόδειξης, η οποία είχε εμφανιστεί ήδη σε επίπεδο εθελοντικής συνεργασίας και αυτορρύθμισης³⁰⁰. Εγγύτερα, ένας βασικός προβληματισμός που ανακύπτει, σχετίζεται με την «παράκαμψη» των δημοσίων αρχών του Κράτους Εκτέλεσης, οι οποίες ελέγχοντας κάθε φορά αν πληρούνται οι προϋποθέσεις των ζητούμενων από τα Κράτη Έκδοσης αιτήσεων, λειτουργούσαν ως «φίλτρο» νομιμότητας για την εκτέλεση της ζητούμενης διαδικασίας, παρέχοντας τις κατάλληλες εγγυήσεις αμεροληψίας και ανεξαρτησίας. Πλέον, τον σημαίνοντα αυτό ρόλο αναλαμβάνουν οι ιδιώτες πάροχοι υπηρεσιών, οι οποίοι καλούνται μεταξύ άλλων να αποφανθούν για την πρόδηλη παραβίαση σχετικού θεμελιώδους δικαιώματος και εν γένει να ασκήσουν καθήκοντα που ανήκουν στη σφαίρα λειτουργίας των δημόσιων αρχών. Ωστόσο, οι πάροχοι ως γνωστόν δρουν με βασικό κριτήριο το επιχειρηματικό τους όφελος, το οποίο για παράδειγμα, μπορεί να επιτάσσει συμμόρφωση με μια ενδεχομένως καταχρηστική εντολή προς αποφυγή των επαπειλούμενων κυρώσεων. Άλλως ειπείν, οι πάροχοι έρχονται αντιμέτωποι με το δίλημμα «συμμόρφωση ή τιμώρηση» (compliance or punishment), το οποίο σε συνδυασμό με την έλλειψη τεχνογνωσίας, τις ασφυκτικές προθεσμίες και τον όγκο των εντολών προς εκτέλεση, δεν δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για ασφαλείς και αμερόληπτες κρίσεις. Συμπερασματικά, η επιλογή του μοντέλου της άμεσης συνεργασίας, προσδίδει στην έννοια της αμοιβαίας αναγνώρισης μία υπέρμετρα ευρεία έννοια, μη λαμβανομένων υπόψη των διαπιστωθέντων από το ΔΕΕ ελλειμμάτων σε επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο πεδίο του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης³⁰¹. Άλλως ειπείν, αυτή ερείδεται πλέον, όχι αποκλειστικά στην αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών μελών ότι το δικονομικό τους σύστημα πληροί τις απαιτήσεις προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και θεμελιωδών αρχών όπως κατοχυρώνονται στο άρθρ. 6 ΣΕΕ και στον Χάρτη, αλλά και στην υπόθεση ότι ο εκάστοτε πάροχος διαθέτει τα εχέγγυα ανεξαρτησίας και αμεροληψίας ούτως ώστε να επιβεβαιώσει ότι όντως πληρούνται τα ως άνω.

³⁰⁰ Βλ. Σαχουλίδου ό.π., σ. 1290 επ., Τσιλική ό.π., σ. 250 επ.. Κατά τον τελευταίο: «η ανάληψη εκ μέρους ιδιωτών του ελέγχου νομιμότητας αλλοδαπών κρατικών πράξεων και ιδίως της συμβατότητας κρατικών εντολών με τον ΧΘΔΕΕ αποτελεί ιδιωτικοποίηση της διαδικασίας συνεργασίας και συνιστά λανθασμένη και ανομιμοποίητη επιλογή»

³⁰¹ Βλ. ΔΕΕ, Aranyosi/Caldararu C-404/15 and C-659/15 PPU, ΔΕΕ, CJeu, C-216/18 PPU (LM)

Πρόκειται, όπως εύστοχα επισημάνθηκε³⁰², για ένα «κβαντικό άλμα εμπιστοσύνης», η οποία έχει ήδη κλονιστεί στο ΕΕΣ, με αποτέλεσμα να μετατρέπονται η πάροχοι υπηρεσιών σε «de facto προστάτες των θεμελιωδών δικαιωμάτων».

Από την άλλη πλευρά, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι ο κίνδυνος ιδιωτικοποίησης μετριάζεται στο τελικό κείμενο του Κανονισμού, το οποίο αναφορικά με δεδομένα κίνησης και περιεχομένου, προβλέπει ταυτόχρονη κοινοποίηση της ΕΕΥ στην αρχή εκτέλεσης, η οποία μπορεί να επέμβει προβάλλοντας λόγους άρνησης της εντολής. Τέλος, δοθείσης της αναγκαιότητας σύμπραξης των παρόχων υπηρεσιών στην διασυνοριακή ποινική έρευνα, είναι μάλλον, προτιμότερο αυτή να ρυθμίζεται ενιαία και με σαφήνεια, παρά να επαφίεται στις διμερείς -αμφίβολης νομιμότητας- συνεργασίες³⁰³.

Τρίτο σημείο εστίασης της κριτικής αποτελεί ο εκτοπισμός του κράτους εκτέλεσης από τη διαδικασία και ο αντίκτυπος αυτού στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Εγγύτερα, παρατηρείται ότι, ανεξάρτητα από την ιδιωτικοποίηση ή όχι της δικαστικής συνεργασίας, η συγκέντρωση εξουσιών στο κράτος έκδοσης με τον ταυτόχρονο παραμερισμό του κράτους εκτέλεσης συνεπάγεται εξωεδαφική άσκηση κυριαρχικών πράξεων στο έδαφος αλλοδαπής κρατικής κυριαρχίας. Η τελευταία, μάλιστα, δεν συνοδεύεται με τις αντίστοιχες εγγυήσεις αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των θιγομένων προσώπων στο κράτος εκτέλεσης, όπως προαναφέρθηκε, με συνέπεια το κράτος έκδοσης να μετατρέπεται σε «επιτρέπον κράτος»³⁰⁴. Με άλλα λόγια, η αυτοματοποιημένη διαδικασία αναγνώρισης χωρίς (δικαστική) διαδικασία εκτέλεσης, η οποία απομιμείται το πεδίο της συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις, αποτυπώνει μια αντίληψη της ενωσιακής έννομης τάξης ως ολοκληρωμένου ενιαίου χώρου (single legal area), όπου στις δικαστικές αρχές του ίδιου κράτους ανήκει η έννομη προστασία των θιγομένων από την άσκηση της εξωεδαφικής κυριαρχίας του προσώπων. Μένει να φανεί η αντιμετώπιση αυτού του ακανθώδους ζητήματος τόσο από τα εθνικά δικαστήρια όσο και από το ΔΕΕ.

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι αντί της μέχρι πρότινος αρρύθμιστης και αποσπασματικής εθελοντικής σύμπραξης ιδιωτών με αλλοδαπές δημόσιες αρχές ή των (παρ)άτυπων εξωεδαφικών επιχειρήσεων αστυνομικών αρχών, ο εν θέματι ενωσιακός μηχανισμός συνιστά μία πρώτη απόπειρα νομοθετικής ρύθμισης της διασυνοριακής απόκτησης ηλεκτρονικών αποδείξεων που φαίνεται να εγγυάται αποτελεσματικότητα και ασφάλεια δικαίου. Επιπλέον, με βάση τη διεθνή εμπειρία, η απευθείας διασυνοριακή σύμπραξη με τους παρόχους υπηρεσιών αποτελεί μια καινοτόμο και επιβεβλημένη λύση, σε ένα πεδίο που οποιαδήποτε καθυστέρηση μπορεί να οδηγήσει σε οριστική απώλεια των κρίσιμων στοιχείων. Ωστόσο, η αποτροπή της ατιμωρησίας δεν αποτελεί το μοναδικό στόχο της Ενωσιακής έννομης τάξης, υπηρετούμενο με κάθε κόστος. Ο Ενωσιακός νομοθέτης βρίσκεται για άλλη μια φορά αντιμέτωπος με ένα διαχρονικό δίπολο στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας: αφενός την ανάγκη για αποτελεσματική διερεύνηση της υπόθεσης και ανεύρεση της

³⁰² Βλ. Tosza, ό.π., σ. 160-170

³⁰³ Βλ. Ηρειώτη, ό.π., σ. 339-340

³⁰⁴ Βλ. Τσιλίκη ό.π., με περαιτέρω παραπομπές

ουσιαστικής αλήθειας, αφετέρου δε, τη διαφύλαξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων, της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων του υπόπτου ή κατηγορουμένου, όρους *sine qua non* για το κράτος δικαίου. Συνεπώς, απαιτείται ολιστική και εμπειριστατωμένη προσέγγιση κατά τη στάθμιση για τον παράνομο ή μη χαρακτήρα των εκάστοτε χρησιμοποιούμενων αποδεικτικών μέσων, αλλά και κατά τις διαδικασίες συλλογής και διατήρησης των «νέου τύπου» ψηφιακών δεδομένων/ηλεκτρονικών αποδείξεων (e-evidence). Το βάρος φαίνεται να επιρρίπτεται στον εθνικό νομοθέτη και στους εφαρμοστές του δικαίου. Για αυτό –παρ’ ημίν- αναμένεται με ιδιαίτερο ενδιαφέρον πώς μέσω της ένταξης τους Κανονισμού στην ελληνική έννομη τάξη θα δημιουργηθεί ένα ασφαλές και αρραγές σύστημα τεχνολογίας των πληροφοριών (ΤΠ) με τις κατάλληλες τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές, εναρμονισμένες με τις απαιτήσεις προστασίας των προσωπικών δεδομένων και του απορρήτου των τηλεπικοινωνιών, καθώς επίσης θα συγκεκριμενοποιηθούν τα δικαιώματα ενημέρωσης και προσφυγής στην αρμόδια αρχή, με τα κατάλληλα ένδικα βοηθήματα.

Αντί επιλόγου – Συμπεράσματα

Ανακεφαλαιώνοντας τα όσα εκτέθηκαν στο δύο μέρη της παρούσης, διαπιστώνεται ότι εντός ενός πλαισίου ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων, αγαθών και υπηρεσιών όπως αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών-μελών και η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης δικαστικών αποφάσεων αποτελεί τον κεντρικό άξονα γύρω από τον οποίο επιχειρείται η ενίσχυση της ταχύτητας και αποτελεσματικότητας της διασυνοριακής ποινικής απόδειξης, προκειμένου να καταπολεμηθεί η όλως αυξανόμενη διεθνική εγκληματικότητα.

Η μικρή δικαστική συνδρομή έχει αποδειχθεί απαιτητική πρόκληση για τα κράτη ακόμη και στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, η εξελικτική πορεία του θεσμού της συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις για ανταλλαγή αποδεικτικού υλικού έχει καταστήσει σαφές ότι τα κράτη θέλουν να τηρούν ένα ορισμένο πλαίσιο κρατικής κυριαρχίας. Η εφαρμογή του *locus regit actum* στην Ελλάδα και η επίκληση λόγων εθνικής ασφάλειας στην Γαλλία για να μην αποκαλυφθεί η τεχνολογία υποκλοπής δεδομένων (υπόθεση EncroChat) είναι κάποιες ενδεικτικές περιπτώσεις προσκόλλησης στο προγενέστερο καθεστώς.

Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας καθιερώθηκε για να θεραπεύσει τις βραδείες και δυσκίνητες διαδικασίες της παραδοσιακής αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής. Οι καινοτομίες του νέου αυτού εργαλείου, η επιτάχυνση της διαδικασίας, η απευθείας επικοινωνία μεταξύ των εμπλεκόμενων αρχών, η πρωτοβουλία του υπόπτου / κατηγορουμένου για έκδοση ΕΕΕ, η πρόβλεψη προθεσμιών, η καταρχήν εφαρμογή

των κανόνων του κράτους έκδοσης και η κατά κανόνα εκτέλεση της αιτούμενης ενέργειας είναι μερικές μόνο από τις καινοτομίες που επιφέρει το νέο εργαλείο της μικρής δικαστικής συνδρομής.

Στον αντίποδα, ωστόσο, στην όποια πρωτοβουλία ερευνητικού μέτρου -και δη σε διακρατικό επίπεδο- πάντα θα απαντάται ως αντίρροπη δύναμη η επιταγή διασφάλισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων του καθ' ου το μέτρο προσώπου. Πράγματι, τα θεμελιώδη δικαιώματα και ιδίως οι υπερασπιστικές εγγυήσεις δεν πρέπει να θυσιάζονται στον βωμό μιας ταχείας και αποτελεσματικής δίωξης με όποιο κόστος. Η αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας δεν μπορεί να επιδιώκεται ανεξαρτήτως τιμήματος.

Η νομολογία τόσο σε εθνικό όσο -κυρίως- σε ενωσιακό επίπεδο χαράσσει την πορεία της συνεργασίας σε τομείς όπως αυτός της απόδειξης στην ποινική δίκη, όπου παρατηρούνται αργά αλλά αποφασιστικά βήματα ιδίως προς την κατεύθυνση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της ενίσχυσης των θεσμών της μικρής δικαστικής συνδρομής. Μένει να δούμε πως θα εκλάβουν τα κράτη μέλη τις κατευθυντήριες του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σε τί βαθμό θα ενδώσουν στις επιταγές του για καθολική και ανεξίτητη εφαρμογή θεσμών όπως αυτός της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας.

Αναφορικά με τα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία (e-evidence), ο ενωσιακός νομοθέτης, διευρύνει έτι περαιτέρω την έννοια της αμοιβαίας αναγνώρισης, ενισχύοντας σημαντικά την ταχύτητα και την αμεσότητα των σχετικών διαδικασιών, προκειμένου να ανταποκριθεί στην ιδιαίτερη φύση των ψηφιακών δεδομένων. Έτσι, θεσπίζει το πρώτον την απευθείας συνεργασία μεταξύ δικαστικών αρχών και (ιδιωτών) παρόχων οι οποίοι προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στην Ένωση, για την άμεση διατήρηση και διασυνοριακή υποβολή ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων, ενώ ταυτόχρονα μειώνει στο ελάχιστο τις αντίστοιχες προθεσμίες, προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος αλλοίωσης ή απώλειάς των στοιχείων αυτών.

Ωστόσο, με τον μερικό παραγκωνισμό των αρχών του κράτους εκτέλεσης, οι πάροχοι υπηρεσιών επιβαρύνονται με καθήκοντα που παραδοσιακά ανήκουν σε δικαστικές αρχές, όπως είναι ο έλεγχος της νομιμότητας και της αναλογικότητας των σχετικών εντολών, καθώς και τυχόν παραβιάσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων. Εύλογα λοιπόν, εγείρονται ορισμένοι δικαιοκρατικοί προβληματισμοί, τους οποίους οφείλουν να λάβουν σοβαρά υπόψη τα κράτη-μέλη κατά την ενσωμάτωση και εφαρμογή του καινοτόμου αυτού μηχανισμού στην πράξη, με στόχο την θωράκιση του με τις κατάλληλες εγγυήσεις προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών δικονομικών αρχών.

8. Βιβλιογραφία - Νομολογία

Α' Μέρος

Αρβανίτης Δ., «Η διασυνοριακή αξιοποίηση αποδείξεων», Πρακτικά 9ου Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων (2024), σελ. 214 επ.

Αρβανίτης Δ., «Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας», Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2021.

Αρβανίτης Δ., «Ζητήματα εφαρμογής του Ν. 4489/2017 για την Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας -Με αφορμή την ΑΠ 319/2021-», Ποινικά Χρονικά, Τόμος ΟΒ/2022, ΣΕΛ. 238-240.

Δασκαλόπουλος Στ., Εισ. Εφ., «Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (ΕΕΕ): Ο νέος θεσμός Δικαστικής Συνεργασίας επί ποινικών υποθέσεων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εισήγηση στο 16ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Εταιρείας Δικαστικών Μελετών 20-21/10/2017, δημοσίευση σε Ποινικά Χρονικά, Τεύχος ΞΗ, 2018, σελ. 174.

Καμπέρου Ε., «Παρατηρήσεις στην ΑΠ (Ποιν) 319/2021 (Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας - Εναρμόνιση με Ευρωπαϊκή οδηγία - Υπέρβαση εξουσίας)», Ποινική Δικαιοσύνη 04/2022, σελ. 613-616.

Κουκλουμπέρης Ν., «Παρατηρήσεις στην ΔΕΕ υπόθ. C-852/19, απόφ. της 11.11.2021 (Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας για έρευνα και κατάσχεση – Ένδικα μέσα μη προβλεπόμενα από την εθνική νομοθεσία)», Ποινική Δικαιοσύνη, 04/2022, σελ. 659-662.

Μανιάτης Π., Εισαγγελέας Πρωτοδικών Αθηνών, Αναπλ. Εθνικό Μέλος της Ελλάδος στην Eurojust «Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (European Investigation Order)», σε «Ευρωπαϊκή Δικαστική Συνεργασία "Eurojust" – Ευρωπαϊκή Εισαγγελία», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα ΕΕ», 2019, σελ. 113 επ.

Οββαδίας Ν., «Η αξία της αρχής της ειδικότητας ως γενικώς αναγνωρισμένου κανόνα του διεθνούς δικαίου για την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος», Τιμητικός Τόμος Γιαννίδη «Το Ποινικό Δίκαιο σε κρίση και υπό κρίση», Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2020, σελ. 633 επ.

Παπαδόπουλος Αθ., «Παρουσίαση της Απόφασης ΔΕΕ της 21.12.2023 (Τμήμα μείζονος συνθέσεως), Υπόθεση C-281/22», Αρθρογραφία σε Ποινική Δικαιοσύνη, 2/2024, σελ. 203.

Τζαννετής Αρ., «Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ με το Ν. 4489/2017)», Ποινικά Χρονικά, Τόμος ΞΗ' (2018), σελ. 81-92.

Τριανταφύλλου Γ., «Διεθνής δικαστική συνδρομή στην ποινική απόδειξη», Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2009.

Τσόλκα Ό. & Αρβανίτης Δ., «Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (I) & (II)», σε Ειδικούς Ποινικούς Νόμους -επιμέλεια Σ. Παύλου, Θ. Σάμιος, Εκδόσεις Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, 7η ενημέρωση, 2021.

Β' Μέρος

Έκθεση σχετικά με την πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου που αφορά την ευρωπαϊκή εντολή υποβολής και την ευρωπαϊκή εντολή διατήρησης ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων σε ποινικές υποθέσεις 11.12.2020 - (COM(2018)0225 C8 0155/2018 – 2018/0108(COD)), εισηγήτρια Β.

Sippel, διαθέσιμη σε: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0256_EL.html προσπελάστηκε στις 4.6.2024

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, IMPACT ASSESSMENT Accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on European Production and Preservation Orders for electronic evidence in criminal matters and Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on the appointment of legal representatives for the purpose of gathering evidence in criminal proceedings, Brussels, 17.4.2018 {COM(2018) 225 final} - {COM(2018) 226 final} - {SWD(2018) 119 final}

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την ευρωπαϊκή εντολή υποβολής και την ευρωπαϊκή εντολή διατήρησης ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων σε ποινικές υποθέσεις {SWD(2018) 118 final} - {SWD(2018) 119 final}, COM(2018)225 final, της 17.4.2018, διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A225%3AFIN> προσπελάστηκε στις 3.6.2024

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM (2021) 719: Proposal for a COUNCIL DECISION authorising Member States to ratify, in the interest of the European Union, the Second Additional Protocol to the Convention on Cybercrime on enhanced co-operation and disclosure of electronic evidence, διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/HIS/?uri=COM:2021:719:FIN> προσπελάστηκε στις 2.6.2024

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Καλύτερη πρόσβαση σε ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία για την καταπολέμηση του εγκλήματος -Η ΕΕ επεξεργάζεται νέους κανόνες για να επιταχυνθεί η πρόσβαση σε ψηφιακά δεδομένα που χρησιμοποιούνται για τη διερεύνηση και τη δίωξη ποινικών αδικημάτων, ανεξάρτητα από το πού βρίσκονται τα δεδομένα αυτά, διαθέσιμο σε <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/e-evidence/> προσπελάστηκε στις 02.06.2024

Ι. Ηρειώτης, Συλλογή και αξιοποίηση αποδεικτικών στοιχείων στην ψηφιακή εποχή - το αποτύπωμα της τεχνολογίας στην ποινική αποδεικτική διαδικασία 26.10.2023, ΠοινΔικ 4/2024 σ. 336-345

Γ. Ναζίρης, Η κατάσχεση ψηφισκών δεδομένων (ΜΕΡΟΣ Α': εννοιολογικό και ευρύτερο κανονιστικό πλαίσιο), ΠοινΔικ, 2/2021, 178

Γ. Ναζίρης, Η κατάσχεση των ψηφιακών δεδομένων (ΜΕΡΟΣ Β': Οι ρυθμίσεις του νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας), ΠοινΔικ 3/2021, 355

Α. Σαχουλίδου, Η ενωσιακή νομοθεσία για τη διασυνοριακή πρόσβαση σε ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία σε ποινικές διαδικασίες – Η επέκταση μιας (προβληματικής) αλλαγής παραδείγματος, ΠοινΔικ 12/2023, 1283

Η. Τσιλίκης, Η διασυνοριακή συλλογή ηλεκτρονικών αποδείξεων στον ενωσιακό χώρο – προβληματισμοί για τη σχεδιαζόμενη νομοθετική ρύθμιση της η- απόδειξης (e-evidence), ΠοινΧρ 2021, σ. 241

Ε. Φαρμακίδης, Ευρωπαϊκή Εντολή Υποβολής και Ευρωπαϊκή Εντολή Διατήρησης στοιχείων - Η προσαρμογή των θεσμών δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις στην ψηφιακή εποχή, ΠοινΔικ, 1/2021, 28 επ.

A.M. Biasiotti, A proposed electronic evidence exchange across the European Union, Digital Evidence and Electronic Signature Law Review,14(2017)| 1 , διαθέσιμο online σε: <https://journals.sas.ac.uk/deeslr/article/view/2337/2289> , προσπελάστηκε στις 28.05.2024

SIRIUS EU Digital Evidence Situation Report 2019 Cross-border access to electronic evidence, διαθέσιμη online σε: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/publications/sirius-eu-digital-evidence-situation-report-2019> , προσπελάστηκε στις 2.6.2024

S. Tosza, The E-Evidence Package is Adopted: End of a Saga or Beginning of a New One?, EPDL 2/2023, 163

S. Tosza, Internet service providers as law enforcers and adjudicators. A public role of private actors,11/2021, σελ.3 διαθέσιμο online σε <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S026736492100087X> προσπελάστηκε στις 1.6.2024

Νομολογία

Νομολογία ΔΕΕ

- i. C-324/17 (24/10/2019), Gavanozov I
- ii. C-852/19 (11/11/2021), Gavanozov II
- iii. C-16/22 (02/03/2023), MS
- iv. C-670/22, Τμ. Μείζ. Συνθ., (30/04/2024), EncroChat
- v. C-584/19, Τμ. Μείζ. Συνθ., (08/12/2023)
- vi. συνεκδ. υποθ. C-293/12 & C-594/12, Τμ. Μείζ. Συνθ., (08/4/2020), Digital Rights Ireland
- viii. συνεκδ. υποθ. C-203/15 & C-698/15 (21/12/2016) Tele2 Sverige AB και Secretary of State for the Home Department

- **ΕΔΔΑ**, Rook κατά Γερμανίας, της 25.07.2019, αρ. προσφ. 1286/15

- United States v. Microsoft Corp., 584 U.S. (2018), 138 S. Ct. 1186 (2018)

Εθνική Νομολογία

- i. ΑΠ 319/2021
- ii. ΑΠ 771/2021
- iii. ΑΠ 568/2021
- iv. ΣυμβΕφαΘ 343/2016 & ΣυμβΕφαΘ 1551/2018
- v. ΣυμβΠλημΑθ 1530/2018